

VÁRUCCA

M Ű H E L Y

I R O D A L O M - M Ű V É S Z E T

86

86

VÁRUCCA

Ára: 700 Ft

9 771586 783007

2 4004

VÁR UCCA MŰHELY
irodalmi és művészeti lap

XXV. évfolyam, 86. szám
2024/4

Főszerkesztő:
Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:
Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:
+36-88-425-204

Drótposta:
varuccamuhely@gmail.com

Borítóterv:
Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel:
Grászli Bernadett,
a Művészetek Háza Veszprém
igazgatója

Nyomdai munkálatok:
OOK-Press Kft., Veszprém

Tördelés:
Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:
Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata

Művészetek Háza Veszprém

Tartalom

Villányi László: Szeptemberi kánikula	3
Gyóri László: A hely szelleme	5
Takács-Csomai Zsófia: A lokátor	7
Magolcsay Nagy Gábor: Schnitzel-teszt	9
Spindler Zsolt: Otthonosság, avagy barna kányák a Rhone fölött	10
Szabó Elvira: Találkozás az onkológián	18
Déri Anna versei	23
Mohai V. Lajos: A grúziai kutyák	24
Nagy Lea elbeszélései	33
Bíró József: Alapvers	39
Bene Adrián versei	41
Kukucska Szabolcs versei	44
Röhrig Eszter: Csokonai-triptichon	47
KÖNYVRŐL KÖNYVRE	
Bodrogi Csongor: Saját úton járó vicinális (Mohai V. Lajos)	61
Váczai Márk: Nosza, induljunk (Fellinger Károly)	64
Hörcher Eszter Király Sándor könyvéről	66
Petrik Iván: A Veszprémi Művész Céh kiállítása Budapesten	73
Korinek Janka kisprózák	78
Gál Csaba versei	80
Taizs Gergő versei	83
Ványai Fehér József: Mininovellák	86
Balajthy Ferenc versei	89
Csikai Gábor: Szénarany élet	93
Ádám Tamás versei	98
Bakonyi István versei	99
Szauer Ágoston versei	104

**Számunkban Klimó Károly alkotásai láthatók
A reprodukciókat Mátyás István készítette**

KLIMÓ KÁROLY (1936, Békéscsaba) Kaposváron járt gimnáziumba, ahol Rippl-Rónai nevelt fia, dr. Martin Róbert segítette pályaválasztásában. A Magyar Képzőművészeti Főiskola festő szakán végzett 1962-ben, mestere Bernáth Aurél volt. 1971-től tanított a főiskolán: 1990-ig az esti tagozat vezetője volt, 1990 és 2005 között pedig a festőszak osztályvezető tanáráként dolgozott. A hetvenes évektől aktív kiállító mind Magyarországon, mind nemzetközi helyszíneken is, különösen Németországban és Ausztriában. 1980-ban részt vett a Velencei Biennálén. A hetvenes években a nyarakat a Szentendrei Művésztelepen töltötte. Ebben az időszakban a hagyományos főiskolai képzés hatását felváltotta a nonfiguratív, a festői gesztusra alapozó informel kifejezésmóddal való kísérletezés. Erre az Európai Iskola alkotóinak munkássága is hatással volt, akik közül Klímó többekkel személyes kapcsolatot ápolt. Koloristaként különleges helyet foglal el a magyar művészetben: jellegzetes mély színeket használ, vöröset, feketét, aranyat, mélykéket, a sárga különböző árnyalatait, „megkínzott” felületei pedig az egzisztencialista gondolkodáshoz való kötődéséről tanúskodnak. Az irodalom és a filozófia különösen fontos szerepet tölt be a pályáján. Éppúgy dolgozik vászonra és papírra, készít kollázsokat és montázsokat, assemblage-okat. Klímó Károly a nyolcvanas és kilencvenes években a nemzetközi művészeti élet gyakori szereplőjévé vált Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban egyaránt. Munkáját számos hazai és külföldi elismeréssel honorálták, ezek közül kiemelkedik a nemzetközi rangú Herder-díj (2005). (*acb galéria*)

VILLÁNYI LÁSZLÓ

Szeptemberi kánikula

Nem egyszerű eldöntennem
reggel vagy este lássak az öntözéshez
és nem az számít
mikor szaporábbak a színek

ha Manchesterben játszik a Liverpool
nem kétséges mi vár vacsora után
a pulóverek láttán elgondolhatom
hasonló idő lehet Yorkban is
ahol hat éve a folyóparton
naponta sétáltam a katedrális felé

máskor a seregélyek lármájára ébredek
először a ház elé viszek vizet
a kölyök leylandi ciprusokra
aztán az udvaron a galagonyára
a Sagrada Familiára hajazó
oszlopos kecskerágóra
a kínai rojtosvirágot
akárha a kunmingi piacról hoztam volna

a vánszorgó futórózsák után
már három slag segíti dolgomat
a rozsmaring illatába hajolok
áztatom a három ifjú korallberkenyét
a meztelenségigtől sörrel megóvott
törpe dáliát a virágzó házi lent a szarkalábat
középen a tekintélyes antoniust
odébb a hideg cseppektől nem sikong
a nővé ért kleopátra

kivágásra vár a kiszáradt meggyfa
az őszibarackok kavicsként hulltak alá
a büszkén közelítő Micó nem köszön
szájában egeret szorít

a kert elején piroslik a paradicsom
vajon élvezhető lesz-e a négy szem dió
ahogyan sikerült a somnak

a nyírfák még elmaradnak
a leszálló repülőgépből
a moszkvai erdőben látott rokonaiktól
az olajfák mellett az Adrián
a Hét kastély öblében állok
de nem vijjognak sirályok
talán éppen velük röpdösnek
az útra kelt fecskék

a T. O. könyvéből csent tamariskák
sem maradnak ki
sem a hólabda bangita
a mahónia és a japán borbolya

roskatag a vérmogyoró és a vérszilva
a nyári orgona és a gyöngyvessző
de egyikük se mondja
elég
elhagyta a Jóisten
neki úgyszincs sok hátra decemberig.

GYŐRI LÁSZLÓ

A hely lelke

Dörrenésekre riad a kis falu.
Az nem lehet, hogy itt van a háború.

Vadszőlő levelek susognak körül.
Fürtje szellemi, a szőlőnevezet
csak bogyói miatt illeti meg,
nem is röpül ide a seregély,
csak alant futkos a mezei egér.

Elmém alakítom nem tölgyfa alatt,
csak e Szigeten. A neve ennyi csak.
Két suhogó diófa árnya alatt
nyikorgó lábú asztal, rozoga pad.
Maga az oltalom, a vad inda szelíd
vesszője nő, a cserép hézagait
megleli, bújlik, a levegőbe lóg,
s hosszúra nyúlik, akár a monológ.

Ha a hely lelkét keresem, ez a hely
testesíti meg összes ízeivel,
a csönddel, a nyugalom árjaival.
Habjai locsognak, ha bármi zavar.
Leválnak a sokról, csupán önmagát
tartja világnak joggal e kis világ.

Idehúzódok, ide, körben a kert
éli életét, én meg, az idevert,
a zaját hallgatom, a neszt, a susogást
levelek ütik, a szellő erre járt.
Elmegy, azután egy hirtelen eső
veri a levelet, egy ideszökő.
Jön és elvonul, csak a port veri el.

Eső kellene, nagy, így sóhajtanak
napról napra az aggó falusiak.
A falusiaknak mi más, ami kell?
Eh, mit bánom! Noha szánom a kezét,
amely tavasszal buzgólkodva vetett,

noha szánom, hogy egymást gyűlölik,
s ha nincs miért, koholnak valamit.

S mi más magamnak? Csak ez a gyűlölet
múlna el tőlük, vonulva, cseppre csepp.
Elméket fordít meg, a régi szelíd
nő, férfi, sőt poronty, egymásra visít.
Másra kell a gond. Hol a nyugalom?
Ad-e a hely lelke, ami idevon?

Egy dió koppan le szurokfeketén.
Élek-e nyugton a magam szigetén?

TAKÁCS-CSOMAI ZSÓFAI

Lokátor

A megbontott, acélszerkezetet bogarak lepték el. A billentyűzeteken cikánnyok szaladgáltak és egerek rágták szét a kábelkötegeket. Papírhalmokból formált repülőket a szél, majd elrepítette a közeli települések felé, rajtuk a koordinátákkal. Gyerekek találták meg az üzeneteket, árkokba ugráltak értük, majd atlaszaik fölé görnyedve nagy X-szel jelölték meg a helyet. Még aznap elindultak a hegy felé, és mikor felértek, bemásztak ők is a kupola alá. Egyikük pólóját zászlóként tűzték ki egy közeli, magas fára.

Langymeleg nyári délutánon csenevész napraforgók fordulnak kelet felé, alsó leveleiket ropogósra szárította a kánikula. Napszítta fű zizeg a tarló mellett, katicabogarak egyensúlyoznak a szálak végén. Épp csak elindultam otthonról, de máris patakokban folyik rólam a verejték. Megszaporázom a lépteimet, jó lenne egy kis árnyékot találni valahol. A falu határánál álló piéta előtt két kis veréb marakodik az elszórt magon, jöttömre szétrebbenek. Porvihart kavarva közeledik egy sötét terepjáró az elhagyott dűlőúton. Hetek óta nem volt egy csepp eső sem, az ujjamat bele tudom dugni a földút barázdáiba. A kocsis a völgybe leereszkedve megáll, vezetője kiszáll, és egy fehér vödört vesz ki hátulról. A tartalmát a közeli bokorba üríti, majd körülnéz. Visszateszi hátulra, és elhajt. Nem láttam még errefelé ezt az autót. Nem messze barna mezei nyúl hegyezi a fülét. Észrevettem, de mégsem fél tőlem. Ez az ő területe, itt én vagyok a betolakodó. Távcsővemmel a hegyeket kémlelem. A párás levegő összemossa a közeli és távolabbi dombokat, kivehetetlen a közöttük lévő távolság. Valami megváltozott a közeli hegytetőn, idő kell, míg rájövök, hogy pontosan micsoda. A '70-es években radarállomás épült a hegytetőn, most azonban a golfabda-forma kupola egy feltört tojáshoz hasonlít leginkább. Izzad a homlokom, letörlöm a kézfejemmel. Arrafelé nézek, ahol a terepjárós kiborította a vödört. Tudnom kell, hogy mi volt benne. Futásnak eredek a tarlón át, mert arra a legrövidebb az út. Agyonsebzem bokámat a durvára száradt kukoricacsövekkel, de ez most nem fontos. A bokorhoz érve nem kell sokáig keresgélnem. Apró kölyökmacska tetemek hevernek szerteszét. Némelyik az ágakon fennakadva, fejfelé lóg. Van köztük fekete színű, cirmos, de akad tarka is. Nemrég születhettek, egészen aprók még, megszámlálom őket. Eltemethetném mind a tízet, de nincs mivel. Körülnézek, sehol senki, leszámítva a közelben vadászó egerészölyveket. Legalább azt, amelyik fennakadt a bokor csúcsán, leszedhetném. Tehetetlenül figyelem a szomorú jelenetet, majd távcsővemmel újra a hegy felé nézek: a kupola

torzója mellett egy színes foltot veszek észre. Aprónak tűnik, de mintha belekapna a szél. Felállok, letörölöm a kiserkent vért a bokámról. Farzsebemhez nyúlok, és kiviszem belőle a fehér papírrepülőt.

MAGOLCSAY NAGY GÁBOR

Schnitzel-teszt

7 évesen láttam először Berlint. Gyerekkoromban sokat utaztunk külföldre. Apámnak ez volt az egyetlen jónak nevezhető tulajdonsága. Hogy vitt minket. A többinek csak a barackpálinkához, a hűtlenkedéshez meg a terrorizálásunkhoz volt köze. Néha az utazás összeért a terrorral és a pálinkával. A hűtlenkedéssel nem. Anyám családja belföldi projekt volt. Azzal nem kérékedett a határon túl. Szóval '88 nyarán átnyúltam a Brandenburgi kapun, eltévedtem a Pergamon Múzeumban, és Potsdam is dereng meg a Rathaus (voltaképp ez a kis keletnémet nyaralás leppezte le előttem a családunkat deformáló hidegháborús stratégiákat), de a tévétorony panorámaéttermében elfogyasztott ebéd faragott belőlem gasztropszichiátriai esetet. Az egész azzal kezdődött, hogy apám mindhár್ಮunknak rántott húst rendelt, krumplival. Mikor a pincér kihozta, az öreg elkezdte fejteni, hogy a tányéron heverő hússzeletek alakja vajon melyik országra hasonlít leginkább. Anyámé lett NDK, az enyém Csehszlovákia, az övé Magyarország. Micsoda lelemény. Szerintem gondosan ügyelt arra, hogy még gondolatban se lépje át a vasfüggönyt. Miután megfejtette az ebédet kartográfiailag, a nevezett húsok történelme, gazdasága és Nobel-díjasai következtek. Másfél órában. Addig nem ehettünk egy falatot sem, amíg végig nem hallgattuk. Ültünk a meredő étel fölött, és hallgattuk. Staudinger, '68, miért szar a Trabant, satöbbi. A pincér háromszor kérdezte meg, mi a probléma. Semmi. Mi lenne? Ez a műsor része. Végül már annyira csavarta az éhség a gyomromat, hogy elsírtam magam. Anyám magához húzott és öklendezni kezdett. Apám abbahagyta az előadást. Egyetek – mondta. És mi ettünk. És sírtunk, és rettegtünk, és forgott velünk a Telecafé. Egy évre rá elváltak. Apámat azóta se láttam, de a bécsi szelet azóta is a skrupulusom, az én Rorschach-tesztem, az én nagy-német neurózisom.

SPINDLER ZSOLT

Otthonosság,
avagy barna kányák a Rhone fölött

*„Minden elmenés egyenlő a meghalással, ha meg az ember visszajön,
másodszor is meghal, és ha háromszor teszi meg, akkor hatszor hal meg.”
(Oravecz Imre)*

Nehezek az elindulásaim és lassúak a megérkezéseim. Észrevétlenül válnak megérkezéssé, és csak a távozás fájdalmával tudatosulnak igazán. Kronotopsz, mert nem létezik idő tér nélkül, hely nélkül, idő és hely teremti a hangulatot. Legalábbis nincs értelme időről beszélni hely nélkül, és hely sincsen az időből kiszakítva, legfeljebb a Halál lakhelye lehet ilyen, de ez már önmagában is fikció: a Halál is, így nagy kezdőbetűvel és a lakhelye is.

Kronosz – a romboló idő – és toposz, hely, tér, ahol az idő rombolása megtörténhet.

A szerelemhez is kell hely és idő. És nem is feltétlenül kell, hogy élő-lény legyen a tárgy, a Napraforgóban Maszkerádi kisasszony megkeresi azt a törpe fűzfát, amibe évek óta szerelmes volt.¹ Scarlett Tarába szerelmes, a birtokba, a földbe. Soroljam még? Minek.

Helyek... Nehezen indulok útnak, rendszerint borzasztóan szorongok, félek, az őrületbe kergetem magam. Nehezen döntök, mindig érveket és ellenérveket keresek, ami rettenetesen megvisel engem és a környezetemet is. Érzélgős vagyok, talán egy kicsit autista, vagy ADHD-s, mit tudom én, de szeretem a megszokott dolgokat, ragaszkodom a régi tárgyaimhoz, ruháimhoz a végtelenségig, azt hiszem, már beteges mértékig. Akkor is, ha megfojtanak. Ragaszkodom a régi helyeimhez is, akkor is, ha már nem ugyanazok, csak valami hamis nosztalgia mentén élnek bennem úgy, ahogyan talán soha nem is voltak.

Elmesélem, hogyan volt, ha unalmasan is..., de legalább én dokumentálok valamit magamról, szavakba öntök szorongásokat és félelmeket.

Az első utazásom a hatos teremről a kilences terembe történt, az általános iskolában. Nem is egyedül tettem meg az utat, helyettesítés volt, egy tanárnő felügyelt két osztályt. Hatéves voltam, éppen csak megszoktam azt a termet, a hatost, azt, hogy új közegben kell lennem: csendben, remegve lapítottam, fel sem mertem emelni a szemem, nehogy valakit magamra haragítsak. És akkor még a hatos termet is el kellett hagyni.

1 Krúdy Gyula: *Napraforgó*. In: *Pesti nőabló*. p. 69.

Harminc méter. Nem több. Mégis sírtam. Idegen volt az osztályterem, idegen a székek, a berendezés, az ablakból ugyanaz a kert, de mégis más szögből. Sírtam, de tudtam, azt nem szabad, így úgy tettem, mintha a táskámban keresnék valamit. Oda potyogtak a könnyeim, bele az iskolatáskába. Egy papírt vettem elő, és írni kezdtem a nagymamámnak. Azt akartam, hogy segítsen, és tudtam, hogy ha baj van, S.O.S. jelet kell adni, de ha kimondjuk, akkor az hosszú ó (mondd csak ki: ess ó ess). Én is így írtam hát a papírra filctollal: sós, mama, sós. Később megmutattam a nagymamámnak, az anyai nagymamámnak, akit annyira szerettem, és ő úgy olvasta, ahogy írva volt: sós, mama, sós. És nem értette, még ő sem értette, mint a fölnöttek a kalap és az elefántot lenyelő óriáskígyó közötti különbséget. Csak most, ahogy ezeket a sorokat írom, tudatosul bennem, hogy nem édesanyámat hívtam segítségül, nem apámat, hanem a nagymamámat. Azóta eltelt jó néhány év, és én ugyanazt a leckét magolom azóta is, de nem jutok előrébb vele.

Talán emiatt szerettem meg később A kis herceget. Saint-Exupery mintha rám kacsintott volna a kalap-kígyó mögül: Rá se ránts, öreg! Ilyenek ezek! Mindegy nekik, hogy sós, vagy S. O. S. És talán ezért kell annyit írnom is. Mert írni kell! Mert meg kell magyarázni! Mert ezek nem értik! Ezek nem értenek egy szóból! Ezeknek oldalakat kell írni, csak hogy néhányan megsejtsék, hogy miről van szó! Hogy nem mindegy, hogy valami kalap vagy kígyó, mert a kígyótól félni kell, mert az veszélyes, a kalap meg legfeljebb nyúlszőr lehet! Hogy nem mindegy, hogy valami sós, vagy S. O. S., mert ha S. O. S., akkor tessék nekem segíteni, mert bajban vagyok, egyedül vagyok, kis Vuk vagyok! Na! Most már érted?

Az első utazásom óta egyébként bejártam a fél világot. Voltam vagy hatvan országban, a louisianai mocsaraktól mezopotámiai sivatagjáig, a Kilimandzsáró csúcsától az Indiai-óceán és a Karib-tenger mélyéig, a Volga partjától az Andaman-tengerig, a Tanganyika vizétől a szamarkandi piacig mindenfelé. Itt egy fél évet töltöttem, ott egy napot, de soha nem éreztem magam olyan elhagyott kis embernek, mint akkor Székesfehérváron, a Schönherz Zoltán Általános Iskola kilences termében, harminc méterre a megszokott hatos teremtől, százötvenre az otthonomtól.

Szűk negyed százada Boszniába kellett mennem, hogy ott töltsék hat hónapot, amiből aztán nyolc lett. Már nem emlékszem rá, de biztosan akkor is bizonytalan voltam, talán nem annyira drámai módon, mint később, de nem lehetett könnyű. Szarajevóban még bírtam az első heteket, aztán átkerültem Brčkóba, egy másik katonai táborba, ami ott volt valami korábbi láp kavicsos leszórt közepén. Mérnöki tudatosság, pontosság, katonai rend és fegyelem: a konténerek teljesen egyformán álltak a teljesen sík kavicsos talajon, körülöttük homokkal töltött bástyák, körben szögesdrót (gyalogsági drótakadály). Pontosan úgy nézett ki, mint az amerikai börtö-

nők a filmekben. És három hét után a WC-ben itt is bögttem, és nem tudtam hogyan lehet ezt túlélni. Aztán eltelték a hónapok, és nekem kialakultak a helyeim: kiderült, hogy van könyvtár, ahol elkezdtem olvasgatni a Harry Potter könyveket. Reggel futás, zuhany, reggeli, és a tea a kantin teraszán, pár sor az éppen aktuális kötetből. Este konditerem. Napközben... napközben ment a nap a maga kínjaival, arról beszélni sem érdemes, dolgoztam, mint egy robot. És a végén, amikor visszavittek Szarajevóba, nekem honvágyam volt a kavicsos tábor után, és amikor kiderült, hogy még vagy két hetet kellene Szarajevóban töltenem, inkább visszavittem magam Brčkóba. Magammal viszem az esőt, a terasz alatti olvasgatás békéjét. És erről eszembe jut az ereszalja, Ladányi Pista „ereszája”, aki egyszer azt találta mondani, hogy én magammal viszem az „ereszámat”, ezt az ott-honosság érzést. Bár így lenne, illetve bár így tudnám érezni én is.

Irak előtt – az is jó húsz éve történt – talán pánikrohamaim voltak: nem tudtam, akarom-e ezt az egészet, éreztem, ha elmegyek, valami visszafordíthatatlanul megváltozik, valami eltűnik, elvész, és úgy is lett. Rosszul aludtam és hajnalban ébredtem. Azt hiszem, arra a fél évre ment rá az első házasságom, amit akkor még meg sem kötöttem, mert utána úgy éreztem, ezek után nekem minden jár, nekem több jár, több gyönyör, több nő, az élet, a habzsolás, minden. Csak azért, mert élek, mert túléltem, és azt az elherdált időt azon az elherdált helyen azt itt és most, azonnal és helyben pótolni kell. Félttem. Annyira, hogy nem mertem bátran nemet mondani. Félttem. Előtte. És talán bele is örültem az egészbe, talán először akkor és ott. Közben, benne nem. Előtte. Tudod, az olyan, hogy van egy párkapcsolatod, ami egy tízes skálán mondjuk hatos-hetes. Az egy jó kapcsolat. Aztán ahogy megtudod, hogy el kell menned, minden felértékelődik: mindketten a jobbik éneteket mutatjátok, így a tízes skálán hatos-hetes kapcsolat már nyolcas-kilences az elutazás előtt. Aztán megérkezel a sivatagba, és ott a nosztalgia, az emlékek a tízes skálán tízessé teszik azt a viszonyrendszert, amit otthagytál. És a fantázia tovább dolgozik, elfelejtesz minden rosszat és odahazudsz magadnak minden szépet és jót, behazudod magad egy sosem volt párkapcsolatba, ami a tízes skálán már tizenégyes is lehet. Aztán visszajössz. Eleinte örülnek neked, elnézik, hogy nem találod a helyed, hogy fizikai kint jelent dönteni arról, milyen ruhát vegyél fel reggel (egy fél évig ezen nem kellett gondolkodnod: egyféle volt a ruha: egyen). Fél évet töltöttem el ott, főleg Bagdadban, és ott láttam először szalszázó amerikai katonákat, akik csak spanyolul értettek, mert nemrég még kubaiak voltak. És ugye a Parti Őrség... az nem viccel. Vissza vagy a seregbe... a többség a sereget választotta. És magammal viszem a nyári estéket, amikor a sivatagban homokvihar van, de a kőépületek takarásában lehet szivarozni, és nézni a hatalmas, vörös holdat, hallgatni Ivan Caban selypegős, spanyolos akcentusát. És magammal viszem az úszómedencéket, amiket valaki – valószínűleg egy

őrült – ideálmódott a szitáló por, az iraki „sömmi” közepére. Mert olyan ez a homok, mint a liszt, még cement mellé se jó. És ott van kint az igazi „sömmi”, ahol már attól kiszárad a szád, ha látod az ittenieket egy hosszú ingben menni valahonnan valahová... az egyik „sömmiből” a másikba. És magammal viszem az öreg arabot a babiloni belső piacról, ami a két kapu között volt. Magammal viszem az öreg arabot, aki datolyát és kefir-t evett és koszos pólómnál fogva húzott vissza. Edzés után voltam, az izzadt pólóba ragadt a por, és percek alatt megszáradt, megkeményedett. Tréning-nadrág, a vállamon arab kendő, a színem akkorra már mint bármelyik helyi. A piacot megtűrték a két kapu között, de az volt a szokás, hogy ha konvoj indult ki, az egyik harcjármű a piac kapujába állt és a lövegtornyot az emberek felé fordította, csak úgy a mihez tartás végett. Én el is felejtettem, hogy edzős van rajtam, nem egyenruha... és hogy semmi meg nem különböztet a helyiektől. Csak indultam nagy bátran a kijárat felé. Még szerencse, hogy az öreg visszatartott... Az Ashura és az Arbain ünnepe is beleesett az otlélétembe. Azt hiszed, nem tudod mi az? Dehogynem. Emlékszel az Egri csillagokra? Amikor Gergely, Vicuska, Mecssey és Török Jancsi Konstantinápoly utcáit rója, és belecsöppen egy ünnepségbe? Na, arról beszélek... Husszein és Hasszán halála... Csak azért írom, mert ebben a negyven napban megsaporodtak a támadások a táborok ellen, én összesen több mint nyolcvanát éltem túl. Rendszerint rakétákkal, aknavetőkkel lőttek, csak négy-öt robbanás hajnal előtt és napnyugta után. De összességében jó volt Irakban is, megszoktam.

Tizenöt esztendeje, Moszkva előtt még otthon kerestem az állásokat, bizonytalan voltam és féltem. Amikor elköszöntünk egymástól, az öcsém is, én is, mindketten sírtunk, mert akkor még jó testvérek voltunk és szerettük egymást. De ott is elveszítettem valamit. Elveszítettem az öcsémet, akkor, ott abban a négy évben, mert nem voltam mellette fontos pillanatokban, és nem fontos pillanatokban. Azóta sem találtunk vissza egymáshoz. Sőt. Moszkvából, abból a négy évből nem is feltétlenül a várost, vagy a Vavilova utcai nagy, a szívárvány minden színére kifestett szobájú lakást, hanem inkább Akszakovót viszem magammal, egy hatvan kilométerre lévő kis faluszerűséget, ahol sokat lovagoltam, és ahol volt egy kis folyó, meg tavak, egy semmi kis fürdőhely, ahol csönd volt és fenyők. Sajnos, néhány évvel később visszalátogattam: a lovak még ott voltak, a kis fürdőhely is, de a mezőkön már házak nőttek. De a víz partján aludtam egy kicsit. Nagypám megvárta a halálával. De összességében jó volt, és a végén szívesen maradtam volna még.

Tíz éve, Kazany előtt is hosszú ideig marcangoltam magam, pedig akkor nem sok jó volt az életemben. Éreztem, hogy ott ahol vagyok, nem maradhatok, mert minden le- és visszahúz, és valami borzalmas bénultság van rajtam, amivel megküzdeni nem tudok. Ha léptem volna jobbra, valami balra húzott azonnal, és viszont. A kétségbeesés sivatagából nem volt más

kiút. Kazanyból, a másik négy évből a Gorkij Park marad, a mókusokkal és a fenyőrigókkal, az egyetlen zöld terület, ahová csak úgy kiugrani is lehet, meg persze a Kazanka partja is egy kicsit. Abban az időben halt meg a nagymamám, akinek már nem írhattam meg, hogy s.ó.s. És Kazanyban a konditeremben találkoztam egy korombeli idegennel. Segítettünk egymásnak fekvenyomásnál, dumálgattunk is kicsit. Kiderült, Irakból származik, 2004 végén jött Oroszországba. Csak a negyedik szériánál esett le, de tényleg egy villanásnyi idő alatt, hogy mit jelent, hogy 2004-ben Oroszország felé vette az irányt, és nem maradt. Valamit megérezhetett, mert azt mondta, Bászrából származik:

– Bászrából, tudod, fent északon...

– Délen, lent délen... – javítottam ki önkéntelenül. A szemében gúnyos fény csillant.

– Igen... tényleg, bocsánat, összekevertem a szót.

Vajon hányan tudhatják, akik nem jártak ott, hogy Bászra délen van... és nem északon? Maradtam volna ott is még ki tudja meddig, mert a lakásom szép volt a Meridiannaja utcában, a Kazankára és a kazanyi Kremlre, no meg a Kul Sharif-mecset kék kupoláira nézett, és télen az ablak előtt, a ház melegétől fölfelé szálltak a hópelyhek. A kazanyi idő alatt lett feleségem és született a fiam.

Rovinjba, Rovinjtól délre jártunk nyaralni vagy húsz éven át, családdal, barátnőikkel, feleségekkel, később nagyszülővé vált szüleinkkel... Itt mondta meg anyu, hogy az, amitől egész életében félt, amióta tizennyolc éves korában egy betegen megpillantotta, utolérte őt is. Mellrák. De Rovinjból akkor is a tengeri uborkát viszem magammal, amitől Márk fiam eleinte tartott, aztán nevetve-sikongatva nézegette, és magammal viszem a merüléseket, a fenyőfákat, ahová ki lehet kötni a függőágyat, és csak ennyi kell, még fürdőruha sem, esetleg egy jó bűvárszemüveg. Magammal hordom a kis víz alatti alagutat vagy százhusz karcsapásnyira délkelet felé a kedvenc helyemtől. Magammal viszem anyu kedvenc padját, aminek a bal oldalán üldögélve nézte a naplementét, szigorúan a szélén, hogy más is elférjen ott, ha akar. És magammal viszem a *dagnje* és az *odojak* ízet... Fekete kagyló és nyárson sült malac, az előbbi fehérborral, az utóbbi karlováci sörrel. Azt fölösleges is írnom, hogy Rovinj a mindenem, és hogy ide aztán tényleg bármikor, bármennyi időre...

Több mint öt évvel ezelőtt, amikor Genfbe érkeztem, nem volt időm idegesnek lenni, két nap alatt mennem kellett szerencsére. Meg azért más is Svájcba menni, mint Oroszországba, vagy Irakba. Nehezen érkeztem meg. Amikor láttam a reptéri úton, azon a szürke, koszos, januári éjszakán a betonépületeket, amik Szolnokra, vagy Dunaújvárosra emlékeztettek megdöbbsentem. Nem így mesélte a facebook. Csak a kányákkal érkeztem meg, hiába láttam meg a szökőkutat, úgy is mint *zsédó* (jet d'eau). Egy berendezett lakás Kazanyban maradt, feleségem és kisfiam

Magyarországon, én pedig Genfben. És nem úgy értem, hogy márciusban jöttem volna a délről érkező kánnyakkal, hanem úgy, akkor, amikor már tudtam, hogy barna kánnyák, hogy mindig párosával repkednek, és ott vijjognak a Rhone fölött, meg a házak között, akkor már otthon éreztem magam. De tulajdonképpen mégis március, mert akkor jött utánam a családom abba a lakásba, amit az Avenue d'Aire-en találtam: beton, fűrészporos tapéta, hetvenes évekbeli berendezések, de a háló ablaka a Mont Blancra, a nappalié a Rhone völgyére nézett. És a nagy bukók, és a szárcsák, meg a szürke gémek ott éltek tőlünk kettőszáz méterre. Genfből, abból az öt és fél évből magammal viszem a Rhone partját a két viadukt között: onnan, ahol beömlik az Arve... Az Arve zavaros vize és a Rhone kristálytisza vize még kilométerekkel később is jól megkülönböztethető, és csak a következő viadukt után jóval kezd el keveredni. Ez volt a mi területünk, ide jártunk fürdeni, kunyhót építeni a fiammal, csak úgy lenni. Három éve voltam Genfben, amikor édesanyám halálával már minden otthonom és otthonosságom megszűnt Fehérváron. Most, amikor ezeket a sorokat írom, és a hálóból a Mont Blancra, a nappaliból a Rhone völgyére nyíló ablakok között elterülő kis birodalmat nézem, amit lassan ellepnek a költözős dobozok, meggyászolom ezt az otthonomat is. De a libanoni cédrusok sárkányszerű formái is velem maradnak, én a távozó, és ők a maradó fák, mint ahogy a Perle du Lac parkja is, az egyetlen dolog, ami miatt nem bántam meg a méregdrága svájci magánegyetemem, ahova munka után jártam abban a reményben, hátha itt maradhatok, hiszen az egyetem, illetve a Villa Moynier miatt lett egy helyem, ahová naponta kijárhattam futni, csobbani a tóban. Jó volt Genfben lakni, ha volt az embernek elég pénze. De persze sosem volt, én magyar fizetést kaptam, nagyon jót, de Svájcban még az is kevés, és nemhogy félrerakni nem tudtunk, de a tartalékainkat éltük fel. De csak így volt szép, csak így volt jó. Így, hogy Zermattba jártunk síelni, aminek a hús kilométeres körzetébe nem mehet be autó, és szélesek a pályák és kristálytisza a levegő.

És egyszer csak feleszméltem, hogy eltelt a felnőtt életem, és lassan ötvenéves vagyok, és nincs semmim, de legalábbis jóval kevesebbem maradt, mint azoknak, akik nem mentek sehová, otthon maradtak és szorgalmasan dolgoztak egyetlen munkahelyen. Akik nem utaztak, azok házat építettek, gyereket neveltek, összejártak... és én valahogy kimaradtam abból az életből a nagy utazgatások közepette. Amit nyertem, el is vesztettem. És azt éreztem, hogy fáradt és idegen vagyok. Idegen vagyok magamnak is. Persze meg lehet ezt máshogyan is fogalmazni: úgy, hogy „*a hazám mindaz, ahol megfordultam; másrészt pedig ez, a kisebb hely a haza, ez a kert, ez a tönkrevért falu*”². De ezt nem hiszem: nem hiszem, hogy a hazám lenne minden hely, ahol megfordultam. Az otthon is más, arról meg

Fenyvesi Ottó mondta azt, hogy az a hely, ahol a könyvei meg a lemezei vannak... nem tudom. Az én otthonom sokáig Fehérváron volt. A házam az meg valahol a Káptalanfüred–Veszprém–Fehérvár–Pákozd–Lovasberény–Agárd–Gárdony–Velence amőba alakban. Kiegészítve a Perle du Lackal, a Rhone partjával az Arve beömlése és a következő viadukt közötti résszel, Akszakovóval és a Gorkij Parkkal. És persze Rovinj déli részével, a naturista és a kiépített strand határán a fenőkkal.

Hát ez az én történetem a helyek szelleméről, ami így utólag visszanezve, veszteségek története, pedig talán nem is az: hiszen nagyjából semmi sem történt. Így utólag visszanezve, amire emlékszem, azok erdők, fák, madarak és vizek. Meg néhány kényelmes, lassú óra szivarral borral, csokoládéval és jó könyvvel, általában Krúdyval hol függőágyban, hol egy padon, hol a kádban (utóbbi szigorúan agglegény koromban).

Talán van még tíz évem. Körbejáród velem ezt a kurva világot? Ha már otthonom nem lett benne? Hiába is vagyunk azért a világon, azért nem mindig és nem mindenkinek sikerül. Otthonom lehetne a nagyvilág? A nagyvilág nem az otthona senkinek. Még egy város sem lehet az otthonod. Egy-egy pontja talán. Balázs barátom, egyik legstabilabb pontja az életemnek ott Lovasberényben, a nagypapja által épített házban, a szüleivel... igen... ő otthon van. Nagyanyám, aki hetven éven át járt ugyanabba a templomba, és ült testvéreivel ugyanabban a padban, ő is. Nagypapám, aki Somogyországból származott ide, soha nem volt otthon itt, csak egy vállalható, ésszerű engedmény volt a berényi ház, ahonnan nyolcvanhat évesen papucsban indult el Barcsra. Haza. Bárhol telepszem is meg, most már biztosan jöttment (gyűttment) leszek, még akkor is, ha az igazi könyvesek – Gyurcsik Laci, Köntös Attila, Böbe, Kiss Gyuri – még mindig megismernek Fehérváron. Azok a könyvesek, akiknek a boltjaiban, standjainál könyvtárakat olvastam ki, és ők hagyták, mert tudták, hogy belőlem lesz majd a jó vevő, ha egyszer pénzem is lesz. Ha nagymamám testvérei még élnek is Lovasberényben, és a kereszteken a katolikus temetőben rendre a vezetékneveket olvashatom, akkor is. Ha volt ideje az életemnek, amikor a pákozdi utak arra kanyarodtak a lábam alatt, amerre menni akartam, ha a káptalanfüredi strandon váltottuk is a világot Péterrel, Emőkével, Mausz úrral, akkor is.

Hazamenni. De hová? Szindbád hazament. Hol van az otthon, az otthonosság? Ahol az embert feleség, család várja? Amikor az ember először életében nem akar „föltétlenül és mindenáron elmenni valahonnan és valaki mellől”? Igen és nem. Szindbád a halálba megy haza. Ahol nincsenek villanyszámlák, és Márai önreflexiója, hogy a kikapcsolt villany miatt a gyertya csonkig ég Szindbád ágya mellett is, amikor már nincs mit elmesélni. Szindbádnak a halál az egyetlen biztonsága, ahol minden felelősségtől szabadulva egy rózsafüzér gyöngyszemévé lehet válni. És ez az almával érkezett tudás. Amit nem adhatott elsőkézből ő, amit rá kellett

bízni arra a másikra, hogy közvetítse, de mégis annak bizonyítéka, hogy az összes teremtménye közül az embert szerette a legjobban. Minden állat kénytelen túrni a szenvedést. Mert nem tudja, hogy a saját halála és a saját tevékenysége között kapcsolat lehet. Ezt a kapcsolatot egyedül az ember képes felfogni, ő az egyetlen, aki visszaadhatja az ajándékot, ha terhes, és nem bírja elviselni. Bármikor hazamehet.

Messzire kalandoztam. Ahogy így végig olvasom a soraimat újra, magamnak egy a tanulság: mindig nagy kínok árán, önmarcangolva, önmagamnak érveket és ellenérveket felsorakoztatva indultam útra, de kivétel nélkül mindig jól éreztem magam a végén azokon a külországi helyeken, ki tudtam alakítani egy ritmust, amibe belefért a jó étel, a testmozgás, az egészséges alvás is és nehezen indultam tovább. Talán magányos voltam, de nem biztos, hogy otthon nem lettem volna az. Így kiismerve magamat elmondhatom magamnak, hogy ha kerülök még ilyen helyzetbe, kevesebb öntiprás is elég, úgyis megyek, s ha megyek, úgyis úgy alakítom, hogy jó legyen. Kíváncsi vagyok, vajon otthon is meg tudnám-e ezt teremteni? Vagy mindig hajtana valami? Nem tudom. Egy kicsit félek kipróbálni. Nekem az lenne talán a legnagyobb kaland: hazamenni Magyarországra, és megpróbálni normálisan élni. A lényeg, hogy legyen valamiféle napirend, stabilitás, egy kis pénz, idő, tér, no meg persze jó egészség és egy székérdéknyi vidámság. Akkor majd csak lesz valahogy.

(A szövegben idézetek és utalások találhatóak a következő szerzőktől: Oravecz Imre, Ladányi István, Wass Albert, Cserna-Szabó András, Márai Sándor, Krúdy Gyula, Fenyvesi Ottó, Tamási Áron, Bojtorján és még sokan mások.)

SZABÓ ELVIRA

Találkozás az onkológián

Évek óta járok ide, de még mindig meglep a csend, ami az onkológián honol.

Széthúzódik előttem az automata ajtó, és belépek a sebészeti osztály fehér folyosójára, ahol gyógyszerszag, műtéti hegek és lassan bomló testek kipárologgása terjeng. Enyhe, de kiszellőztethetetlen nyomot hagy a levegőben. Vonzódom ehhez a szaghoz, mélyen beszívom, valahányszor ideérek.

Első utam a nővérpulthoz vezet, ahol az új betegek listája függ, polcon sorakoznak a kartonok, az asztal szélén pedig egy számomra félretett papír hever a rám várakozók nevével. Az orvosok jelölik ki, melyik beteggel üljek le, kibe kell lelket önteni a másnapi műtét előtt. Azok közül, akik a műtét után további kezelésre szorulnak, szintén sokakkal foglalkozom – már amennyiben a kezelőorvos úgy érzi, szükséges. Vagy a beteg úgy érzi, érdemes. Én azt gondolom, mindegyikükkel érdemes lenne.

Átfutom a mai névlistát és az orvosok macskakaparással melléírt megjegyzéseit, már ha odafirkálnak valamit egyáltalán. Nincs idejük firkálgatni; némelyikük talán azt gondolja, jobb, ha tiszta lappal indulok, és magam járok utána, miért látják szükségesnek a pszichológusi konzultációt. Van, aki mindegyik, van, aki egyik betegét sem küldi hozzám.

Sorakoznak a nevek a listán, megduzzad majd a munkaidőm. Előhúzzom a kórházi papucsomat, jó lesz gyorsan nekifogni; fehér köpenyt nem viselek, hiába javasolta a főorvos, hogy legyen egy benyomás; így olyan hatást keltek, mint egy látogató.

Első név, Majoros Lászlóné, 3/6; bekopogok a harmadik ajtón, a kórteremben az ajtó mellől az ablak felé számozzák az ágyakat, az átellenben levő a hatodik. Testes néni, éppen egy keresztényeknek szóló könyvet olvas. Az orra alatt sebnek tűnő képződmény, a bőrdaganat. Jó napot kívánok, szólítom meg mosolyogva, meglágyított hangon – hogy legyen egy benyomás –, majd elmondom, hogy a kórház alkalmazottjaként mentális orvoslással foglalkozom, és volna-e kedve beszélgetni velem egy keveset. Érdeklődve néz, miről szólna az a beszélgetés; hogy érzi magát mostanában, milyen a közérzete, milyen gondolatok járnak a fejében. A tekintetembe mélyesztem a tekintetem, míg megvonja a vállát, és beleegyezik, hogy szívesen követ. A többség így tesz, velem jönnek, biztatja őket határozott mosolyom. Eddig csak hárman mondtak kerek perec nemet, egyikük pedig azt vágta a fejemhez, hogy amit csinálok, biztosan kuruzslás.

Az épületben nincs külön pszichológusi szoba, de megengedték, hogy

beüljek a nővérszobába a betegekkel. Ha lenne külön szoba, az nagyon nem így nézne ki, mint ez; lenne benne sok növény, hibiszkusz és bromélia, mind virágoznának, mint otthon, mert hordanám rájuk a tápot, és lenne sok kép a falon napsütötte erdőről, köveken átsorgó patakról, virágos mezőről. De itt minden fehér és kényelmetlen.

Belefogunk Majoros Lászlónéval. Kezdsnek a szokásos kérdések: hogy alszik éjszakánként, milyen hangulattal ébred, kitör-e rajta hirtelen a sírás. A néni már húzza is elő a zsebkendőt, mert szemébe szöktek a könnyek: hogyné sírna mostanában, amikor csak egy éve, hogy meghalt a férje. Jól beletrafáltam. Fel se kell tennem a kérdést, hogy akar-e beszélni róla, mert csak úgy dől belőle a bánat, egy éve már, hogy a férje, azóta lelkileg teljesen tönkre van. Aludni csak pirulával, anélkül csak forgolódik, sír az ágyban, az üres ágyban, ahol nincs kihez odabújni. Hiába volt az ima, a sok mise, amit érte mondott és mondatott, nem lehetett megmenteni. Pedig igen jó ember volt. Mindez azért, mert régen ivott, még amikor az első felesége csak gyötörte, és abba kellett menekülni, emiatt lett a májzsugor meg a hepatitisz.

De ő se lenne itt, ha a férjét nem éri ilyen baj, mert ez az izé, itt, az orra alatt, ugye látom, már öt éve, hogy megjelent tavasszal. Viszketett, majd nyáron még jobban látszott, és folyton dörzsölnie kellett. Aztán ősszel, amikor jöttek a hidegek, hát eltűnt, mint egy rossz álom. Az ember nem is figyelt úgy oda, vannak ilyen megmagyarázhatatlan dolgok az életben. A harmadik évben aztán rászólt a férje, hogy lett ez a valami, korábban nem volt, de most van, vegye már észre, úgyhogy irány a kórház. Addigra már berepedt, és folyt belőle a vér; olyan volt, mint egy burjánzó seb. Az orvos belecsípett, vett belőle mintát, és úgy jött ki az eredmény, hogy rosszindulatú. Sugarazni kellett volna, de nem jutott a nyolc kezelés végére, mert megbetegedett a férje, és egy nőnek az élettársa mindennél fontosabb, hát magáról mondott le. Azóta halasztódott ez az ügy, és most itt van. Most jönnek a leletek, aztán a Parázs doktor megnézi, hogy mennyire mély, és kívágja; reméli a néni, hogy nem marad rés, nem tátong majd lyuk az orra alatt. De jaj, nagyon fél, hogy ha ez a dolog egyszer előjön, hiába szedik ki, újránő, mert a betegség benne van a szervezetben. Mit gondolok erről, szegezi nekem a kérdést, és én csak annyit tudok mondani hirtelen, hogy bízhat az orvosában és a gyógyulásban.

Folytatja a néni, hogy ő annyit gondolkodik azon, mitől lett ez neki, és miért pont itt, az orra alatt. Hallgassam csak meg, mikre jutott. Ő olyan tanulatlan, nem tudja, mi miből ered. Szemem előtt felrémlik a hosszú lista, amin a rám várakozók vannak összeírva, és tudom, hogy tovább kéne lépnem, de hova haladna a világ, ha még egy pszichológus sem hallgatná meg az embert... Másokból meg harapófogóval sem lehet két mondatot kihúzni.

Tíz éve, mondja a néni, miközben dörzsöli az orra alatt a daganatot,

Erdélyből jöttem jobb házakhoz takarítani, beajánlottak, mondván, hogy rendes és nem lop, hát ki tudja, nem nyúltam-e oda valami erős vegyszerrel. Van még egy gondolatom, hogy amikor harminc éve szültem, fel akarták szűrni a homlokomat és az orrsövényt, és a bal orrlyukam azóta könnyen eltömődik, ha csak odanyúlok, már ömlik a vér. De a Parázs doktor szerint mindez csak spekuláció.

Voltak az életemben egyéb nevezetes esetek is, nem orrkörnyékiek; maga még fiatalka, el se hiszi, mi minden éri az embert, amire nem számít; ki tudja, nem ezek az egyéb dolgok vezettek-e ide.

Elhiszem, hogy rengeteg váratlan dolog történik az emberrel, vetem közbe.

Tudja, kedves – ömlenek a szavak –, meghalt egy kis magzatom, a második gyermekem, és ezután a hasfal közé ment a vér. Igen fájlaltam a hasam, vitt a mentő, és akkor ott mondták, hogy a hasfal vérrel van tele. Rémes dolog egy ilyen magzatzakítás, ne próbálja ki sose. Azt mondta az orvos, ezerből egy marad meg, és akkor én voltam az a jeles.

Nem nőtt fel a harmadik gyermekem se. Másfél éves volt a Zolika. Én nem gondolkodtam akkor, csak csináltam a napot. Magától ment minden. A gyárhoz közel a virágpiac, a műszak után arra vitt az út, majd tovább a temetőbe; nem bírtam volna ki, hogy egy napig is egyedül hagyjam. Egyszer aztán, ott a kolozsvári temetőben, rám hullott a korai hó. Betemetett. A temetőőr szaladt oda, hogy valami fekete kupac hever a fehér hó alatt.

Bekerültem három hónapra. Az ideggyógyászaton egytől ötig voltak osztályozva az idegbetegek, és engem bekategorizáltak rendes bolondnak. Ősz volt még, hullott a gesztenye levele, szép nagy levelek csüngtek a száron, magam előtt látom most is. Volt egy bolond, bolondabb, mint én, ketten guggoltunk az avarban, és a másik szólt, hogy számláljunk ötven levelet, kössük csokorba, milyen szépen ég majd, az lesz a tűzifa. Én engedelmeskedtem, gyűjtöttem türelmesen a gesztenyeleveleket, hogy fűteni tudjunk, és akkor az a másik, a bolondabb, kárálni kezdett, hogy gyorsabban, mert ő máris többet szedett. És jött az anyám látogatni, bámult minket bentről, az üveg mögül, aztán elment egy szó nélkül. Sokkoltak is, követ tettek a számba, hogy tessék ráharapni, majd belém vezettek valami villanyosat. Nem emlékszem többre erről.

Hallgatok. Eszembe jut az anyám, ahogy az apám halála után lassan, öntudatlanul majszolta az ételt a pszichiátrián.

Mi történt aztán, kérdezem, mire a néni, hogy nekigyürköztem, mert a legnagyobb fiút fel kellett nevelni, nem hagyhattam másra. De akkor meg a férjem elhagyott egy másikér. Amaz se volt külön nálam. Aztán férjhez mentem másodjára, mert nem nekem való az egyedüllét, de a második férjem meg inni kezdett. El kellett hagynom, mert nem akartam,

hogy mind tönkremenjünk bele, addigra ott volt még három gyerek. Végigdolgoztam egy életet, zsákoltam a műtrágyagyárban, aztán átmentem a festékbe, a végén meg irodába takarítani, hogy nyújtsak eleget a gyerekeknek. Tudja, kedves, nem estem kétségbe, mert mindig éreztem, hogy felkarol, de nem tudtam, ki.

Ezért vagyok most összetörve, mert a férjekkel egyszer megjártam, másodjára megjártam, de harmadjára végre olyat kaptam, aki lehozta nekem a csillagokat az égből, és kezet csókolt egy finom ételért. Olyan boldog voltam vele, de ezt most elvették, mint gyerektől a cumiját.

Visszaemlékszem, amikor tízévesen utoljára láttam az apámat az onkológián, ahova anyám becsempészett, mert gyerekeknek tilos volt. Megvilan előttem a fején meredező pár hajszál, és a ráncok, amik férfivonásait öregemberarcá változtatták.

Faggatom a nénit, szokott-e mostanában ezekre a régi dolgokra gondolni. Nem, nem, ez már kiment. Hátrahagytam azt az országot, csak néha kezembe kerülnek a fényképek, a régi férjekről, meg hogy milyen vékony voltam, mint egy zerge, amikor kijöttem az ideggyógyászatról. Az ember nem is látja előre, mi minden történhet vele, és ha mindabból megmenekül, az igazi csoda, higgyen nekem.

De van valami, ami sokat motoszkál bennem. Tudja, én szerelemgyerek voltam, de anyukámat elhagyta apuka, és nekem se mutatkozott be soha. Gyerekként mindig kis jegyzeteket írtam, hogy mi történt velem aznap. Most hozzám kerültek ezek a füzetkék, az anyám átnyújtotta, amikor legutóbb otthon jártam, hogy nézzek bele, milyen gyerek voltam. És amikor olvastam a jegyzeteket, arra gondoltam, hogy egy nyolcéves kislány azért éljen, hogy a cseberbe kavarja a moslékot, tegye a disznóknak, meg irtsa a burját... Hogy mondjam, én mindig valahol máshol láttam az életemet, ezért menekültem el másik városba, aztán tovább, másik országba. Szép éveim azok voltak, amikor apukám egyik barátja kiemelt a disznóólból, és elvitt úszóedzésre. Tíz évig sportoltam, voltam első meg ötödik is. Ott az uszodában, hiába volt klórszag, ahogy tempóztam a medencében, végre éltem. Ma is érzem, milyen volt a hideg víz, amikor a tagjaimat belecsaptam, és hallom a csobbanást magamban.

Végül jó helyre értem, de soha nem lesz több az életem, mint hogy megmeneküljek valamiből? Bár a férjem, a harmadik, ő olyan volt, mint a legszebb karácsonyi ajándék.

Megkérdezhetem, mikor kerültek önhöz a füzetek, mikor kezdett el gondolkodni ezeken a dolgokon? Öt éve, hogy az anyám kirakta őket eléem az asztalra, amikor utoljára hazautaztam, hogy nézzek bele én is, ő már végigolvasta a sok butaságot, ami bennük van. Ilyen az én anyám; nincs mit beszélnünk egymással.

Öt éve. Mi miből ered, mivé alakul át, hogyan ölt testet egy betegség? Nehezen feltárható út. Nem mondok neki semmit, eleget ásott ki a múltból; ne legyen túl sok a törmelék, találjon békét is.

Kívánom, kedves, néz a szemembe váratlanul, hogy a maga élete ne csak menekülés legyen. Látszik magácskán, hogy jó lélek, és megérdemli, hogy olyan helyre kerüljön, ahol örömet is talál.

Megköszönöm az áldást, és hogy kérés nélkül felelt minden kérdésemre. Aztán visszakísérem a kórterembe.

Jöhet a következő beteg. Csak ne legyen szűkszavú, beszéljen inkább, dőljön belőle a szó, mint az áradás, felszabadítva a leragadt szeméthalmokat, amik gyűlnek, dagadnak, bekebelezve mindent, ami még tiszta és ép.

Óvatosan bukik le a nap a kórház parkjának fái mögé. Hosszú törzsű fák nőnek az onkológia épületei között, ágaik összeborulnak a tetők fölött, elfedve könnyet, elfogva sóhajt. Az utcán járók talán nem is tudják, hogy a park alatt kórház van.

Egy padon ücsörgök, távolabb az épületektől, és figyelem, ahogy a nap fénypásmákat küld a leveleken át. Sorra került minden beteg, lejárt a munkaidőm. Évek óta járok ide; szinte szülőházam, ahova, tudtam régen, vissza kell majd térnem.

Nem sietek haza, inkább elálmodozom itt arról, hogy talán máshol is üldöghetnék. Ott, ahol nem a félelem az úr, és nevetni is szoktak. Ma megtanultam, hogy ha az ember elfordítja valamitől a szemét, akkor beleütközik. Ha az ütközés ereje nem nyomja agyon, akkor felkelhet, és választhat, hogy merre menjen tovább; ha marad rá ideje. Ha tehetem, legközelebb az öröm házáat választom.

DÉRI ANNA

daganat

a legnehezebb pillanataidban
úgy hiszed apám
nincs veled sem Isten,
sem az angyalok,
hogy megállítsák a kezed,
mielőtt újra lesújtanál,
mert téged még a hívó anyád
sem kereszteltetett meg,
mintha előre látta volna
a pusztítást, amit magaddal hozol.

mozdulatlanul szemlélem
a szíveden ülő tüzes daganatot,
ami egyre több áttétet adott,
mert nem ereszti a fiatalságod
örökös lázat okozva a testedben,
amitől simogatás helyett
csak ütéseket adsz az arcnak,
amitől sosem vallanád be,
hogy amid van, az épp elég
és ideje volna férfitvá lenned.

folyamirány

hányszor futottam előled riadtan a folyó mentén, apám,
mert te nem hitted, hogy bántani fogsz, de mindig jobb félni,
nem akartam, hogy tántorgó pillanataidban magaddal ránts.
túl sokszor mesélték ismerősök, hogy ajultan láttak téged
a Rábában még a legnagyobb nyári viharok idején is,
mégsem csapott beléd a villám, nem vitt magával a sodrás.
ezért hagytam, hogy órákon át kergess, hátha a gyökerekben
botladozva a vízbe zuhansz, és végre elragad magával a folyó,
ne tudjam, ha visszajössz, csapkodjon utánad a homály.

MOHAI V. LAJOS

A grúziai kutyák

A hely szelleme: a Kaukázus más emberré tesz

Előzmények

Már réges-rég bogarat ültettek a fülembe, hogy látnom kell a Kaukázust; ma már meg nem mondanám, ki volt a kanizsai gyermekkorban, akitől hallottam róla – ez a pillanat elmosódott az időben –, de nem tettem le arról, hogy a Kaukázus szívébe, Grúziába egyszer elmenjek. Hogy a saját magamnak tett ígéretről ne feledkezzem meg, arról még egyetemi tanulmányaimból a nagy oroszok, Lermontov és Puskin gondoskodott, amire még rátett egy lapáttal a lánglelkű kémregényíró, John le Carré, a kaukázusi népek öntudatát jócskán bemutató könyvével, *A játszma*val. Nem téveszt meg, hogy a regényének nagy része Ingusföldön játszódik: a Kaukázus egy és oszthatatlan, bármily módon is húzódnak meg az országok közötti határok láthatatlan vonalai. Én pedig, buzgón, a láthatatlan vonal egyik oldalára készültem.

Lermontovot idézem is, le Carré meg útbaigazított, könyvének egy pontján azt mondja a hőse, hogy ha fölmegegyek arra a hegyre, más emberként jövök vissza.

Igen. A Kaukázus, a „pajzsára dőlt titán”, más emberré tesz, meglátod, mondom a páromnak, Borikának, mielőtt elindultunk volna Ferihegyre.

Kutaiszi légikikötője – a megérkezés

Sötét, karcos hideg fogadott, alighogy kiléptünk a Kutaiszi repülőtérenek modern csarnokából. A csoport, az ismerősökkel és ismeretlenekkel, még az erős neonokkal megvilágított terminálban összeverődött, valamennyire oldódott a szorongás, csak az éjszakai utazás gyötrelme ült ki az arcokra. Kis csoportunkban megtalálható volt, bölcsész, mérnök, jogász, közgazdász, pszichológus, irodalmár és Grúziában szolgáló diplomata. Az életkori eloszlás két csoportra osztotta a társaságot, a harmincasokra és a hatvanasokra; remekül megvoltunk egymással az egész út folyamán – és az idősebbeknek nem kellett bezsebelni a fiatalok segítségét, mindenki derekasan bírta a strapát. Pedig minél mélyebben nyomultunk be a Kaukázus tájaira, annál nagyobb fizikai (és lelki) próbáknak lettünk kitéve. Persze, a Kaukázus titkát, ahogy Lermontov írja, „a tömör csöndet” nem tudtuk megfejteni, de erre nem is törekedhettünk, legfeljebb arra az emócióra, amit nyertünk tőle.

Ezt az emóciót, és minden mást, amire az érzékeny – és némiképp patetikusan – utazó igényt tarthat, Sajó Tamás szállította a remek úti program összeállításával, és kivételes előzékenységgel, amivel csak egyéniségének kisugárzása versenyezhetett. Remek kalauzra leltünk a tudós férfiúban, aki – egyebek mellett – a vatikáni levéltári kutatásait és Eco-fordítását cserélte „idegenvezetésre” grúz földön. (És mint megtudtam, megannyi más helyen a világnak máskor, más alkalmakkor – és megszámlálhatatlanul sok nyelven.)

Buszra szálltunk, és nekivágtunk az ismeretlen útnak.

Kinn hideg, bolyhos pára, bent még nem működött kellően a fűtés. Ez az egész út folyamán problémát okozott, amit tetézett az, hogy a társaság, a fűtsünk, ne fűtsünk tárgykörében több részre szakadt, kiváltképp engem állítva pellengérré, aki az egész úton fáztam, mert fölkészületlenül ért, hogy a Kaukázusban még télvége volt.

Eső, hideg.

A busz sem a legkorszerűbb alkotmányának látszott, a keskeny szövetülésekben beivódott testek párája.

És nem is csak a miénkké, hanem az előttünk utazóké.

Falvak és a falvaknál is kisebb, néhány épületből álló településeken keresztül haladtunk, néha az az érzésem támadt, hogy magára hagyott vidéken járunk, ahol még erősen érződik a szovjet korszak öröksége. Persze, egy hosszú ideig tartó birodalmi örökséget nehéz egy-kettőre lerázni, ráadásul a túloldalról jövő veszélyeztetésnek kézzel fogható jeleivel találkozunk később a fővárosi tüntetéseken.

Svaneti – a Kaukázus gyöngyszeme

„A Kaukázus, pajzsára dőlt titán”, így énekl meg a nagy Lermontov. A reggelt is az ő szemével látom először: „Virrad, – de még mint vad fátyol röpül / Az éji köd a nagy hegyek körül. / Tömör a csönd a Kaukázus alatt.” Szobánk ablaka a nagy hegyláncra néz, kinn párállanak a végeláthatatlan erdők, a fogadó előtti kis parkot szitáló eső mossa. Mintha el sem állt volna éjszakára.

A város neve Mestia, 1500 méter magasan fekszik. Itt töltöttük az első éjszakánkat a Svaneti régióban, innen indult utunk a középkori védelmi tornyok földjére és az Enguri-szurdok csúcsán található Usguliba.

Sár, fagyott földút, sár, a hirtelen, tovalendülő napsütésben megcsilánó erek, patakok a hegyhátakon, ahogy méltóságteljesen csordogálva vagy megvadulva lefelé zúdulnak. Ezek hosszú kilométereket fognak át, a szélességük is pár száz méter. Persze, mindez szabad szemmel alig megjósolható, s ha megjósolható is, csak azért, mert a szem hozzászokott a hatalmas méretekhez. És pala, pala mindenütt, évezredek óta sodródó kőrétegek egymáson, ahogy tartják, szorítják egymást gigantikus erővel és

precíz mérnöki munkával. Ezért nem indul el a hegy, nem hull darabjaira, a réteges szorítás megóvja és mozdulatlan kísértetté teszi. Az óriási hegyvonulatok mozdulatlansága félelmetes, mégsem érez félelmet az ember. Parányi volta miatt nem.

A Kaukázus kíméletlenségével nem törődhet, mert nem találkozik vele. Az utak csapásait a turista nem hagyja el, ha mégis megteszi, az életével játszik.

Odafönt egy másik világ kezdődik, amelyről nem lehet tudomásunk, talán a hegylakóknak lehet némi sejtésük róla, ha kimozdulnak a völgykatlanokban megbúvó aprócska településekről. Biztos, hogy olykor fölmerészkednek egy darabon – ki tudja meddig –, a csúcok felé, őseik hagyománya és a kíváncsiság hajtja őket. De az életveszélyt nekik is be kell kalkulálniuk.

A turisták biztonságával a hegyi vezető gyakorlott csapatai kalkulálnak. Az egymás nyomában haladó dzsipek sofőrjei megosztják a figyelmüket az úttest és az út mellett meghúzódó meredek hegyhát között; mindezt bámulatos ügyességgel teszik, hiszen a legapróbb figyelmetlenség is bajt okozhat. Az út a folyó mentén és a hegy oldalában fut, néha folyások szakítják meg, a hegy kérgéből tör elő a víz, és gázol át a lyukacsos aszfalton, sarat és apró kőzetet borítva rá.

És a pala is töredezik, mozog, a friss darabokat kerülgetni kell.

A hegy morog, nem nyugszik, a palatörmelék csúszkáló neszt ad, a gyors folyó a fülünkben zúg.

A motorok berregése se tudja elnyomni ezeket a hangokat.

De a természet hangjai nem kellemetlenek szemben a motor berregésétől és erőlködésétől.

Föl-le, föl-le, állandóan hullámszik az út, nehéz megszokni.

Az utakat nem gondozzák, vagy ha gondozzák is, a munkások nem tudnak lépést tartani a természettel.

A sofőrök fürgeségére nagy szükség van, néha dzsipek ide-oda imbolyognak, de azért pánikra nincs ok, a merész manőverek is sikerrel végződnek.

Az út mentén a kisebb emelkedőkön, távol a gigantikus hegyláncoktól, tehenek és lovak, oda engedik ki az állatokat legelni. A legelők zöldek, de még nem tömörök, a tél és a tavasz ütközőpontján vagyunk. Az emelkedők meredek, az állatok mégis biztosan állnak a lábukon. Oldalazva állnak, és ha megmozdulnak és elindulnak néhány méterrel arrébb, azt is oldalazva teszik.

Különös egyensúlyérzék alakult ki bennük.

A dzsipek ellenben ide-oda rázkódnak, alávetik magukat a talaj törvényeinek. A kormánykerék a jobboldalon van, az autók Angliából származnak, hogy miként kerültek ide, azt nem lehet biztosan tudni.

Szerencsére masszív alkotmányok.

Bírják a Kaukázust.

Svan-tornyok – a harcoló klánok földjén

Lermontov ismét: „Ó, hogy szeretem zúgó viharod, Kaukázus! Kietlen, vad vihar ércszava zeng s mint éjjeli őrség, barlangjaid öblös hangja felel rá!... Tar domb tetején zivatar döntötte magányos, árva fatörzs; vadszóló zizegve lapul vízmosta falon; szakadék peremén vadjárta csapás, odalenn harsogva rohan tova névtelen ár, tajtékzik a habja; hirtelen dörrenés, félelem kél a nyomában: alattomos ellenségnek a fegyvere szólt-e vagy fűrgé vadászé... Elbűvölő ez a táj, gyönyörű, csupa szépség”.

A tornyok lenyűgöző építmények, baljósan sejlenek föl a tájban, néhol a váratlanságuk kelt drámai hatást. Többségükön meglátszik az idő vasfoga, töröttek, romosan, de még így sem az elesettség látványát nyújtják, épp ellenkezőleg, mint harci dárdák vannak a Kaukázus testébe döfve. Hiszen a klánok közötti véres küzdelmeknek köszönhetik a létüket. A klánokat a vérség közössége tartotta egyben, és különböztette meg más klánoktól. A konfliktusaiknak pedig harccal vetettek véget. A leszámolások a kegyetlenségig fajultak, de hát ez így volt Európa nyugati felén is – és így lesz, amíg a világ tart.

A Svan-tornyok hatalmas és sötét árnyékában, amerre csak az utunk vezetett, kolostorokkal találkoztunk. Igen: a kolostorok földjén járunk. Néhány házból álló épületcsoportot látunk, néhány méternyire a lakásoktól aprócska ház áll, a házról kiderül, hogy aprócska kolostor – mind több ilyen településre leszünk figyelmesek, ahogy a Kaukázus belsejébe hatolunk. Kíváncsiságunknak engedve kiszállunk az autóbusból; kis csoportokat alkotunk, mert épphogy beférünk páran ezekbe a miniatűr kolostorokba, *szent helyekre*. Borika mindig az elsők között van, nem tolkodásból, hanem a felfedezés izgalmával, hiszen minden csöppség más, még Dávid királyt is másként festette meg az ismeretlen kéz, pedig a nagy uralkodó mindenütt jelen van.

Ezer alakban van jelen, a legapróbb szentély sem képzelhető el nélküle.

Ezeket a kis épületeket kívül-belül gondos kezek tartják rendben, némelyikükön még a friss festék szaga is érezhető volt a gyertyák illata mellett. Körülöttük a helység temetője összezsúfolva sírokkal, némelyik százéves, ide temetkeznek ma is; a fejfák elárulják, hogy a hegyi emberek nem érik meg a matuzsálemi kort.

Nehéz az élet a Kaukázusban.

A Galeti kolostor és Dávid király

Ez a hatalmas, minden irányban kiterjedő kolostorkomplexum Kutaiszi mellett áll, Grúzia egykori aranykorának jelképe volt, építése IV. Dávid király uralkodása alatt kezdődött el 1106-ban, aztán a fia I. Demeter idején fejezték be a munkálatokat 1130-ban. Ott jártunkkor épp a főépület restaurálása folyt, hatalmas állványok, kőműveseszközök, emelők, szer-

számok mellett lépegettünk. A munkaterület meg is törte a kolostor misztikus hangulatát, és az ikonokról a szentek és királyok mintha nem is ránk figyeltek volna – mintha a figyelmüket az állványok kötötték volna le. Leselkedtek, mi fog történni velük, hiszen tudták, hogy egy évezred alatt mi mindenben mentek keresztül. A kolostort idegenek, hódítók pusztították, égették föl, fosztották meg szakrális szellemétől, és most mégis áll – világörökségi védelem alatt. Dávid királynak és a leszármazottainak tehát érdemes vigyázó szemüket az állványzatokra függeszteni.

A gigászi, nagyra méretezett építmény belvilága így is szembeötlő, eltörpül az ember benne.

A kolostor szétterülő kertje másféle élményt kínál: szolid szerzetesházak, gazdasági épületek váltják egymást; béke honol, a kolostor távol van a hegy alatti város világi zajától. A kertet és a gazdaságot szerzetesek mindennapi erőfeszítései tartják életben.

Kutaiszi másfelől is híres a történelemben elfoglalt pozíciójától: az ókori Kolkhisz királyság székvárosa, később 10. század végétől közel másfél évszázadig Grúzia fővárosa volt, és kapcsolatba hozták az aranygyapjú legendájával is, amelyet a görög mitológia tart számon.

Nevezetes helyszínekben amúgy sem szűkölködik Grúzia. Gori a 20. századi világtörténelemre nyomta rá a bélyegét az egyik, nemcsak nevezetes, de hírhedt szülőttje által.

A kihagyhatatlan helyszín – Gori híres-hírhedt emlékmúzeuma

A grúz kalandozás elkerülhetetlen velejárója Sztálin szülővárosában a neki szentelt múzeum megtekintése. Már az odaúton megcsap a legújabb kori história szele, az „örök gonosz” kortalan szelleme, a tíz- és tízmilliók lelkét és testét sárba tipró és megbecstelenítő diktátor fölsejlő szelleme. A történelmi emlékezet sugallata, vagy még inkább véres eseményeinek halmaza, de többnyire csak az én évjáratom tagjaiban. Vagyunk, akik nem a kuriózumot akarjuk föllelni a múzeumban. Nekem Bulgakov jár az eszemben, az a macska-egér harc, amit Sztálin vele játszott, és amire ráment a zseni élete. (Gori után egyenesen Tbiliszibe utazunk, emlékeztettem magamat, hogy Bulgakov járt 1928-ban a grúz fővárosban, amit akkor még a régi nevét viselte, és Tiflisznek hívták.)

Jellegtelen utcákon, három-négy emeletes lakóépületek övezik, ezek között kanyarogva érünk a múzeumhoz, amely a város centrális helyén áll.

Mielőtt elindulnánk a múzeumba, fél órás ebédszünetet csikar ki a csoportunk; mi, Borikával egy különleges, hosszúkás cipóra tettünk szert, a sütöde néhány méterre volt a buszunktól, kényelmesen majszoltuk az enivalót. Többre nem is igen lehetett számítani, mert a társaság hamar összeverbuvalódott ismét, és elindult, hogy jövetelünk céljának eleget tegyen.

A tárlat két szintjének helyet adó múzeum magas és széles, de arányos épülettömb; mögötte nagy kiterjedésű park húzódik, melynek közepén apró ház áll, nem kevésbé érdekes és fontos látványossága a helynek: pin-céjében a kis szuszterműhelynek is helyet adó egyszerű faépület, Sztálin szülőháza, amit ide szállítottak, és állítottak föl. Előtte és körülötte nyüzsgő sokaság. Nézik, fényképezik, körbejárják. Bizonyos megilletődöttséget látszik az arcokon. Mi is fényképezünk, majd szó nélkül továbbmegyünk.

A múzeum termeiben jobbra oroszul beszéltek (a grúz a kitűnő nyelv-érzékkel és több idegen nyelv ismeretével rendelkező Borika sem tudta dekódolni), meglepően sokan voltak a fiatal korosztályokból. Kígyózó sorok álltak már a jegypénztáraknál, később a végeláthatatlan sorok lassan haladtak teremről teremre. Van vezetés, de minket – külön kérés nélkül – szabadon engedett Tamás, nézzünk, nézelődjünk, gondolkodjunk, idézzük vissza a tanulmányainkat és az olvasmányainkat.

Megtettük.

A kiállítás magától értetődően egyoldalú, hiszen Gori ebből, a falak közt kialakított Sztálin-kultusból él az egykori generalisszimusz hőstetteinek áldozva. A bemutatónak van valamiféle hősies aurája. Nélküle nem lehetett volna megállítani Hitler katonáit. A hatás alól mi sem vonhattuk ki teljesen magunkat, miért is tettük volna, mi azonban „láttuk” a tárlat „átellenes” oldalát is, igaz ez csak a fejünkben létezett.

Az egyik óriásterem sarkában rendezték be eredeti bútorzattal Sztálin kremlbeli dolgozószobáját.

Itt hosszabban elidőztem.

Hány ember, bolsevik, kommunista ült ezeken a székeken tele félelemmel, hogy majd az ajtón kilépve merre vezet a sorsuk. Ismert, hogy az „acélember” képes volt bárkit – a saját soraiból is – szemrebbenés nélkül megöletni.

Az épületből kilépve a virágokkal teleültetett és gondosan ápoltságban arra gondoltam, hogy elégedetten dörzsölhetné a tenyerét a zsarnok, mert Goriban azt látná, ami is látni kívánt: önön egekbe emelt nagyságát.

Még egy mondat Sztálin páncélvonatáról, melynek egy vagonja – a diktátor személyes szolgálatára kialakított vasúti kocsik – is ott áll a kert oldalában; ezen az alkotmányon szelte át a birodalmát, ezen utazott Jaltába. Dolgozó- és pihenőszoba, tisztálkodóhelyiség sorakozott egymás mellett katonai rendben.

A kicsinyke terek nagy teret szültek, új világrendet, ami a Reichstagra kitérő vörös lobogó után következett.

A kihagyott helyszín – a grúz hadiút

Az utolsó előtti nap kaptuk a hírt: heves hóvihár miatt lezárták a grúz hadiúthoz vezető hágót, a tervünk kútba esett, hogy akárcsak néhány mé-

tert megtéve rálépünk erre a híres és hírhedt ösvényre, amelynek minden köve történelem, és az orosz hódítás emlékét idézi jó kétszáz év távolából. A hosszúra nyúlt tél, és a késlekedő tavasz alaposan kibabrált velünk, nem volt mit tenni.

Tiflisz, Tbiliszi – a türelmetlen város

Tbiliszi hangos, mi több zajos: EU-s és nemzeti lobogók szinte minden épületen. Tbiliszi le akarja vetni magáról a Szovjetunió összes örökségét, szabadon akar lélegezni.

Tbiliszi türelmetlen.

Lermontov ma nem írhatná le az egyébként felejthetetlen sorait Tiflis/Tbilisziről: *Tiflisz fölött már némaság / A völgy homálya mély. / A bűnössel is, mint a szél, / Az álom szárnya fut, / S a gyermekekkel most beszél.*

Az első benyomások között azt jegyzem meg, hogy a szovjet múlt építészeti örökségét akarja legyőzni a város, toronyházak garmadája épült föl, és az építés lendülete láthatólag tovább tart, az óvárost azonban nem érte el az a modernizálási hullám. Itt volt a szállodánk karnyújtásnyira a Szabadság tértől, és a Rusztaveli sugárúttól. A nagy grúz nemzeti költőről eszünkbe jutott Zichy Mihály, akit a grúzok „nemzeti festőjüknek” tekintenek, ő illusztrálta *A párducbőrös lovag* című Rusztaveli-eposzt, és a művészettörténet szerint jelentős a hatása a grúz művészetre.

Az hogy az „európai érzés” ennyire erősen sugárzik mindenből, nagyon vonzóvá tette Tbiliszit, és rokonszenvet ébresztett minden polgára, szállodás, pincér, pénzváltó iránt, akivel csak összeakadtunk. Az „utca embe-rével” pedig a tüntetők közt találkoztunk a Nemzeti Múzeum előtt egy vasárnap este; azokban a napokban forrt Tbiliszi az orosz mintára készülõ civiltörvény miatt, amely a polgári jogok erős korlátozását vetítette előre.

A sofőrünk eltéved a belvárosban, sok a jármű, a vezető fürgeségére nagy szükség van, szerencsére a merész manőverei is sikerrel végződnek. Sofőrünk és Tamás között éles szóváltás bontakozik ki azután, hogy háromszor ugyanoda, az elnöki palota elé lyukadunk ki. Aztán valahogy kikecmergünk a forgatagból. Mi Borikával nem bánjuk a szokatlan városnézést, és türelmetlenek sem vagyunk. Külföldi nagyvárosokban sokszor szállunk föl tömegközlekedési eszközökre; busszal és hajóval keresztül-kasul bejártuk Stockholmot és Koppenhágát; emlékezetes maradt.

Miután lecsillapodott Tamás, belekezdett a város keletkezéstörténetébe; ennek alapját, mint annyi más városét a földön, egy hősi legenda képezi. Eszerint 485-ben Vahtang Gorgasali király a sólymával vadászni ment, a sólyom elkapott egy fácánt, de egy erdei hőforrásba zuhant vele. A király a becses sólyom elpusztulása után alapította meg a Tbiliszi helyén álló települést. A metropolisz mai nevét 1936-tól viseli, előtte görögösen Tiflisznek hívták, cárok és nemesek, továbbá írók kedvenc úti céljává vált.

Említettem fentebb, hogy a kaukázusi utazása során ide is elvetődött az 1920-as évek végén Mihail Bulgakov, és bizonyára látta azt a papi szeminárium épületet (mi is megnéztük), ahol korábban egy Dzsugasvili névre hallgató grúz fiatalember az intézmény ígéretes növendéke volt – és aki később az öklével rátelepedett az író életére.

Bulgakov és Sztálin „közös története” mintegy az irodalom és politika Nero császártól, *a véres költőtől* eredeztethető szörnyű kontextusát szötte tovább.

Szállodánk tetőteraszáról, noha mindössze négy emelet magasságban voltunk, a városi panoráma egy nagy szeletét beláttuk. Szürkült, esteledett, a közeli tüntetés moraja idáig elért.

Az izgalmas tbilisi benyomások után Kutaiszi következik ismét, utazásunk itt ért véget; az éjszakai repülőútra fölkészülve még, sötétedés előtt, röpké időnk maradt a városra és piacára, ahol az árusok pultjai minden földi jó alatt roskadoztak. A távoli utazó előtt spárgára fölfűzött, különféle színekben pompázó gyümölcskolbászok számítanak igazi csemegének, meg is tömtük a szatyrainkat, telhetetlenségünknek csak a poggyászok súlya szabott kényszerű határt.

A grúziai kutyák

A grúziai kutyák nem eresztenek el.

Azon kapom magamat, hogy mielőtt ismét repülőre szállnánk az éjszakai kutaiszi reptéren, a grúziai kutyákra gondolok. Az utasoknak még van idejük az indulásig a csillogó üzletek között téblábolni, amik éjnek évadján is nyitva tartanak, és vásárlásra csábítanak. Mi néhányan félre vonulunk, és a nagy hajtástól meggyötörten, borzongva várjuk, hogy a járatunk száma megjelenjen a kijelzőn. Ha minden szerencsésen alakul, reggel hét órára Ferihegyre érünk.

Láttam a kutyákat a ködlő hegyek alján, járdák aszfaltján heverve, házak oldalában, láttam falkában őket, és egymagukban, végtelen nyugalommal elterülni az utcákon, még a keskeny országutakon is láttam szenderegni őket, és a bűzös benzinkutaknál, ahol ólat is építettek nekik, és a vizesedényüket rendszeresen újratöltötték. Láttam kutyákat a Rusztaveli sugárúton a grúz zászlókba bugyolált testű tüntetők között.

És az óvárosi kávéház első emeleti erkélyén, ahol Borikával a legjobb ristrettót ittuk Tbilisziben.

Hasonló figyelemmel utcai kutyák esetében még nem találkoztam.

Hiszen az utcai kutyákat mifelénk kóbor kutyáknak nevezik, és mivel a kóbor kutyában megingott az ember bizalma, ezért a sintér kezére adják.

A kóbor kutyák nem remélnek.

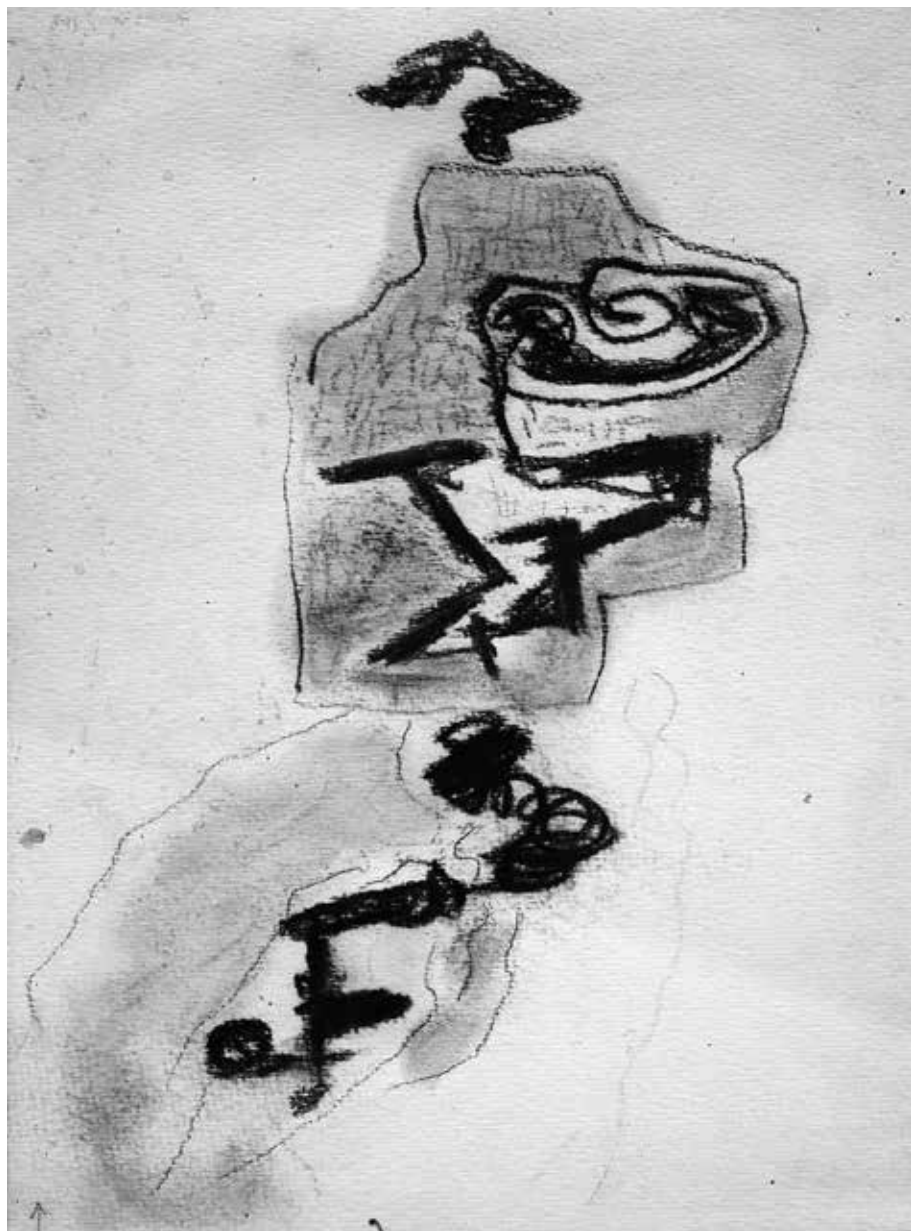
A kóbor kutyák bizalma is megrendült az ember iránt, ezért a létüket fenyegetve érzik.

Itt Grúziában teljes a bizalom ember és kutya között.

A köz kutyája és a köz embere elfogadja egymást, az ember előzékeny a kutyával, számon tartja, orvosi ellátásban részesíti, táplálja. Mindegy honnan jön, volt e valamikor bejegyzett gazdája vagy sem. A kutya az övé.

Ez egyfajta „lelki elrendezettség” mindkét részről.

A Kaukázus más emberré tesz.

NAGY LEA

A festő

Az ég és a tenger határvonalát szinte lehetetlen megkülönböztetni. A színek összefolynak, a kék összes árnyalata, amely egyetlen nagy, kimeríthetetlen folyamként húzódik a horizonton. A csend, amely ezt a szigetet uralja nem egyszerű némaság, hanem valami sokkal mélyebb: egy hangtalan zene, amit csak azok hallanak, akik képesek belemerülni a végtelenbe.

A napok itt összeolvadnak. Az élet lassú és csendes, de nem érdektelen. A tenger azonban nem csak a szigetet mossa, hanem valami mélyebb, enigmatikus erőt is szállít vele együtt.

Ábel egy hétköznapi ember, legalábbis annak tűnik. Fiatal, a húszas éveit elején jár, de a szemei mély bölcsességet árasztanak.

Minden hároméves korában kezdődött. Amikor megérkezett az apró dalmát szigetre az apjával, érezte, hogy valami megváltozik benne. Nem a táj szépsége miatt, vagy a sziget csendjétől. Volt a hely atmoszférájában valami, amely megváltoztatta őt. Amit szavakkal nem tudott senkinek sem elmondani. Egy nyomás, ami mintha a szívét és a tüdejét is összeszorítaná minden egyes nap.

Ahogy a napok telnek, Ábel ráébred, hogy valójában nem is a sziget az, ami vonzza őt, hanem a tenger. Amelynek horizontjai elérhetetlenek, de mégis minden nap szólongatja. Hajnalban, amikor még minden ember álmodik, a parton sétál. A hullámok monoton lüktetése egyfajta szertartásként hat rá, mintha a víz alatti világból érkező morajok próbálnák neki elmondani a titkot, amely elől már régóta menekül.

A tengerhez soha nem merészkedik túl közel. Tart tőle, és ugyanakkor gyűlöli is magát ezért a félelemért. Tengerparti városban született, de soha nem tanult meg úszni. Az apja, aki egykoron halász volt, egyszer azt mesélte neki, hogy a tenger soha nem ad vissza senkit, akit elragadott. A nyílt víz végtelen és könyörtelen, mondta neki. Ábel akkoriban még nem értette ezt, csak most, évekkal később, amikor ismét a parton áll, veszi észre, hogy a tenger hívása valójában mindig is ott volt, de ő csak most ébred rá.

Késő este van. A sziget fölé sötét felhők gyűltek, és a szél dühöngve tépi a fákat. Ábel mégis bemegy a vízbe. A lábai lassan süllyednek bele a hideg, sós folyadékba. A hullámok egyre feljebb érnek, mintha valami megfoghatatlan erő húzná befelé. Nem áll meg. Nem fordul vissza. A víz hidegen, és kérlelhetetlenül körülöleli, és nem állítja meg.

Ábel számára innentől kezdve a tenger az egyetlen társaság. Hajnalonként a parton sétál, figyeli a vizet, mintha attól megkapná a válaszokat. A hullámok monoton lüktetése egyszerre nyugtatja és nyugtalanítja. Minden egyes nappal mélyebb kapcsolatot érez a végtelen horizonttal, mintha a tenger nem csak egy természetes jelenség lenne, hanem egy élőlény, egy entitás, amely beszél hozzá, és hívogatja magához.

Egyik nap, amikor a sziget távolabbi részén sétál, találkozik egy idős férfival, aki egy sziklán ül, a vásznai előtt. Az öreg alakja szinte egygévá válik a tájjal. Mintha ő maga is a sziget része lenne. Ábel már hallott róla a faluban, de nem sokat. Csak annyit tudnak, hogy a férfi évek óta itt él, de senki sem ismeri őt igazán. Az emberek azt mondják, hogy festő, de még soha nem lehetett látni a képeit. Csak ül ott, a tengerrel szemben, és figyel. Mintha várna valamire.

Ábel megáll, pár másodpercig nézi az öreget, majd lassan közelebb lép, de nem szól egy szót sem. A szél összekócolta a festő, hosszú, őszülő haját. Vásznai előtt lassan hullámozik a tenger. Van valami az öreg szemében – valami, amitől a fiú lélegzete egy pillanatra elakad.

A festő is nézi Ábelt, és mintha először észlelné a fiatal férfi jelenlétét, lassan, csöndesen megszólal.

– Te is őt keresed? – kérdezi, mintha egy régi barátához szólna. Ábel nem érti, mire gondol, de bólint. Az öreg férfi szemében mélység lakozik, mint a tengerben, de még sincs benne nyugtalanság. Csak valami furcsa, idegen csend.

– A tenger nem ad könnyen semmit – folytatja rekedt, mély hangon, amely olyan, mintha maga a szél fújná a sziklák között. – De néha visszadja azt, amit elvett.

Ábel nem érti pontosan, mire céloz, de érzi, hogy a szavak mögött rejlő jelentés mélyen beleivódik a lelkébe. Mintha az öreg férfi már tudna valamit, amit ő még csak most kezdett sejteni. A festő visszafordul a vásznonhoz, amelyen egy mély, bazalték, viharos tenger bontakozik ki. Ábel figyeli az ecset mozgását, és lassan felismeri a formát, ahogyan kirajzolódik a festék alatt: egy arc. Az öreg csendben dolgozik tovább, mintha nem venné észre a zavart a fiatal férfi arcán. Az ecsetvonások finomak, szinte éteri könnyedséggel formálják meg az alakot. Ábel szíve egyre gyorsabban ver.

A festő felemeli az ecsetet, és egy utolsó simítással megadja a teljes formát a képnek. Az arc, ami kirajzolódik a vásznon, nem ismeretlen Ábel számára. Az apja, a tengerész, aki évekkal ezelőtt tűnt el a tengerben, mintha a képről nézne vissza rá. A tenger mélyéről előbukkanó, eleven emlék, ami most először tör fel a felszínre.

– Mi történt vele? – kérdezi Ábel remegő hangon. Az öreg nem néz fel, de lassan elmosolyodik.

– Őt keresed, igaz? – kérdezi az öreg, miközben a fiú szemébe néz. Nincs szükség válaszra. Ábel már érti, hogy miért van itt. Valami erőtel-

jesebb erő készítette arra, hogy idejőjön. Valami, amit nem értett meg teljesen, de most, hogy az apja arcát lája a vásznon, kezd kibontakozni előtte a válasz.

– Miért mutatod ezt nekem? – kérdezi Ábel halk, remegő hangon. Az öreg mosolyogva felel.

– Mert a tenger nem csak elvette őt. Egy esélyt adott neki. És talán neked is.

Ábel figyel, ahogyan a vászon lassan életre kel. A festmény felszíne hullámzani kezd, mintha maga a víz áramlana rajta keresztül. Az apja alakja elmosódik, és helyette valami más kezd kibontakozni: egy lehetőség, egy áramlat, amely a tenger mélyére vezet.

– Mit kell tennem? – kérdezi Ábel, de tudta, hogy a válasz már ott volt a szeme előtt.

– Vállalni a következményeket – feleli az öreg, miközben elfordítja a tekintetét. – De vigyázz, mert aki egyszer elmegy, az talán soha többé nem tér vissza.

A fiú mély lélegzetet vesz, majd óvatosan közelebb lép a vászonhoz. Az ujjai reszketnek, ahogyan megérinti a festéket, amely hűvös, nedves cseppekké válik a bőrén. A vászon megnyílik előtte, és hirtelen egy másik világ tárul fel: a tenger mélysége, amely egyszerre ismerős és félelmetes.

Belép a képbe. A tenger sós lehelete körülöleli. Beszippantja. Ahogyan egyre mélyebbre merül, érzi, hogy a világ, amit hátrahagy, lassan eltűnik mögötte, és helyette valami más bontakozik ki: egy emlék, egy valóság, amelyet rég eltemetett magában.

Előtte sziklaorom emelkedik ki a mélyből, és ott, a peremén, az apja várja őt. Szótlanul, mozdulatlanul áll ott, mintha mindig is ott lett volna. Ábel közelebb lép hozzá.

– Miért hagytál el? – kérdezi Ábel, hangja megtör a víz alatt, de az apja csendben figyel őt. Mintha a válasz ott rejtőzne a tenger mélyén, amit csak ő tud és amit soha nem tudhat meg teljesen.

Az apja lassan kinyújtja vén kezét, és megérinti fia vállát. A hideg érintés olyan, mintha a tenger maga simította volna végig. Érzi, hogy valami megváltozik benne, mintha a régi sebek, amelyek eddig fájtak, lassan begyógyulnának.

A találkozás nem tart tovább néhány pillanatnál, de Ábel tudja, hogy ez a röpke idő is elegendő. Valamit megértett, valamit, amit eddig nem látott. A tenger megadta neki a válaszokat, de cserébe mindent elvett tőle.

Amikor visszatér a valóságba, a parton találja magát, egyedül. A vászon, amelyben az apja arcát látta, ismét üresen lógott az állványon. Az öreg festő eltűnt, mintha soha nem is létezett volna. Csak a tenger maradt, örökös, hangtalan hívásával.

Másnap reggel a helyiek a parton egy festményt találnak. Ábel alakját ábrázolja, amint eltűnik a tenger mélyében. Az arcán nyugalom tükrö-

zódik, mintha végre megtalálta volna azt, amit mindig is keresett. Többé senki sem látta őt, de a festmény örökre ott maradt a szigeten.

A helyiek, amikor ritkán szóba kerül a fiatal férfi, csak annyit mondanak: „Elment.” Nem kérdeznak többet, nem is akarnak tudni többet. Tudják, hogy a tenger mindent megőriz, amit elvesz. Ahol a tenger hatalmas nem csak a sziklákat formálja, de az embereket is, akik a partján élnek.

Az ég és a tenger határvonalát szinte lehetetlen megkülönböztetni. A színek összefolynak, a kék összes árnyalata, amely egyetlen nagy, kimeríthetetlen folyamként húzódik a horizonton. A csend, amely ezt a szigetet uralja nem egyszerű némaság, hanem valami sokkal mélyebb: egy hangtalan zene, amit csak azok hallanak, akik képesek belemerülni a végtelenbe.

A költő

A költő mindeddig tudomást sem vett rólam. Űl a sziklán mindennap, a tenger felé fordulva, és csak ír. Mintha a világ többi része nem létezne, mintha a szavak elég erősek lennének, hogy elnyomják mindazt, ami zavarhatná. Én pedig ott állok tőle nem messze, a csónakom mellett, és figyelem. Néha úgy tűnik, hogy észrevesz, de mindig visszatér a jegyzetfüzetéhez. Mintha csak az létezne.

A szigeten nem sok minden változott. Az apám halála óta minden némább lett, de a csend valahogy nem az igazi. Inkább olyan, mint egy nyomás, ami nem enged fellélegezni. A költő és az apám sosem találkoztak, legalábbis nem emlékszem, hogy beszéltek volna egymással. Az apám sosem volt jó a szavakban, és a költő úgy tűnt, nem is igényli a társaságot. A tenger volt az egyetlen közös pont köztük, és köztünk.

Ma reggel a szél erősebb a szokásosnál, és a hullámok erőteljesen csapnak a sziklákra. Úgy döntöttem, hogy odamegyek a költőhöz. Nem tudom, miért döntöttem így, talán csak a düh miatt, ami már hetek óta éledezik bennem. Az apám sosem hagyott rám semmit, csak a csónakot meg néhány régi történetet, amiket már nem tudok összerakni. A költőnek viszont mindennap ott voltak a szavai, de azok semmit nem jelentettek, legalábbis nekem nem.

– Miért csinálod ezt? – kérdezem tőle minden bevezetés nélkül. A hangom éles és kemény, mintha a kérdés önmagában is támadás lenne.

A költő lassan emeli fel a fejét. A homlokán ráncok jelennek meg. Haját összekócolta a szél, és valami furcsa nyugalom ül az arcán, amitől még dühösebb leszek.

– Mit miért csinálod? – kérdezi csendesen, mintha nem értené a kérdést.

– Ezt az egészet – mutatok körbe, de leginkább a jegyzetfüzetére. – Nap mint nap itt ülsz, és írsz. Mit érsz el vele? Semmi értelme.

Az öreg költő rám néz, és mély, átható pillantással végigmér. Mintha most először látna meg igazán. Az apám sosem nézett így rám, sosem kérdezte meg, mit akarok, mire vágyom. Sosem mondott semmit, csak eltűnt egy napon, és soha többé nem jött vissza.

– Az írás nem azért van, hogy elérjek vele valamit – mondja végül a költő. A hangja nyugodt, de a szavaiban volt valami, ami megütött. – Azért írok, mert muszáj. Ha nem tenném, megfulladnék.

A szavai fájdalmasan őszintének hangzottak, és valami mélyen megremegett bennem. Az apám eltűnése, a tenger magánya, a sziget csendje. Minden hirtelen összeállt egyetlen képpé.

– Az apám sosem mondott semmit – vágok vissza. Csak eltűnt. Örökre. Most meg itt vagy, és a csend funkciójáról beszélsz. Te meg tudod törni a csendet? Hiszen minden egyes elhallgatott, ki nem mondott, vagy leírt szó, csak még jobban kiemeli a némaság jelenlétét.

A költő arca megkeményedik, de nem a haragtól. Inkább úgy tűnik, mintha valami régi emléket idéznék fel benne.

– Az én apám is eltűnt – mondja hirtelen, anélkül, hogy a tekintetét rám szegezné. Nem volt ott, amikor kellett volna.

Egy pillanatra a csend végleg beleitta magát a levegőbe, és ott szálldozott körülöttünk némán, és fenyegetően. A szél elcsendesedett. A tenger hullámoz. A szavak, amiket a költő kimondott, mintha nem is hozzám szóltak volna, de mégis érzem, hogy rám is vonatkoznak. Én sosem kaptam meg a választ apámtól, sosem tudtam meg, miért hagyott el. A költő életében pedig sosem volt ott az apja, amikor kellett volna. Most pedig itt vagyunk, és mégis beszélünk róluk, vagy a hiányukról.

– És te mit vársz ettől? Ettől, az egésztől? – kérdezem halkán, de szavaimból már eltűnt az indulat, és helyét vette a pusztá kíváncsiság. – Mit érsz el azzal, ha írsz?

A költő egy pillanatra lehunyja a szemét, majd lassan feláll. A jegyzetfüzetét a kezébe veszi, de nem nyitja ki. Csak tartja ott, mintha mérlegelné, mit kezdjen vele.

– Az írás nem arról szól, hogy megoldjunk valamit – szólal meg. – Az írás a belső világunk papírra vetése, és az, hogy beszélgethessünk magunkkal a csendben. Az apád eltűnése és a te hiányod is része a csendnek és a világnak, amit maguk mögött hagytak.

– De hogyan segíthet ez nekem? – kérdezem, reménytelenül. – Az apám sosem adott választ, és most te is csak a csendről beszélsz nekem.

A költő a kezembe nyomja a noteszát.

– Nézd meg – mondja. – Nézd meg ezeket a mondatokat. Nem a válaszközlől van szó, hanem arról, hogy te mit látsz meg bennük.

Óvatosan kinyitom a jegyzetfüzetet, és elkezdem olvasni a sorokat. Az írások szürreális képek és szavak kaleidoszkópját alkotják. Egyes szavak, mint „kiáltás” és „időnélküliség”, különösen feltűnőek. Olyan érzésem van, mintha minden szó egy régi, elfeledett fénykép lenne.

– Ezek a szavak... – kezdem, de elakadok. – Nem teljesen értem, mit jelentenek.

– Lehet, hogy nem is kell teljesen értened – mondja a költő, miközben a tekintete a távolba réved. – Az írás nem mindig az értelem kereséséről szól. Néha az, amit nem mondunk ki, többé válik, mint amit kiírunk.

– Tehát, amit próbálsz mondani, az az, hogy a csend és a hiány nem pusztán üres tér, hanem lehetőségek hálózata? – kérdezem, próbálva megérteni a költő gondolkodásmódját.

A költő bólint. Az apám és a te apád hiánya is része ennek a hálónak. – mondja. Az, hogy a szavak néha nem érnek el oda, ahová kellene, nem jelenti azt, hogy nem vesznek részt a csendjeinkben. A hiány nem csupán egy üres tér, hanem egy lehetőség, hogy mélyebben kapcsolódjunk ahhoz a világhoz, amelyben élünk.

– És most mi lesz? – kérdezem végül, amikor látom, hogy a költő indulni készül.

– Folytatjuk a keresést – A keresést a csendben és a hiányban.

Az öreg költő elindul a sziget sötétjében, és én ott maradok a parton, a jegyzetfüzetet a kezemben tartva. A tenger hullámai még mindig zúgnak a sziklákon, mintha a természet is része lenne ennek az új felismerésnek. Ahogy a sötétség is egyre inkább elborítja a tájat, tudom, hogy az apám hiánya, a költő szavai, és a tenger zúgása egy új, másik útvonalra terelnek. Ez az utazás nem a világos válaszok kereséséről szól, hanem arról, hogy megértsük, miért fontos az út maga. Amelyen keresztül megérthetjük magunkat, és egymást, végső válaszok nélkül.

BÍRÓ JÓZSEF

Alapvers

szépecskén elnyo

morgok itten / mad'house / ... / - ///

van nekem könyv / lassacskán ... /

- ahogy **domonkos pista** mondaná - / ! /

van nekem feleség / kellemdús pár /

van nekem kislány / van nekem macska /

van nekem kalitka / de nincs madaracska / ... / - ///

van viszont / ... / aki van / ! /

ám / többnyire / nincs / van /

aztán van / bennem - szigor /

- de kérdezem / - *magam* - / ... / kibe hints ? / -

/ s míg várom a választ / mezem szakad /

hitem inog / - / ... / - ///

szépecskén elnyo

morgok itten / mad'house / ... / - ///

közlegény / ... / *á la prison* / ... / - ///

van nekem ceruza / papír / lassacskán ... /

- ahogy **domonkos pista** mondaná - / ! /

írom levél / van nekem kötél / van nekem takaró /

van nekem cella / van nekem dikó / van nekem lavór /

de nincs / még mindig nincsen /

furfangos madaram / phoenix - madaracska / ... / - ///

van azonban / ... / aki van / ! /

s megvan az is / ... / ha megvan / ! /

- de kérdezem / - *magam* - / ... / hogyha nincs ? / -

/ s míg várom a választ / elnyom az álom /

írtam e vers / hajnali három / ... / - ///

- ahogy **domonkos pista** mondaná - / ! /

A kultúra
és a tüz.

Kunváros 2016

BENE ADRIÁN

kézzel színezett

a kelet-mecsek ritka lila liliomja elől
ellopja a show-t a bánáti bazsarózsa
érthetetlen hype ilyen van a kertben is
a vérehulló fecskefű mosolya körül
akáccal bodzával csalánnal benőtt
peremeken egyensúlyozik a nincs
ahogy öregszel és a valamikori szürke
hétköznapokat jelentő pincék mezők
napraforgóföldek gyümölcsösök helyén
mint nyugdíjas idegenvezető a múltat
látod a lustuló évek kézzel színezett kópiáit
a sorsára hagyott barackos harcát
a befejezetlen hétvégi házak tégláit
a falu széli tanyák nyomát a szántásban
a pincesor nevét cigánykunyhók utcája
a bemattult csontnyelű bicskát amit
tizenévesen vettél jó lesz túrákon
húsz éve nem raktad be a hátizsákba
most viszont hirtelen indíttatásból igen
jó régi mondják rá ez elgondolkodtat
a huszadik kilométer után kezdek egyetérteni
megszomorodott volt bányászváros
rockkocsmájában a poshadt kávé íze
a csípőízületekben az értékek átértékelése
a fájdalom
a fejben dől el
a gyönyör is

pillepalack

azóta hallgatunk
legyen elég távol a távol
mint középkori tájban
pillepalack mi
minden volt már
senkiben nem találtak
falba falazott napló lettél

tele gerjedelemmel szégyennel titokkal
mint kórházban a tolmács ha hazudik

magának akart más is
egy utolsó esélyt a prózára
a lélektársulás parazitáiról
nagy szavak helyett hormonok
hiányok rovására írt vágyról
elmaradt vizontlátásról
elhúzódó gyászmunkáról
hallgatunk
a bezárt csetablak két oldalán
évek és változó képernyők jegén
át mindenben ami volt és nincs
kedvünk se bevallani már
semmit nem jelentünk
csak egymásnak
hallgatunk

korhadéklakó

úgy nézz magadba
mint aki késve észleli
a vonal megszakadását
elhallgat monológja
a szétesűszó idősíkok
közötti szakadék fölött
eseményé téve a semmit
a másik oldalon

a magyarázatok
teszik az életet sorssá
egymásba hurkolva mind
ami idegen akár a hangod
a szakítás után kimért
bűntudatadag mint
álombeli olvasmányaid
végtelen sorainak rejtélye
emésztődik tudat alatt

(korhadékgomba
a levél amit fejben annyszor
tényleg sajnálom
évek óta erről szólna
így van akinek van gondja
lezárt komfortzónában
titkos migránssimogató
sziszüphoszi harca
a felsőbb szervekkel)

regény amiben

penrose szerelmi háromszög-
építési munkálatok miatt lezárva
a szívben a vita lehetetlen tárgya

a titokba csomagolt kő ahogy száll
az árnyékból nem zárható ki a test
tulajdonképpen a semmit rajzoltad
leomlik reggelre megépíthetetlen

egyre kísértetesebb immerzív
míntázatok vonzanak benne
mint álomban olvasott betűk
vibrálásában sejtett értelem

tengerszkennelő vágygép
zárban felejtett kulcs
szépiaszínű szerelem

feledhetetlen hétköznapiok
kispolgári boldogsága
a szenvedély romjain

KUKUCSKA SZABOLCS

archiválási gesztus

végleg beesteledett
a lélek ilyenkor
az észleltet és a látottat megvádolja
megszünteti a lélegzetvételt
így tisztulva meg az éber álom lángjától

megtagadod a szükséges inkarnációt
emlékeid fokozatosan eltűnnek az ismeretlenben
az elmúlás különböző spektrumai
mint egy csokor elszáradt mézvirág
finom rajzolatú levelei

utódok nélkül zokogsz az októberi záporosőben
bele kéne törődni a dátumoktól való elszakadásba
hogyan szebb már nem lesz
de könnyebb se

preventív ígéretet teszel önmagadnak
ne ennyire szélsőségesen legyen vége
végső soron minden csak arányérzék kérdése
beletörődés helyett megnyugvást érzel
harmonikus átmenetben a szélsőségek között

az égi ragyogás visszanyeri módosíthatatlan állapotát
és a megtisztított fény könnyekben térdel
ahogy a felkelő nap visszatartja
a világ kivetüléseit

a bánatban feloldódva sírsz
és térsz vissza

tested földbe kerül
de a megtapasztalt lélek változatlan marad

interaktív addikció

tragikus hirtelenséggel vetted el
elsorvadt maradványaim
pedig én kitartóan próbáltam meggyilkolni
a várakozás szenzitív gyönyörét
plakátmagányban ázó éjjelek
nyirkos magányában

egész eddigi életemben
a hiányból építkeztem
de realizálnom kellett
a felesleges tagadás
agens frusztrációhoz vezet
minden szavam
minden egyes nap
minden átkozott percben
egyedül feléd gravitált

gesztenyebarna szemeid
mint a megidézett tér
végtelen eszménye
a szakrális épületek
templomhűvös csendjét is megtöltik reménnyel

ez egy eldöntendő kérdés
amire csak egy helyes válasz létezik
úgyis mindannyian
ugyanazt a fájdalmat éljük át

de én most itt ülök a kiszáradt szökőkútnál
szinte hallom ahogy hangod simogat
és abban reménykedem
hogy magamhoz húzlak
és végre újra érzem rajtad a parfümöt
amit még karácsonyra vettem neked
te pedig terápiás jelleggel valami vágyakozásféle mozdulattal
rámáramolsz
aztán
a köztünk lévő dimenziókat lemérve hezitálok
a lakótelepen suttogó kandeláberek
szürke árnyékában

a bukás rítusa

szent felhők függőnye
akár a próféciák ősi díszletei nyújtóznak el
az álmosan burkolt fényen keresztül

minden ajtó zárva van
a hit romokban hever lábaink előtt
nap süt rá a szentélyre az út szélén
kőbe vésették velünk a himnuszt
verejték csorgott homlokunkon
hosszú heteken keresztül
zarándokoltunk együtt a hegyhez
a bukás rítusát keresve

adj nekem fényt
hogyan láthassalak
körbevont fal mellett tapogatózom
emberemlékezet óta

szeráfok állnak mellettem
szent a seregek ura
dicsőségük betölti az eget
hangos kiáltásomtól
megremegnek a küszöbök eresztékei
és a templom megtelik füsttel

az anyag formája elenyészik
ahogy a hold lassan halványulni kezd
itt fordítva hívják a jelenlegi életet

izzó bronz kegyelem révén
izzó bronz kegyelem révén
izzó bronz kegyelem révén

a hattyúk elhagyják a tavat
és a nap felé emelkednek
haladnak dél felé
tovább a gerinc kapuján
és átkelnek egy ezüstös sugáron

a hamvasztás most visszakövetelődik
az obeliszk csúcsán megcsillan az örökkévalóság
és levetkőzzük
a tárgyi formát

RÖHRIG ESZTER

Csokonai-triptichon

I. LILLA

Lógok a falon. Félfordulatot teszek a látogató felé. Majdnem kétszáz évig vártam, hogy kép készüljön rólam. Amit őriz az utókor. Megfáradt, öreg arc, ráncaim, mint a kiszáradt föld repedései. Államon egy félrecsúszott grüberli. Minden női bájtól, kellemtől megfosztott rajzoló. Én nem ültem modellt neki. Most nem is az bánt, hogy öreg és slampos nőnek mutat. Hanem az, hogy mintha inkább férfinak látszanék. Molyrágta berlinerkendő a vállamon. Fehér blúzomnak nincsen sem gallérja, sem gombja, fölötte egy kihízott, szakadt kiskabát. A mellem leér a derekamig. Ez volnék én? Jelenleg a dunaalmási temetőben fekszem, onnan kijönni nem tudok, hogy ezt az istenverte képíró jó megrázzam. Kezemben még mindig tartom Vitéz Miska búcsúlevelét és a Lilla-versek kéziratát. Itt, ezen a képen nem látszik, hogy Miska gyűrűjét a jobb kezem középső ujján viselem. Mert férjek ide vagy oda, én az ő asszonya voltam. Tehetős családba születtem, házunk a folyóparton állt, saját kikötőnkbe szakadatlanul érkeztek a hajók, apám és anyám a munkán kívül mást nem ismert. Volt egy Bécsből idemenekült francia nevelőnőm, főleg vele töltöttem időmet. Megtanított három nyelvre, de inkább ábrándozni szerettünk. Ültünk a Duna partján, és hallgattunk. Péntekenként az úriszabó-varró asszony, Alán Antónia szalonjába jártunk, ahová csak ajánlással lehetett bejutni, és a meghallgatást, majd a felvételt beavató szertartás követte. Mintha egy szabadkőműves páholyba nyertem volna bebocsátást. Házuk üvegablakai a Dunára néztek, és a lemenő nap utolsó sugarainál zajlott az eskütétel. Itt csak magyarul lehetett beszélni, ami akkoriban nem volt szokás.

Híre ment a városban, hogy egy nemesi huszárokból álló regiment érkezik hozzánk hamarosan. Szerettem volna a végére járni ennek a híresztelésnek, és a következő pénteki szalonon megkérdeztem Antónia asszonytól, mi az igazság. Antónia minden ajtót bezárt, körülnézett, nem leskelődik-e valaki a kulcslyukon át, aztán beszélni kezdett.

– Bécs úgy rendelkezett, hogy egy nemesi sereg támogassa őket a következő, Napóleon elleni ütközetben. Véraldozatot kell hozni az idegen hatalmak egymás között vívott harcához. Idegen érdekeket szolgálunk megint! – mondta izzó tekintettel. – A pozsonyi diétáról korábban tudósító ifjú költő hamarosan a városunkba érkezik. Ebben az a szomorú, hogy a városunk vezetői íratattak vele egy alkalmi verset, amit közülnünk kell valakinek lelkesülten előadnia.

– És mi ebben a szomorú? – kérdeztem ártatlan arccal.

– Az, hogy ezt a gyalázatos engedelmességet egy dicsőítő ódába foglalta ez a különben kiváló költő. Városunk méltán híres kaszárnyájába be sem engedik ezt a bataillont. A polgármesterünk gyáva, meghunyászkodó jellem, nem mert nemet mondani a bécsi hadügyi biztosnak, és hajlongások közepette a református kollégium udvarába helyezte az ünnepélyes eseményt. Most következik a ránk nézve gyászos hír: a polgármester megsarolt, azt mondta, ha valaki közülünk nem adja elő Csokonai versét, betiltja az irodalmi szalonunkat. Ki fogja feláldozni magát? – tette fel a kérdést, és egyenesen a szemembe nézett.

– Én leszek az – válaszoltam, mert tudtam, én vagyok a legalkalmasabb erre a feladatra. Zengő a hangom, és szép is vagyok, vonzó fiatal nő. A többieknek mind lett volna vesztenivalója. Az én családom nem függött a városvezetéstől. Apám nemzetközi kapcsolatai, külfonból származó működési engedélye miatt érinthetetlen volt. Egy nap alatt megtanultam a patetikus, illetlenül hosszú, hazafias ömlenyt. Nem tudtam eldönteni, hogy paródia-e, vagy valóban olyan ütődött a költő, hogy azt hiszi, ezek a délceg katonák a haza dicsőségére fognak csatába indulni a saját pénzből finanszírozott lóval, mundérral, munícióval? A leghazugabb részeket fapofával fogom elmondani, és egyenesen a költő szemébe fogok nézni. Nem menekülhet metsző tekintetem elől. A barátnőim öltöztettek fel a nagy napra. Utáltam a korabeli divatot, főleg a kőkeményre sütött-bodorított, arcomba fésült hurkatincseket. A púdert, a pirosítót is megvetem. De a ruhák terén igényes voltam. A legfinomabb kelméket, Brüsszelből hozatott csipkéket szeretem. Így már talán érthető, miért bosszant, hogy ebben a mosónő gúnyában feszítek a múzeum falán. Lónyeringésre ocsúdtam, mert a díszbeszéd közben elkalandoztak a gondolataim. Mindjárt én következem. Még meg sem kerestem a tekintetemmel azt, aki ezt a gyalázatos firkaalmányt költötte. Az egyébként harcedzett katonák is egyik lábukról a másikra álltak, mire a poéta a magyarok dicsőséges múltját egészen Árpád, Töhötöm atyáinkig visszavezette. Amikor azonban odaértem, hogy: „*Mit szólna Etele, ha hozzánk felszállna / s magyar unokáit, bilincsben találna?*” – akkor már meg voltam győződve arról, hogy egy elmehunyt írta ezt a költeményt. Hát a franciáktól félti a hazáját, az osztrákok uralma nem zavarja? Szétvetett a düh, a zászlószentelést meg sem vártam, titokban kimenekültem, émelegtem az egész rendezvénytől. A borostyánnal futtatott régi kőfal előtt osontam, amikor valaki hátulról rám vetette magát, és a falhoz szorított. Megfordultam, és a költő állt előttem.

– Szégyellje magát, amiért ekkora tehetséggel bértollnoknak állt! – szakadt fel belőlem a szidalom.

– Mit tud ön rólam, hogy ennyire gyűlöl? Bemutatkozhatok?

– Csak tessék – néztem rá megvetően.

– Pozsonyból jövök, hónapokig írtam, szerkesztettem ott a Diétai Múzsát, az országgyűlésről tudósító egyetlen lapot. De hazámfiait annyira

nem érdekelte, mi történik az üléseken, hogy felkopott az állam, pedig jó lett volna, ha odafigyelnek, mert akkor talán sem a toborzás, sem a mai útnak indítás nem történik meg. De a sok birka mit sem törődik az alkotmánnyal, otthon eszik, böfög, szaporodik.

– Már megbocsásson, hogy közbeszólók – szakítottam félbe –, de utánanézttem ennek a kiadványnak, s abban a kegyelmed saját versei olvashatók. Miért kesereg, amiért nem volt publikuma az ország házában? Az nem lehet, hogy nem jó helyen keresgélt? Vagy azt remélte, a főrendiek vastag tárcája megnyílik a költészete előtt? Az a hír járja, hogy levelet írt Ferenc császárnak, és abban földet kér tőle. Elment az esze? De mindent összevetve, hogy volt képes leírni azt, hogy „egy kis földecsikét, amit saját kezemmel művelhetek, győzhetetlen sasotok legkisebb tollacskaát...”, és így tovább. Semmi nincsen, ami igazolhatná ezt a dicstelen talpnyalást és meghunyászkodást. – Mihály meglepődött, zavarba jött, elpirult.

– Meglehet, igaza van. Írtam ennek-annak, még Ferenc császárnak is. Tudom, jó költő vagyok, a szó engedelmes szolgám, csak úgy fickándozok a versmértékek között, jelenleg a *Nyájas Múza* című irodalmi lap létrehozásán fáradozom, és a pártfogók kegyeit nem elegendő a költői minőséggel megnyerni, sajnálatos módon hízelkedő magatartást kell magamra öltennem. A pozsonyi lapom tönkrement, mindenemet elárvezték. Amim maradt, rajtam van, meg itt a pennám, a kalamárisom és néhány üres papírlap. Hírét vettem, hogy a komáromi városatyák alkalmi verset kérnek a mai esemény megkoronázásául, és jól megfizetik, aki elvállalja, hát tüstént idejöttem. A *Két huszárhoz* címzett fogadóban egy éjszaka alatt megírtam ezt a költeményt, bevallom, nincs vele mit dicsekednem. De örülnék, ha módot adna rá, hogy máskor is találkozzunk, elmesélem az életemet, és felolvasom azokat a verseimet, amelyeket magamhoz méltónak tartok.

Ránéztem, és egy pillanat alatt elillant a haragom. Ahogy a falnak szorított, izmos combja nekifeszült az enyémnek. Éreztem a vére lüktetését az ereiben. Ahogy beszélt, láttam ép, fehér fogsorát, kellemes volt a lehellete, a tekintetéből erő sugárzott. Összességében véve nem volt szép sem az arca, sem a teste, mert szűk válla, vékony karja volt, törékeny, finom csontú, karcsú, és a haja göndör, hosszú, nem a divat szerint vágott, fésült. Minden szónál repkedtek keskeny arca körül a fürtjei. Nem úgy, mint az én bodorított, mereven zörgő loknijaim. Éreztem a bizsergést egész valómban szétáradni, és észrevette rajtam, hogy elbizonytalanodtam, lankad a vele szembeni ellenállásom. Semmit nem kívántam jobban, mint azt, hogy megcsókoljam. Semmit nem tudtam erről az idegenről. Fékeztem hát magam, elnyomtam a vágyamat.

– Mit szólna, ha meghívnám a legközelebbi irodalmi összejövetelünkre? Holnap éppen péntek van, amikor hetente összegyűlünk. Gondoskodom róla, hogy ne távozzon adomány nélkül – szóltam hozzá.

A költő arca lángba borult az adomány szó hallatán. Nehezen viselte a kiszolgáltatottságot, és amióta a jogfosztó tárgyalást követően kizárták a debreceni kollégiumból, földönfutó lett.

– Köszönöm a meghívást, ott leszek.

Tiszta fehér inget vett, gallérját mentéje kikopott nyakrészére hajtotta, alaposan kikéfélt a ruháját, haját mosott, megborotválkozott, és megállapította magában a tükörbe nézve, hogy vonzó férfi.

A felolvasásával, bemutatkozásával sikert aratott, meghívták bálba, házasságkötésre, keresztelőre, és könnyedén ontotta magából az alkalmi verseket, hogy aztán a megkeresett pénzből nyugalomra leljen, és a maga kedvére alkothasson olyan verseket, amelyeknek sem közönsége, sem kiadója nem lesz.

A fiatal lánnyal – akit Misi elnevezett Lillának, mert a Juliannát túlon túl köznapinak találta – most találkozik először egy elhagyatott, hajdan gondozott franciakertben, az épülő erőd tövében. Lilla a kiszáradt szökőkút előtti padon várta. Nem volt rajta fűző, sem a szoknyája alatt abroncs, a haját pedig leengedte, csak egy színes üveggyöngyökkel kivarrt piros bársonypánt fogta össze a fürtjeit. Mihály képzeletében megjelent a lány teste, amelyet csak egyetlen lepel fedne. De tovább nem folytatódott a látomás, mert Lilla megszólalt.

– Üdvözlöm. Jobban van? Legutóbb szólni sem tudott, annyit köhögött.

– Pozsonyban megfáztam, az utolsó két ottani napomat a szabad ég alatt töltöttem, és megáztam. Most már sokkal jobban vagyok. Hoztam egy verset, az első találkozásunk emlékére.

– Kíváncsi vagyok rá. De majd otthon, egyedül szeretném elolvasni. Meséljen magáról. Hol van a szülővárosa?

– Debrecenben születtem, ahol se tó, se folyó, se hegy, se domb nincsen... nem éppen ihlető környezetben. Míg a török országunkra pusztulást, elzüllést hozott, a kelet és nyugat határára került Debrecen, mivel hármaskereskedőút csomópontjában állott, s bőséges vizeink, zsíros termőföldünk, messze földön híres marháink, vásártartási kiváltságaink, kézműveseink, mesterembereink, szorgalmunk, szilárd erkölcsi és vallási rendszerünk a hódoltság korának leggazdagabb városává tette Debrecent. A török után megszűnt az átmenő út és kereskedelem, Várad vette át ezt a szerepet, és én már a teljes enyészetbe születtem bele. Talán emiatt van az, hogy az itteni ember zárkózottnak, rátartinak tűnhet. A kultúrában és a tudományban furcsa szimbiózisban él a múlt és a keserves jelen. A debreceni egyetemen a hátsó udvarból tehénbögés és disznóröfögés hangja it hallani az osztálytermekben, miközben a vergiliusi poézist skandaljuk vagy éppen Rousseau filozófiai tézisein vitatkozunk.

– És miért nem maradt meg az alma mater falai között? Pozsonyban múltatta az időt, és újságot szerkesztett.

– Nincs rá épkezláb magyarázat. Kicsaptak, többszöri fegyelmi után. Türelmesek voltak velem, sokáig. Megbecsült professzor lehetnék ott ma is. Édesanyám büszke volt rám, támogatni is tudtam, özvegysege szűkös keretek közé szorította az életét.

– De mégis, miért csapták ki a világhírű kollégiumból, ahová bekerülni nincsen nagyobb érdem? – kérdezte Lilla.

– Megszegtem a törvényeket. Két énem van. Az egyik hivatalos, a másik énem tele van színes képpel, látomással, belső hívó hangokkal, és ezt nem sikerült kordában tartanom, sem elnyomni magamban.

– Azt hiszem, értem. De meséljen, mik történtek, amik a szomorú véghez vezettek?

– Ha megérti, mondok néhány példát. Költészettanórát tartottam, és hirtelen kipillantottam az ablakon, és megláttam, ahogy az eső utáni párán áttörnek az előtűnő nap sugarai. Könnyeimmel küszködve csodáltam a látványt, és nem volt maradásom, kimentem az udvarra, onnan az útra, meg sem álltam a Nagyerdőig. Nem csak nappal, éjjelente is gyakran gyötörtek látomások, és ilyenkor felébredve félelmemben kiáltoztam, hívtam a szolgálakat, segítsenek elűzni hol édes, hol rémisztő álmoképeimet. De miket is beszélek összevissza, inkább megmutatom az új versemet.

– „*Ne hányd olly hasgató pillantatokkal / Felém villám szemed*” – nem csoda, hogy nincsen olvasója, hiszen olyan szavakat használ, amiket mi nem ismerünk, mint ez a *hasgató* vagy *pillantat* – nem mondom, tetszik, meglepő, és már észrevettem másutt is, hogy mennyi jelzőt használ, csak kapkodok utánuk. A mostani költők verseiben hemzsegnék az istenek, nemtők és a más mitológiai cirádák, de önnél minden valahogy a helyére kerül. A pillantás elcsépelet szó, valóban, mely könnyes, mely eped, és csak egy szótag, és máris egy ismeretlen világ vagy jelentés felé vonja az olvasót.

Hirtelen azt éreztem, karját a derekam köré fonja, és a másik kezének ujjai a fürtjeimet simítják el az arcomból. Voltak már kalandjaim, nem is egy, de ilyen érzékenyen bőrömet még eddig nem érintették.

Ezentúl mindennap találkoztunk, és egyre közelebb kerültünk egymáshoz. Megmutatta új, maga alkotta szavainak gyűjteményét, elhozta a fordításait, mesélt egy Kleist nevű német íróról, és bevezetett Rousseau filozófiájába. Mindig az erőd tövében találkoztunk. Az élettelen, elhanyagolt kertet vessé álmodta, s azóta mindig hallottuk a szökőkút csörgedező vizét, a levelek susogását, a fölénk hajló ágak lengedezését a szellőben, és láttuk a sok színben pompázó virágoskertet. Mihály azt kívánta, házasodjunk össze, és majd besegít a családi vállalkozásba. Leírhatatlan volt az örömöm, és el is mondtam a szüleimnek, mi a tervünk. Anyám a szája elé kapta a kezét rémületében. Apám két kezébe hajtotta a fejét, aztán azt mondta, próbáljuk ki, mert tudta, ismert engem, hogy mennyire csökönyös vagyok, és látván látta azt is, hogy szeretjük egymást. A következő

hétől Mihály hol az irodában végezte a papírmunkát, hol pedig a kirakodásban, mázsálásban segített, ez utóbbihoz ő ragaszkodott. Azt akarta, leendő apósa lássa, nem idegen tőle semminemű munka. Hónapok teltek el. Mihály a mázsáló kattogó hangjától szinte transzba esett, azt mondta, abban is ott van a versmérték, és már bizsereg az ujjában a költemény. Egyik reggel hiába várták a kikötőben. Ott állt a sok áru, ellenőr híján azonban nem mertek kipakolni. Mihálynak hűlt helye volt. Napok múlva került elő, vastag paksamétával a hóna alatt. Ujjongva borult a karjaimba, és újságolta, mennyi verset írt.

– Én és mások is vártak, és te se szó, se beszéd? Hogy van ez? – néztem rá számonkérően.

– Hát, ez másképpen nem megy. A poézisnél nincsen fontosabb, és ha jön a könnyűléptű Múza, követnem kell hívó szavát – mondta bocsánatkérő mosollyal. Én még csak megértettem volna, de apám, a családom egyre kevesebb bizalommal viseltettek iránta.

Emlékszem utolsó találkozásunkra, lent, a folyóparton. Megáradt a Duna, mindenki a gátakon serénykedett, magunk lehettünk, most, utoljára.

– Bízz bennem, majd visszajövök, csak előbb álláshoz jutok, talán atyád bizalmát visszaszerzem ezzel. Professzorné leszel, elviszlek Keszthelyre. Hamarosan tudós tanárnak tisztelnek a Georgikonban.

Könnyek között öleltem meg, szerettem teljes szívemből, de már láttam, sem a házasság, sem a munka nem neki való.

Leéltem az életemet. Hosszú évtizedeket töltöttem el a nappalok és éjjelek egyformaságában. Hitvesi ágyam egyetlenegyszer sem izzott a kék mámorában. Minden, amit Mihálytól kaptam, maga volt az önmagáért való szépség, ami nem jár a közönséges életet élőknek. Minden figyelmem órá irányult az elválásunk óta is. Előfizettem kis versfüzeteire, megrendeltem minden kötetét. Olvastam más költőket, írókat is, Mihály rászoktatott az irodalomra. Mindenholnan megszökött egy idő után. A meghunyászkodó alázatoskodás és a renitens, felforgató magatartás váltakozva jellemezte őt. Élete hamar kihunytt. Pedig hajdan azt terveztük, nászútra majd Ermenonville-be és Párizsba megyünk. A szellem, a kultúra honaiba. Én falusi plébánosné lettem, ez a második házasságom életem végéig tartott. Csokonaitól kapott gyűrűmet és az ő utolsó levelét őrzöm ma is. Mert a mi szerelmi történetünk a szakítás után kezdődött. Titkos találkáink, testünk egyesülései a legnagyobb titokban történtek. Hol egy tört kőszobor tövében, hol egy faluvégi, elhagyott pajtában, hol a szántóföldön az érett búzakalászosban. Mindig este, mindig sötétben. Szerelmünk minden apró részletét leírtam a naplómban, amelybe Mihály finom rajzokat készített rólam, a meztelen testemről, amelynek ruganyosságával, kerek formáival nem tudott betelni. Ezt a naplót elégettem, még

jó időben. Mutatóujjamra felfűztem a Miskától kapott arany pecsétgyűrűt, ebben vártam a halált. El is jött. Sajnos aztán a rokonaim merev ujjamról a gyűrűt lerángatták, de a papírlap nem érdekelt senkit. Ma sem tudják, mit írt nekem Mihály a halála órájában.

II. MIHÁLY

Utoljára zörög velem ez a szekér a huzatos alföldi táj rögös országútján. Hol tesz ki, nem tudom, hisz nincsen pénzem, hogy a fuvart kifizessem. Vaskeleti Pál barátom házához szeretnék eljutni. Anyám dobozszekrényéből kialakított dolgozószobámban évekig elvoltam, pedig a kosztos diákok hangoskodásától sem írni, sem aludni nem lehetett. Végül megelégteltem a zajongásukat, anyám örökös zsörtölődését, de főleg a szeretetének hiányától szenvedtem. Télvíz idején útnak indultam, és mindig más barátnál kértem menedéket, meleg fészket. Az étel nem marad meg bennem, a rázkódás és a szüntelen köhögés, a láz mind egyszerre gyötör. Utolsó hónapjaimban temetési beszédeket írtam. Hoztak-vittek, megfizettek. De mostanra annyira legyengültem, nem szívesen látnak a ceremóniákon, félnek, belezuhanok a gödörbe, mielőtt még a koporsót leeresztenék, annyira imbolyog járásom, annyira dülöngél a testem.

Zötyög velem a szekér. Alig tudom mozgatni a szám, a fagy kicserzette a bajszomat, az irhabőr takaró nem mindenhol burkol be. Minden gondolatom a legutóbbi írásom körül forog, amit Váradon olvastam fel egy hajdani szépség temetésén. Soha nem írtam ennél mélyebben átgondolt költeményt. Ami valójában rólam, az én közeli halálomról szól. Fekete bársonymappába kötettem, itt van velem, de halálom után anyámhoz kell kerülnie. Nagyon zökent egy fagyos gyökéren a fedeles szán, és kibuggyant a számon valami nyálás, keserű epe. Végigfolyt a nyakamon, a kabátomon, de a lábamig nem futott, mert közben rám fagyott. Fényességet láttam lobogni felettem, meleg volt és szétáradó, irgalmas és áldó kéz világlott elő belőle. A költői pecsétemet tartotta a kezében: lantján játszó istennőt, dicsfénykoszorúban, tetején énekesmadár, szárnya széttárva, repülni kész. Én vagyok ez a galamb? Sosem volt nyugovásom a földön, mindig útra vágytam, messzi tájakra, a képzelet birodalma felé. Sok tudós emberrel találkoztam, eszmét is cseréltem velük, számos író-t költőt ismerek, mennyit vitatkoztam verselésen, költészetten... De a legérzékenyebb lény, akivel valaha találkoztam, az Lilla volt, a teste, a lelke, a szíve is szép volt, csodálom, hogyan képes élni ebben a világban, a porban, a sárban, a méltatlanságban. Én nem vagyok rá képes. Én mindig menekülök, úton vagyok, most éppen a legutolsón. Ne magyarázza senki a verseimet, ne próbálják meg felderíteni az életemet. Ne készítsenek rólam öregkori portrét, sem papírból, sem kőből, sem hologramból. Ahh, de mindegy is. Csináljanak, amit akarnak.

III. JEAN-JACQUES

A csizma az apjái volt. Már annyiszor feltörte a lábát, hogy ott, azon a helyen vastag bőrkeményedés képződött, ami megvédte a további horzsolásoktól, sérülésektől. Az apja, akire alig emlékezett, ő csináltatta, amikor felvételt nyert a borbélyok céhébe. A csizma a legjobb minőségű kordovánbőrből készült. Ezüstsarkát ólommal vasalták meg. Ez volt minden vagyona. Elcsigázta a sok gyaloglás. Az egész környéket bebarangolta. Utoljára hagyta a Girardin márki kastélyát övező parkot. Dimbes-dombos tájban obeliszkok, antik portikuszos templom, vízesés, a filozófusok kertje után még mindig nem találta meg azt a nádfedeles kővaskót, amelyben Rousseau utolsó heteit töltötte. Azon a napon erdei szamócát kért ebédre tejjel, de a szokásos pirkadati sétájáról nem tért haza. Mihály látta maga előtt a földre bukó alakot, a lábról lerepülő cipőt, a reggeli harmatos földtől sáros homlokot, az utolsó, ernyedt mozdulatot, a kézből kihulló enciánt. Egyetlen hangot nem hallatott, a lelke mint szappanbuborék gurult végig sértetlenül a bogáncsleveleken. Mihály a ház elé ért. Priccs, tűzhely, asztal és szék, más nem volt benne. A szemöldökkőre bizonyára egy látogató véste fel: *Jean-Jacques est immortel*. Máshol az állt ákombákkal, hogy az egész park legöregebb házában jársz, vándor. Nem én vagyok sem az első, sem az utolsó látogató, dűnnyögte magában Mihály. Leült a mohával benőtt kőpadra, ahol maga a hajdani itt lakó is üldögélt alkonyatkor, és körbenézett, ahogyan ő is bizonyára tette. Egy völgy, a völgyben egy tó terült el előtte. Ekkor a fejéhez kapott, hogy hiszen ő is egy tóhoz és a Nyárfák szigetéhez jött, jó lenne odaérni, mielőtt ráesteledik. És hogy el ne felejtse, vendégségbe jött, éppúgy, mint annak idején Jean-Jacques.

Még a pozsonyi diétán megismert, befolyásos arisztokrata méltóság ajánlólevele lapult a zsebében. Girardin márki már talán várta is, de ő előbb a park közepén húzódó tó felé tartott, rálépett a keskeny fahídra, ami a nyárfákkal benőtt szigethez vezetett. Kopogott a csizmája sarka, csak úgy remegett alatta a híd nyárfapallója. Talán időtlen idők óta nem járt erre senki, tépelődött. Körülnézett a vadul burjánzó vízinövények, tűzliliomok között, hátha talál egy ladikot. Meg is pillantott egy deszkából durván összerótt csónakot, mellette a földbe félig besüppedt evezőt. Megörült a leletnek, és amilyen fürgén csak tudott, a sziget felé irányította magát. Megérkezett, a csónakot hozzákötötte egy farönkhöz, közvetlenül az után, hogy partot ért. Körbejárta azt a különös építményt, amely egy régi gótikus kápolnát utánzott, de talán az is volt valaha. A romok között egy ember nagyságú emlékmű derengett, amelyen egy akkora rés tátongott, hogy éppen befért. Odabent gondolataiba mélyedve járt körbe-körbe, és silabizálta az egyik oldalon megkopott feliratot: *Vit... Imp... Vē... Kitalta, mi is állhatott itt egykoron, Juvenalis, vágta rá izgatottan. Vitam im-*

pedere vero. Az életet az igazságnak szentelem. A szarkofág minden oldalán allegorikus reliefeket látott. Úgy tudta, tervezője, Hubert Robert a Festetics családnál is vendégeskedett, legalábbis a gróf arra hivatkozott az egyik levelében, hogy azért nem tudja támogatni Mihályt, sem állást nem adhat neki, mert tengernyi művész jár ki-be a kastélyában, ő több éhes száját etetni már nem tud, és a felsorolásban az itáliai tájat és antik romokat ábrázoló Hubert Robert nevét is megemlítette. A szarkofág belsejében egy megtépázott fejkereklyét is talált: a latin felirat szerint Jean-Jacques jobb homlokcsontjának egy darabját őrizték benne. A kőkoporsóra boruló kápolna rogyadozó boltívei között észrevett egy apró festett üvegablakot. Indulnia kellett, pedig szívesen nézegette volna tovább, hogyan játszik a fény valamelyik szent király aranyló koronáján. Kilépett a kápolnából. Rézsútosan vetődtek a nap sugarai a kőpillérekre. Még mindig járkált, kifordultak a levelek a sarka alól, ahogyan csizmájával rótt a köröket. Sötétedett, gondolta, ideje, hogy a kastélyhoz induljon. Ám a sziget széléhez érve a korhadt facsonkon csak a vízben lengedező kötelet találta meg, a csónak eltűnt, nem látta sehol. Éhes, fáradt, szomjas volt. Nem tudott úszni, a tó vize pedig mély volt. Úgy érezte, mindez nem véletlen, most arra kényszerül, hogy a tervezettnél több időt töltsön Rousseau-val, és továbbra is egyedül legyen itt, ezen a helyen. Mind jobban fázott, közben egészen beesteledett. Abban reménykedett, hogy a vacsoránál csak észreveszik, hogy nem érkezett meg, és a keresésére indulnak. Hiába várt, nem jött érte senki. A nappal hangjait lassan felváltották az éjszaka neszei és az éjjeli állatok csörtetése. Jobb, ha elfogadja ezt a helyzetet, nem mérgelődik, átkozódik a rossz sorsán. A lehető legközelebb ment a sírbolthoz, az úti málháját a feje alá tette, most elalszik, és talán reggel minden megváltozik. Álmában azt látta, Rousseau kijön a sírboltjából, odaül mellé, és beszélgetni kezdenek. Csokonai úgy érzekelte, mintha egymás hangjába olvadnának, majd pedig azt érezte, hogy ők ketten eggyé válnak, egy harmadik személyé alakulnak át. Másnap a hajnal első sugarai a szemhéját érintették, és hirtelen evezőcsapásokat hallott. Erre már felébredt, körbenézett és fülelt, hogy nem álmodik-e. Azt látta, hogy egy csónak közeleg, és az ő nevét kiáltozzák:

– Michel... Michel... vous êtes là? Venez, venez, nous vous cherchons partout!³

Odaszaladt a partra, arra a helyre, ahová a ladikot kötötte, s kiabálta, hogy „Itt vagyok, itt vagyok! Örülök, hogy értem jöttetek!”. A csónakban ülők – még a kastély ura is köztük volt – nem vették őt észre, hiába kiabált egyre kétségbeesettebben. Azt mondták, hogy csak a hangját hallják, de a testi valóját nem látják. Valami megnevezhetetlen félelem, ijedtség tört rájuk. Kiszálltak, mindent átkutattak a szigeten, még a kövek alá is

3 Mihály... Mihály... itt van, jöjjön, már mindenütt magát keressük!

benéztek, de nem találták meg Michelt. Azt gondolták, talán kiúszott, és estére előkerül. Ha már itt voltak, szedtek virágot egy egész kosárral, mások összegyűjtötték a narancs- és citromfákról lehullott gyümölcsöket. Miután mindent felraktak, az evezős meglökte a bárkát, aztán csikorogva megfordultak a lapátok a vasgúzsban, surrogva hasították a vizet, és a csónakban ülők már el is felejtették, miért jöttek ide. Néhány elhullott halványlila bogáncsvirág úszott utánuk a vízen.

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

Saját úton járó vicinális

A Kosztolányi-kutatás örvendetes föllendülése az utóbbi pár évtizedben nem csupán a vizsgált művek tekintetében mutat termékeny változatosságot, de a vizsgálói attitűdben is. Különbféle irodalomtörténeti iskolák jeles kutatói különféle módszerekkel közelítettek a Kosztolányi-műhöz, és megállapításaik, noha nemegyszer értelemszerűen polemizálóak voltak is, kiegészítették egymást. Most, amikor kézbe vehetjük Mohai V. Lajos irodalomtörténész, író, költő és esszéista vaskos munkáját, mely a szerző több évtized alatt megírt Kosztolányi-tanulmányait, illetve Kosztolányiról szóló rövidebb írásait gyűjti egybe, egy olyan kutató dolgozatait olvashatjuk, akinek életútja nem kötődik szorosan az akadémiai irodalomtudományhoz. Persze, Szegedy-Maszák Mihály ígéretes tanítványaként doktorált – Kosztolányiból – Mohai, később azonban nem egyetemeken és kutatóműhelyekben dolgozott; tapasztalatait, kutatásait esszéiben fogalmazta meg, tanulmányaiban betartva azokat a szakmai követelményeket, a szakirodalom feldolgozásának azokat a szabályait, melyeket az irodalom doktoraként természetesen jól ismer.

A könyv, melyet egyébként – és kezdjük is ezzel a méltatást – jó kézbe venni, hála a kiadó, Gembela Zsolt és a Könyvpont igényes munkájának, mert szép kiállítású, jól áttekinthető, jól olvasható, láthatóan gondosan szerkesztett könyvpéldány, már felépítésében is kissé elüt az akadémiai irodalomtudományban megszokott formáktól. Az öt alfejezetre bomló kötet utolsó fejezetében ugyanis szemelvények olvashatók azokból a Kosztolányi-művekből, amelyek a tanulmányokban és rövidebb cikkekben leggyakrabban említődnek. Fölidézzük például az *Alföldi por* című újságcikket, az *Aranysárkány* indító fejezetét, sőt még Hamlet monológja is helyet kap, hiszen Aranyról, Kosztolányi viszonyáról hozzá ugyancsak szó esik a lapokon. Ugyancsak egyedi a negyedik fejezet, amelynek írásai a századfordulós szabadkai írók máig tartó hatásáról szólva olyan szerzők munkáit taglalják, akikben így vagy úgy tovább él Kosztolányiéék öröksége, miközben egyszersmind meg is idézik Szabadka és Bácska szellemét (például Tolnai Ottó vagy Villányi László mellett itt esik szó Ottlikről vagy Esterházy Péterről, akiknek életműve elképzelhetetlen volna e hatás nélkül).

A kötet tehát több értelemben is színes; miközben középpontjában Kosztolányi áll, voltaképpen egy olvasó fejlődéstörténete is ez, vagyis azt is megmutatja, hogyan él egy mai irodalmárban az író öröksége, milyen művekkel és hogyan tudja együtt olvasni őt, és hogy az évtizedek során

hogyan alakultak a kérdés súlypontjai. Merthogy itt nem pusztán néhány év munkájáról van szó: a legelső írás még a hetvenes években készült, a legújabb pedig mindössze pár éves. Vagyis jó negyven év írásait öleli föl a gyűjtemény anyaga, ami hasonló kötetek esetében igencsak ritka, önmagában is figyelemreméltó eljárás. Föl is merülhet az olvasóban a kérdés, különösen, ha Kosztolányi életművének kutatója: nem avultak már el ezek az írások? Nem lehet, hogy a Kosztolányi-szakirodalom gazdagodása teljesen zárójelbe helyezi a harminc-negyven éve tett megállapításokat?

Az a meglepő, hogy bár a kötet tanulmányai csakugyan magukon viselik egy korábbi irodalomtörténeti hagyomány egyes jellegzetes vonásait, kérdésfelvetéseik és e kérdések feldolgozása érezteti, hogy szerzőjük mindenekelőtt a Németh G. Béla és Szegedy-Maszák Mihály által képviselt szellemtörténeti alapokon nyugvó iskola növendéke; a válaszok (mint egyébként említett szerzőkéi is) nemcsak hogy nem fakultak meg az idők során, inkább mintha új és új életet kezdenének élni. Csak néhány példát említve. Jellegzetes eljárása Mohainak, hogy a regények értelmezésekor segítségül hív Kosztolányi-publicisztikákat, mint amelyek egy-egy részletproblémát jobban megvilágíthatnak. Mondani sem kell, hogy az utóbbi tíz-tizenöt év – nem utolsósorban a kritikai kiadás előkészítésével összefüggésben – milyen komoly konjunktúrát hozott e publicisztikák feldolgozásában. Mintha a szemléletünk is megváltozott volna, és kevésbé éles határokat vonnánk a különböző megszólalási módok között. Ezzel a szemmel nézve Mohai virtuóz szörfözése a szövegtípusok között inkább előremutató, mintsem elavult mozzanatnak hat. Egy másik példa – az előbbivel persze szoros összefüggésben – a szépirodalmon kívüli írások önértékének hangsúlyozása, illetve ezek közül pár olyannak a kiemelése, amelyik a mai befogadó számára talán még izgalmasabbnak tűnhet, mint pár évtizede. Ilyen az elhíresült „Ady-revízió” értelmezése, végre és egyedülálló módon nem pusztán ítélező szemszögből, hanem mint írásműé, a XX. századi magyar esszéirodalom egyik csúcsteljesítményének látva azt a vitairatot, aminek „irodalmi” értékéről mindeddig jóformán semmilyen szó sem esett.

A mai Kosztolányi-kutató az ilyen, szinte csak a főétel mellett köretként tálalt csemegékre talán még figyelmesebb is lehet, mint a könyv voltaképpen súlypontjára, a sárszegi regényekről szóló grandiózus tanulmányra. Az *Isten háta mögött. A „sárszegi regények” és környezetük* című dolgozat a kötet egész első fejezetét elfoglalja. Kérdésfeltevése elsősorban eszmetörténeti iskolázottságra vall: milyen módon jelenik meg a Monarchia világának belső válsága és felbomlása ezekben a századforduló környékén játszódó remekművekben? A legfontosabb megállapítás, hogy a regények egy vidék-nagyváros ellentétet megképezve a vidéki lét értékvesztettségéről, parlagságáról szólnak, a szereplők az általuk fölvetett

szerepeket kiüresítik, folyamatos önhazugságokban élnek, ezért végzetük nem is lehet más, mint a tragédia. A dolgozat átfogó képet ad a regények helyéről az életműben, összefüggéseikről az ekkor és később megírt Kosztolányi-művekkel, nem felejtve természetesen a kor kulturális képének felvázolását, ami a regények egyes mozzanatainak megértését segíti. A mai olvasóban fölmerül a kérdés, hogy a Kosztolányi által megírt „vidék” vajon mennyiben konstrukció, mennyiben azonosítható referenciálisan a Ferenc József-i korról, vagy mennyiben egyfajta bármikorosság, amelyből a szerzőt inkább a megírhatóság problémái foglalkoztatják. Az irodalomtörténet-írás hangsúlyai az ezredforduló környékén inkább a nyelvi megalkotottság felé tolódtak el, újabban azonban mintha ismét egyre fontosabbá válna a referencia, az, hogy a könyvek mindig a történelmi valóságról is szólnak. Kétségtelen, hogy Kosztolányi művészete mindkét szempontból kiállja az idők próbáját; úgy képes nagyon játékosan lenni nyelvileg virtuóz, hogy közben nagyon is egy adott kor és társadalom problémáinak ad hangot. Mohai elemzései inkább ez utóbbira vetnek fényt, jóllehet egyes rövidebb írásaiból kitűnik, hogy a szerző a nyelvi mikroelemzéseknek is kiváló gyakorlója tud lenni.

A *Kisebb tanulmányok* című fejezet a Kosztolányi-életmű egy-egy kevésbé agyonelemzett részletével foglalkozik. Külön kiemelendő a *Háború lesz* című rövid tanulmány, amely az imént említett nyelvi mikroelemzésre kitűnő példa. Egyetlen mondat is meg képes mutatni, milyen stiláris finomságokra volt képes Kosztolányi, hogyan tudott egyetlen falfirkából egy egész világháborút megsejtenni, megéreztetni. Már csak azért is érdemes elolvasni Mohainak ezt az írását, mert jelzi, micsoda kincsesbánya még a Kosztolányi-publicisztika, mennyi részlet vár még rá, hogy igazán figyelmes szemek észrevegyék, és másoknak is megmutassák. Szintén kiemelendő a főntebb már említett Ady-vitát földolgozó cikk, mely jóval több mint irodalomtörténeti pletykálgodás: az első alkalom, hogy az „Ady-revíziót” valaki elfogultságaitól függetlenül mint nyelvi tényt, esszét, kvázi irodalmi művet értékeli. A viták csillapodtával talán egyre inkább fog úgy látszódni, hogy Kosztolányi vitairata véleményétől (illetve a mi róla szóló véleményünktől) függetlenül páratlan irodalomtörténeti tett volt: bátor kibeszélés egy olyan diskurzusból, amely csak bálványokat és lúzereket ismer.

Mint főntebb említettem, a könyv alakulástörténet is, egy olvasó ítéleteinek folyamatos revideálása, finomítása. Ez az oka, hogy aki végigolvassa az egészet, gyakran talál ismétlődéseket, kissé módosított formában megfogalmazott, hasonló gondolatokat, melyek amolyan gondolatritmusként húzódnak végig a kötetben. Ez nem is csoda, hiszen Mohai folyamatosan szemmel kíséri a Kosztolányi-szakirodalom alakulását, és ennek egyes mozzanatairól be is számol, így a kritikai kiadás elindulásáról, vagy például Veres András Ady-komplexumról szóló filológiai alapos

kötetéről. Mindezekről egy igényes és művelt polgár szemével (is) tudósít, aki tudós is persze. Annak példája látszik itt, milyen az, amikor valaki csakugyan magába issza az irodalmat, és nem külső ruhaként van az rajta, melyet alkalomadtán eldob magától. Ezt egyébként az egész kötet stílusa, nyelvezete is megerősíti, amelyre jól érzékelhetően Kosztolányi nyelvi igényessége is komoly hatással volt.

Mit mondhatunk végezetül erről a több szempontból rendhagyó „Kosztolányi-könyvről”? Talán azt, amit a kötetbemutatón a kötetcímről vitatkozva is megjegyezhattünk. A „vicinális” mintha Kosztolányi művészetének csak egyetlen aspektusáról emlékezne meg, arról, hogy szerzőnk a vidéki Magyarország költője, az „alföldi por” megéneklője volt. Ez azonban hamis látszat. A kötet címe ugyanis korántsem egy idilli, békés nyaralást idéz föl. Pacsirta a tarkövi vicinálison egzisztenciális gondokkal súlyosított úton jár, és amit talál, az minden, csak nem hamis, biedermeier nosztalgiával megrajzolt képe egy letűnt világnak. A cím kifejezi a kettősséget. Mohai „vicinálisa” csak látszólag elmúlt világok megidézése; úgy fest, hogy problémái sokrétűbben maiak, mint gondolnánk. Olvasása nem csak Kosztolányi-filológusoknak elgondolkodtató élmény – bár ők tanulhatnak belőle talán a legtöbbet.

(Mohai V. Lajos: Utazás a tarkövi vicinálison, Könyvpont, Budapest, 2024)

Bodrogi Csongor

Nosza, induljunk!

Bármerre járok az országban, keresem a helytörténeti kiadványokat, tájékoztatókat, rövidebb-hosszabb összefoglalókat. Persze egy történelemtől ez nem meglepő. Ami leginkább érdekelt: mit őrzött meg a helyi emlékezet a falu vagy város múltjából, hogyan jelenik ez meg akár a köztereken, akár az események idején leírt vagy szóban hagyományozódott és később írásban rögzített módon.

Fellinger Károly 2022-es Vándorló című kötetében ezek az emlékezetrétegek köszönnek vissza. A felvidéki költő, helytörténész a mai Magyarország különböző tájaira kalauzol minket, és a megőrzött múltat tárja olvasói elé. Műveit nevezhetnénk akár faluverseknek is, ha nem lennének az érintett települések között városok. Kompromisszumos megoldásként mondjuk azt: a műfajuk város- és faluvers, így már nem tévedhetünk nagyot. Ezek a rímes, javarészt négysoros strófaból álló kis költemények az egri, a rétsági, a székesfehérvári, a szigetvári, a soproni, a gárdonyi, a váci, a mohácsi, a hegyháti és a komlói járás 189 településére vezetnek minket – legalábbis képzeletben. Kapjuk hát a vállunkra a tarisznyánkat, és tartsunk a szerzővel!

Ami a versekben közös: a humor, a viccelődés. No nem mások kárára, sokkal inkább értük, hogy a költő kedvet csináljon ellátogatni ezekre a helyekre. Hiszen ki szeretne olyan vidékre utazni, ahol mindenki búsong?

Megtudhatjuk például, hol Egerbocson rendkívül illedelmes emberek élnek. Mindenki elnézést kér attól, aki őt megbántotta, meglopta, fellökte. És egy komoly értékelést is kapunk az egész megyéről, rögtön a nyitóversben:

Heves megyében az arcról
eltűnik a mosoly, derű,
arrafelé minden ember
hevesebb vérmérsékletű.

Lehet egy falu bármilyen kicsi, ha nevében ott a „nagy” jelző, bora hungarikum, termálvize messze földön híres, várát sokan felkeresik, panorámája gyönyörű, lakói méltán büszkék rá, Hevesben és Nógrádban egyaránt.

Nem titok, szabadbattyáni lakosként, zámolyi születésű lévén számomra a harmadik nagy szerkezeti rész, a székesfehérvári járás versei a legkedvesebbek. Ezeket a falvakat, városokat ismerem leginkább, és a pársoros szerzeményekben leírtakat csak megerősíteni tudom. Fellingner alaposan utánanézett egy-egy település történetének, hiszen még a kis zsákfalu Bakonykúti vízimalmait is rímbe szedte, hasonlóan a Seuso-kinszhez, a mohai Ágnes-forráshoz vagy éppen a nádasdladányi kastélyhoz, Szabadbattyán Cifrakertjéhez, Zámoly szőlőhegyi romtemplomához. Székesfehérvár a királyok városaként köszönti a látogatót, a költő pedig felidézi a nagy elődök emlékét is:

Szívem egy darabja ott maradt helyettem,
hiába akartam, nem jött szememre álom,
Vörösmartyt, aztán Pilinszkyt idéztem,
hideg kályhát karolva át, hogy ne fázzon.

A szigetvári járásban akadnak szépen csengő nevű falvak, mint Almamellék, Boldogasszonyfa, Rózsafa, és akadnak különleges hangzásúak: Botykapeterd, Hobol, Katádfa, Nyugotszenterzsébet, Patapoklosi. És itt található a papi fapipáról híres Ibafa is. Mi másról emlékezne meg a szerző a falut bemutató versikéjében, ha nem Hangai Nándor plébánosról és a nyelvtörő által megőrzött pipájáról? Az összeállítást a névadó Szigetvárról és a két Zrínyi Miklósról szóló strófák zárják.

Sopron környéke sem hétköznapi, hiszen Fertőrákosnak nyári barlangszínháza van, Hegykő szülötte Eperjes Károly színművész, Lövőn a kapanyél is elsül, Pinnyén fogadták az első hazai távolsági telefonhívást. Fertődőről pedig egyebek mellett ezt olvashatjuk:

Boldog kertészmérnök volt itt
 Porpáczy Aladár,
 diót, körtét nemesítő
 ritka szabad madár.

Gárdonyban és a szomszédos falvakban-városokban járva visszatérünk Fejér megyébe, hogy aztán észak felé, a váci járás irányába vegyük utunkat. Zárásképpen délre, a Jókáról, szülőfalujából kitelepített felvidéki magyarok új településeire kalauzol minket a költő, hiszen ezen, Balázs Géza rajzaival gazdagon illusztrált kötetből sem hagyhatja ki szűkebb hazáját, ezúttal az onnan kényszerűen elköltözötteknek emléket állítva. Biztos vagyok abban, hogy ezt a jó szokását megtartja a továbbiakban is.
 (Fellinger Károly: *Vándorló. Nap Kiadó, 2022*)

Vácsi Márk

A hely, az álom és a fény evangéliuma

Király Sándor letisztult hangú, őszintén reveláló versei jelentek meg összegyűjtött formában, 2023-ban. A szövegekben egyszerre a most hirtelensége és az időtlenség tükröződik, amely az ént különleges létdimenzióba helyezi, folyamatos gondolkodásra készíti, és kivetíti létezésének elemeit. Elsősorban felszabadulnak és érvényüket veszítik a fizikai, térbeli és pszichikai korlátok. Király megfogalmazza a kötetben: „Rengeteg tudnék írni eddigi életutamról, legfőképp pedig a hajléktalanságban szerzett tapasztalataimról.” (*Előszó*). A hajléktalanságról közvetíteni, írni Király tollából különleges üzenetet jelent. Úgy formálja meg ezt a közvetítést, mintha egy másik léttérbe kerülne és hívna be, amely felszabadítja és megszabadítja az anyagi és földi kereteitől az embert. A test és a lélek hidat alkot ebbe az új világba, nincs megragadható rossz, csak a reménytelen jó. Bocskor Bíborka a következő szavakkal jellemzi Király Sándort: „Megismertem mély érzéseit, érzékenységét és a hihetetlen tudatosságot, ami nagyon szépen és szabadon működteti lényét, és életbeli stációiról is informál az írott és a beszélt szavak szintjén is.” Király Sándor élet- és sorshelyzete adekvát utat nyit a költészetének is, stílusában a klasszikusan rímekbe szedett, Petőfi Sándor elbeszélő, tiszta nyelvezetét, minőségét is őrizve, tükrözve, a népdalokra és népballadákra emlékeztető műfajjal, a kortárs költészetet formálja meg, szerkezetei és tartalma finom összecsengésével, kifejezve: „megélni, hogy létem a legnagyobb ajándék” (*Félúton a boldogság felé*). Király – Petőfihez hasonlóan – elbeszéléseit, verseit átjárja a személyes tapasztalat és a létértelmezés analitikája.

A szövegek olykor szétbonthatók különböző értelmezési egységekre, amelyek egymás komplementereiként, egymás szerves részeiként, de egy-

mástól leválasztható elemekként is megjelennek. Király költészetének középpontjában az én és a létezés sokféleségének megélése, a gyerekként ébredő (*Gyermeki álmok*) és a felnőttkorba érő ember története, a tapasztalat és a gyakorlat, ugyanakkor a képzelet és az álmok szférája, ezek szimbiózisa és ütköztetése egyszerre áll. „Álom és valóság közt elmosódott határ [...] Illúzió csupán, mi egy perc alatt tovaszáll [...] Látszat mögött várakozó, torz, gyilkoló rémség. / Álnokságot elfedő pillanatnyi szépség. / Nyomában halott reménység. [...] Bezárt falak között ordító némaság [...] Gyengéd öleléssel fogva tartó rabság, / Minek, ha vége van, sem jár utána szabadság. [...] Délibábos láthatáron integető alak [...] Nem más ő, mint egykori önmagad, / Szemed már mosolyog, lelked dalra fakad.” (*A Vándor*). Az életet (létezést) Király egymagaként éli meg, az utat egyedül járja be, amelyen saját maga társaként jelenik meg. „Ha eljön az idő, és már senki nem tart veled, / Látod ködbe veszni kimondatlan neved. / Kutyak marcangolják elfáradt lelkedet, [...] Mikor szíved helyén csak egy tátongó seb marad, [...] Kiket egykor barátoknak hittél is, mind megtagad [...]” (*Várok reád*).

Vált a versben, és mintegy új felhívó jellegű mondatot illeszt be: „Ha egyszer magányosan lépkedsz az éjben / Egy vándorc sillagot láthatsz fent az égen. / Lehunytt szemmel sorsod tükrét mellé képzeled” (*Várok reád*). Az én önmegszólító és megszólító kettősségében az egyes szám második személy a (képzeletbeli de inkább az egykor volt) másikat is jelenti, és főként a szerelemmel kapcsolódik össze: „Mikor első alkalommal gyöngy szemedbe néztem, / A legszebb álmod láttam benne mélyen, / Te közelebb jöttél, én meg szinte félttem [...]” (*Örök szerelmemnek*). Narratívájában megképződik a szerelemben is az új, de megtorpan: „megőrjít hiányod!” (*Fájdalmas ébredés*). „Arra gondolok, milyen jó volt veled, / Mikor még mellettem voltál, s foghattam a kezéd.” (*Távoli csillag*). Az anyagi létből transzcendens létezés felé mutat, és ezt változtatja a jelenben-valóvá: „Én itt várok reád, vigyázom helyedet [...] Én itt várok reád, vigyázom álmodat [...] Én ott várok majd reád, és vigyázom fényedet.” (*Várok reád*).

Az én ígéretet tesz, az irracionalitás és a valóság között megpróbálja a korlátokat eltörölni, természetes és pozitív folyamattá tenni az úton levés empirikus voltát. „Cammogva lépked mögöttem / Az idő nehéz lába. / Majd mellém érve, hogy én ne lássam, / Egy pillantást vet rám a félhomályban. / Aztán otthagyt [...]” (*A természet bölcsessége*). Az idő(k) ütközése, találkozása van jelen, abban a fehértiszta, pontos megfigyelésben, amit az én képes végrehajtani, ahogyan képes a környezetét, annak részleteit, szépségét és elemeit mély analitikával kezelni: „Fodrain a fénynek kacér csillogása, / Mint szívemben a lángok fellobbanó tánca. / Időnként hallik lakóinak egy-egy csobbanása [...] Majd miként az időt vitte tőlem sebes szárnya, / Úgy suhan minden apró nesz a csend fogságába. / Köröttem is megállt s szél, mintha valamit várna, / Békével takar be az égbolt csodaszép

látványa.” (*A természet bölcsessége*). Amit lát, amit érez, amit hall, minden percepcionális részlet az én védelmére szolgál. Megóvja, betakarja a békés közeg. Ezek a percek adnak nyugalmat, meditatív tartalommal bírnak: „Hálát adni, a nagyvilágot szépnek, jónak látva. / Érezni a gondoskodást, hogy nem vagyok árva [...] Látni a teremtés csodáját a zsenge fűszálban, / S életre hívni a reményt minden elmúlásban.” (*A természet bölcsessége*). A szeretet, a remény (és a hit), a teremtés Isten nevének kimondása nélkül van jelen Király panteisztikus, a szépséget (*Lélekbarangolás, A lét árnyékai*) és a természetet elsődleges fontosságúvá tévő soraiban.

Az istenkeresés és útkeresés soraiban a következőket fogalmazza meg: „Kikövezett utakon a perceket keresem, [...] Kezeim közt a lopott idő reszketve fél, / Villámok égetik fellegpapírra vétkeimet, / Holdfény ezüst keresztjén csordogál a vér. / Hamis tükrömet évtizedek padlójára vetem, / Húsvér szívemet a visszhang tépi szét, / Ezernyi szilánk ropog minden léptemen, / S a felismerés rám szegezi tiszta tekintetét...” (*Megbélyegezve*). Király a narratívát kimozdítja egy konstans képbe, mintha ez a kép kísérelje volna a történeteknek, mintha a tekintet egyszerre jelentene megbélyegzést, kirekesztést és kiválasztottságot. A felemelkedés útján, Isten közelében a kiválasztottság a megbélyegzést inkább egy prófétai (jósló, tisztánlátó) vagy (ige)hirdetői, hírvivői szerephez sorolja az ént, aki evangéliumot ír és szerkeszt, benne a maga krisztusi létét, párhuzamát megjelenítve. Ez adja meg végül az egyedüllét értelmét is, Jézus Olajfák hegyén (a Getszemáni kertben) kialakuló egyedüllétének (belső párbeszédének, Istennel való kapcsolatteremtésének), de nem magányának vagy magára maradásának a kihívását. A felismerés megtörténik. A létezésnek a különleges, a saját identitásra és testre vonatkozó (át nem ruházható) sors- és élethelyzetnek kell megvalósulnia. A nagy volumenű változásokat, mozgásokat, a legapróbb rezdüléseket, valamint ezt az élethelyzetet kell értelmeznie, valamint megértenie, a környezetével együtt.

Király élethez való bölcsességével a másik embert egyszerre megszólítja, és kívülállóként szemléli, hozzátesz, kérdez, szemlél, interpretálja a másikat. Az embereket, mint külön társadalmi csoportot veszi szemügyre, olyan réteget mutat be, akiknek a mindennapjai elgépiesednek. Identitásukat veszítik ebben a(z ördögi) körben, és ennek következményeként vagy párhuzamaként uniformitás, anonimitás alakul ki, ahogyan Király maga is rámutat erre a névtelenségre a meg nem nevezett versbeli figurákon keresztül. Ebbe a rendszerbe még magát is beleérti, többes szám első személyben fogalmaz. „Mint a hangyák, fel-alá rohanunk, / Életünk morzsáit gyűjtögetve, / Olykor egymásban nyomokat hagyunk. / Majd továbbállunk hol sírva, hol nevetve. Van, hogy építünk, mikor rombolunk / A tudatért, hogy nem leszünk feledve [...]” (*Látszatvilág*). Ezentúl megfogalmazza az ember gyarló, álnok mivoltát is. „Zajlik az élet, osztják a szerepet, / Kinek csalfa mosoly jut, kinek hazug szeretet. / Versengés indul, ki játssza

el jobban, / Sok-sok üres szív most mind egyszerre dobban. / Egy sötét kor színpadán beindult a hajsza, / Mindenki a legjobb díjazást akarja. [...] Csillagjaik, melyek nyomán az út pokolra vezet / Hamar lehullnak. Már kezdődik a díjátadó odalént [...]” (*A nagy alakítás*). A Másik megmarad abban a gondolati szférában, amelyet a költő alakít ki magának, ebben a világban azonban a Másik kristálytisztán jelenik meg. Az Emberhez itt sem társít nevet, de pontosan formálja meg a jellegét, jellemét. Létezésük időtlen, illetve az a fajta időbeliség jellemzi, amely egyszerre köti őket (átvonatkoztatva a társadalom típusait) egy kronológiai és egy szubjektív időbeliségbe is. Az ember és a társadalom jellemzésében, kritikájában Petőfi Sándor *Az Ember* (1847) című versének analógiája fedezhető fel: „S ha dicsőséget szerzél, nagy nevet? / Veled hal meg s a föld alá viszed, / Vagy, mint hű eb, kísér ki sírodig, / S ott őrzi azt egy pár kis századig, / S elébb-utóbb éhen-szomjan vesz el. / Kevély ember, miben kevélykedel? / Dicsőséged, neved maradjon! hol? / A nép is elvesz, melyhez tartozol. / Az ország, melyben most él nemzeted, / Tenger volt egykor, s újra az lehet, / S e föld is semmiségbe oszlik el. / Kevély ember, miben kevélykedel?”

Ebben Király a figyelő és megfigyelő szerepében egyaránt áll, észreveszi az értéket és értéktelenséget, a finom alakulásokat, oppozíciókat. Kívülállóként (de minden bizonnal saját élettapasztalataiból merítve) meglátja a sokféleséget, és ennek megfelelően kezeli és ábrázolja ezt a közeget. Ábrázolóként, történetíróként a saját anonimitása (sorstalansága) is megjelenik. Jelzi, hogy saját névtelensége és elfeledhetősége egygyé teszi őt az emberiséggel, a világ bomlásával, ő maga is mindössze egy ember a sok között: „Kiűzött lelkem bolyongjon hát az idő végtelen peremén, / Élttem morzsáiról történetek se szóljanak! / Szemfedőm legyen rút, rozsdás falevél, / Legyek én a név, mit a nagykönyvben kihúznak! / Törött gallyak boglyája legyen koporsóm, / Hordjon el a szél innen messzire. / Névtelen sírkövem legyen meg nem értett sorsom, / Ne élesszen könnyeket, ne fájjon érettem senkinek szíve...” (*Sorstalanság*). Sorsa és világban létezése egyszerre (meg)értett és belső lázadást indukáló. Világban való léte vagy hiánya (emlékezete) legyen inkább, amelyre ő maga is oszcilláló választalan választ ad, egyszerre érez tavaszt és börtönt a lelkében (*Decemberi éj*).

A költő Pál levelében megírtak szerint építi fel poétikáját. „Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom. [...] minden bölcsességnek birtokában vagyok [...] szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok. [...] A szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát. [...] Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal. Minden felfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr. [...] Amikor pedig eljön a tökéletes, eltöröltetik a töredékes. Amikor gyermek voltam, úgy szóltam, mint gyermek, úgy éreztem, mint gyermek, úgy gondolkoztam, mint gyermek: amikor

pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermeki dolgokat [...] most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy fogok ismerni, ahogyan engem is megismert az Isten. Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három, ezek közül pedig a legnagyobb a szeretet.” (Pál első levele a korinthusiakhoz, 1 Kor:13). Király Sándor feltárulkozásával hibáit és erényeit mutatja fel. „Harminc esztendőmmel sok utat bejártam, [...] Öleltem gyűlölettel színültig megtelve. [...] Hajóztam hullámzó, azúrkék vizeken, / Hánykolódtam vihartól korbácsolt tengeren. Voltam hajótörött a magány nagy szigetén. [...] Voltam nevető, örömteli gyermek, [...] Voltam színész az ördög nagy színpadán, / Voltam igaz harcos Isten szent oldalán.” (*Gondolatok Hamburgból*). Mi volt ő, és minek kell még lennie: „Kirendelt útjaimat végig kell járnom [...] Fegyvereim a hit, a reménység, a szeretet, [...] Erőt ad a kitartás, nyugalmat a becsület, [...] Elégedetten hátradőlve vén szemem lehunyom, / Lelkem börtönéből messze száll szabadon [...]” (*Gondolatok Hamburgból*). A kereszténységben megjelenő három fő erénnyel, az élet harcosaként (sz)áll szembe éveivel, adott, belső *fegyvereivel*. Soraival szinte a saját nekrológiát, előkészített, előrajzolt halálát fogalmazza meg. Látásmódja izgalmasan hozza a jelen és a jövő kettősét, benne a múlt egy lezárt, vagy lezárható egység. Tanulásának és szemléletének, múltismeretének (*Gondolatok Hamburgból, Fájdalmas ébredés, Lélekbarangolás*) mentén közli, hol vannak a határok, és ő maga milyen minőségben, milyen szereppel, funkcióval vett részt a világ alakulásában, alakításában („És körültekintvén csak pusztaságot látsz / Szíveddel igazán csak akkor fogod fel, / Mit jelentett számodra e talpalatnyi hely” *Ősök fájdalma*). Hogy a hit, remény és szeretet mellett ő maga legyen az igazság, az út és az élet. Ebben az útkeresésében felel meg lírai énje Ady Endre (*Új vizeken járok*) című költemények főhősének is, akikhez hasonló új utak felé tör Király lírai énje is. Ady „Ne félj hajóm, rajtad a Holnap hőse, [...] Röpülj, hajóm, / Ne félj, hajóm: rajtad a Holnap hőse. / Szállani, szállani, szállani egyre, / Új, új Vizekre [...] Új Horizontok libegjenek elébed, / Minden percben új, félelmes az Élet, / Röpülj, hajóm, / Új horizontok libegjenek elébed. / Nem kellene a megálmodott álmok, / Új kínok, titkok, vágyak vizén járok, / Röpülj, hajóm, / Nem kellene a megálmodott álmok [...]” (Ady Endre: *Új vizeken járok, Szűz ormok vándora ciklus, Új versek kötet, 1905*).

Király ábrázolja a maga léthelyzetét: „Egymagam vagyok, mint szomorúfűz kinn a pusztaságban, / Talán jobb így nekem... Éppen elég gonosz-ságot láttam. / Volt, mikor még hittem, reméltem, türelmesen vártam [...] Egymagam a pusztaságban kettéhasadt szívvel, / Hit nélkül, megtörtén, halott reménnyel [...]” (*Egyedül*). Krisztusi alakként (is) a reményvesztettségben megtalálja az utakat. Belső világa, az elme és a tudat, a filozofikusságra való hajlam, mint a feltámadás menedékeként vannak jelen. Ugyanennek az útkeresésének és revelációnak, visszaemlékezésnek felel

meg Arthur Rimbaud (*A részeg hajó*) című verse (Tóth Árpád fordításában, 1917), amelynek főhősével Király azonosulhat. Rimbaud írja, „De, hogy mi sorsra jutnak, mindegy volt nekem ez, [...] Vizek szabadja lettem, ki vígan elcsatangol. / És tél jött, szörnyű zaj közt s engem, kiben siket / Csend hallgatott tunyán, / mint a gyerekagyban, / Felvett az ár: s ha sülyyed egy málló félsziget, / Nem szállhat a habokba dicsőbben és vadabban! / Kegyes volt a vihar: a tengerig vetődve / tíz éjen át lebegtem vidám parafaként / a mélyen, mely romlás örök hömpölygetője / S nem néztem: vaksi lámpás vet-é utamra fényt? / Fenyő-ducos begyembe zöld víz lágy íze folyt, [...] Letisztult rólam és levált a kormány s horgony. / Azóta egyre fürdök a roppant tengerek / Költészetében [...] S nyelem e zöld azúrt, hol fulladt emberek / Lebegnek olykor mélán s mintegy gyönyörben égve, [...] S villámtépett eget s tölcsért, mit vihar hajt, / S a mélységek hintáit s kanyargó áramát / Láttam s az alkonyt s hajnalt: ez izgatott / galambrajt, / s olyat is, mit az ember, ha sejt is, sohse lát. / Láttam sülyyedt napot, vad titkokkal befolyva, / Míg olvadt messziségek violája ragyog, / S hallottam, mintha antik tragédiát dalolna: / Messzire elhörgő zajt s mely reszket és gagyog. / S vakító hócsúcsokról álmodtam zöldszín éjen, / míg messze tengerszemhez rejtelmes útra kelt / az óceánok csókja: ízes áram a mélyben / s mentem vele [...] S találtam tengeren túl s alúl a horizonton / Párduc-szem fényű és virágos szigetek / kék és furcsa raját, [...] Láttam maró mocsárt, hol mint egy szörnyű / hálón / a sás közé akadt Rém poklos teste reng, / és vizeket rohadni örök szélcsendben állón / S örvényt, mely tág kerékben az égaljig kereng. / Gleccsert, ezüst napot, gyöngyházhabot, parázs / Eget, sok éves roncsot, mik barna öblön úsznak, [...] S züllött utamra olykor rózsát sodort a tajték, / S olykor hízelkedőmül édes szél lengve kelt. / S olykor minden tájak únottja, pólusok / bús kószája: a tenger, míg ringatott panaszlón, [...] S ringtam, kóbor sziget, [...] Ringtam s némely telem tört testemen pihent / meg, / majd elhagyott sülyyedve, aludni még alább... [...] Imé, ez vagyok én! [...] Im bátran, párát fújva, mely rajtam ködként / kékül, / utam kaput az ég izzó falába fűrt, / s zsákmányul téptem onnan, finom poéta-étkül / ízes nap-cafatot [...] Im én! kit túl az égen várt csillagos sziget, [...] hol végtelen mély éjben arany fénnel piheg / alvó madárseregként a boldog Jövők titka! / De mégis sokat sírtam: testem hajnal gyötörte! [...]”

Király Sándor életútja, életismertetője az álmok földjére visz, és itt mutatja meg a legmélyebb, immanens összefüggések őszinte alakulásait. Az álmok és a föld, ahol az álmok megalakulnak, megképződnek, láthatóvá, és szinte tapinthatóvá válnak. Mintha tudatosan szerkesztett, az elme által irányított álmok volnának, a valóságba testesülve. Világában a lelassuló, szép idő(múlás) van jelen, dimenziói egyszerre húznak be a földi világ(tapasztalat)ba, és távolítanak el attól. Kettősségében különleges tükröt emel, melyben egyrészt önmagát figyelni meg, és tesz fel számos ki

nem mondott, de belül pontosan megfogalmazott kérdést önmaga felé, és közvetíti ezeket az egzisztenciális vonalakat a külvilág, a recepció felé is. Király egyszerre életigenlő és életttagadó, genealogikus és utódok nélküli. Szövegeiben a lélek és a psziché egyszer fent-egyszer lent hintajátéka is megfigyelhető, belső stabilizálódást és kifelé elidegenedést kezd egyszerre megélni, ezt az új utat vezeti be, nyitja meg új fejezetként a kötet záróversével, Petőfi *Az Ember* című versének örök tanulságát is idézve: „Felébredünk egy új kor hajnalán [...] Mik megvoltak bennünk hajdanán, kihaltak. Semmit nem találunk [...] számunkra idegen a világ [...] Eredetünk homály fedi [...]” (*Lelkünk apokalipszisa*).

(*Király Sándor: Álmodok földjén, Menhely Alapítvány – Fedél Nélkül Könyvek 9., Budapest, 2023*)

Hörcher Eszter

PETRIK IVÁN
A Veszprémi Művész Céh kiállítása
Budapesten

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt megjelentek!

1866-ban, Ernst Haeckel vizsgálódásai során igen fontos következtetésre jutott. A gondolat, ami akkor felötlött benne (bár a gondolat fontosságát korántsem ez a tény hordozza), hozzásegített e 2024-es kiállítás anyagának az értelmezéséhez.

Másrészt Kurt Gödel 1931-ben megfogalmazott felismerései a 2024-es kiállítás értelmezésének az ellentmondás-mentességéhez járultak hozzá.

Haeckel biológiával foglalkozott, Gödel matematikai logikával.

Haeckel egyébként orvosnak tanult, később azonban zoológus és botanikus lett. (Talán neki sem tűnt fel, de példaértékű ez a pályáiv. Az emberiség gyógyításra szorul, az állatok és a növények pedig megértésre. És talán az állatok és a növények megértése hozzásegíthet az emberiség gyógyulásához. De nem erről szeretnék beszélni.) Mindenestre ő, Ernst Haeckel fogalmazta meg először, hogy külön tudományt igényel az élőlények (például az emberek) és a környezetük kapcsolata, és ennek a kapcsolatnak mindenféle összefüggései. Az biztos, hogy ő adott nevet ennek a tudománynak, ő nevezte el ökológiának.

Természettudományos diszciplínának indult, később nyitott a társadalomtudományok felé.

Mint mindig, a tudomány egy picit persze már ekkor is lemaradt a művészetek mögött, mert önálló művészeti témaként, ha nem is sokkal, de valamivel korábban már megképződött ez a gondolat. Tehát az, hogy hogyan viszonyulunk közvetlenül a természeti környezetünkhöz. Tehát hogy ne csak a történelmünkben, kultúrhistóriánkban, a talán kicsit túlértékelt civilizációs diadalmenetünkben, hanem a bioszférán belül is értelmezzük a helyzetünket. Az ember és a természet kapcsolatát. Fontos pillanat volt.

Megfogalmazódott és tudatosult, hogy ez igenis vizsgálatra, gondolkodásra kényszerítő probléma. Az azóta eltelt bő 150 év során pedig megkerülhetetlenné, sőt semmi túlzás nincs abban, ha azt mondjuk: élet-halál kérdéssé vált.

Művészeti tekintetben pedig (azt hiszem) mára ez maradt az egyetlen, igazán nagy és átfogó témánk.

A középkori művészetben minden Istenről szólt, átszötte az isteni jelenlét a műveket. Bárhol, bármit, bármiről festettek a festők, szobrászkodtak a szobrászok, írtak az írók: Istent nem lehetett figyelmen kívül

hagyni. Bármit fogalmaztak meg, mindent Isten létezéséből bontottak ki. Isten volt az a szó, amit ragozva ki lehetett mondani a többi szót. Az az anyag, amiből meg lehetett szóni a világ többi dolgát. Az a szín, amiből ki lehetett keverni az összes többi színt.

A világ azonban kitágult. Az egységes világmagyarázat darabjaira hullt.

A problémáink váltak globálissá.

Máshogyan megfogalmazva. Miután a világ hivatalosan leszámolt az istenével vagy az isteneivel, a teremtett világ rombolása, elpusztítása az a téma, amit nem lehet megkerülni.

Az ökológiai krízis nyilván nem vette át Isten helyét sehol.

Egyszerűen minden a feje tetejére állt. Valaha létezett egy tiszta ősök. Most csak következmények vannak. Következmények, amelyek mindent és mindenkit érintenek. Belepik a világot, mint egy (egyébként már hosszú évek óta nem tapasztalt) kiadós hóesés.

Még a nem kifejezetten és tudatosan ökológiai szemléletű munkákban is ez a helyzet. Mindenki érzi, hogy ez a viszony ellentmondásos, fenyegető, de inspiratív is. Ha a dolgok mélyére ásunk – bármivel kapcsolatban, mindig ide lyukadunk ki. Ismeretelméleti problémáktól kezdve, a GDP, a tömegközlekedés, a turizmus helyzetén keresztül az e heti lottószámokig bezárólag. Még csak kifejezett szándékosságra sincs szükség. És nincs kivétel.

Tudom, hogy ez túlzásnak vagy egy kicsit kényszeresnek tűnhet, de éppen ez a kiállítás (is) bizonyítja, hogy így van.

A probléma fontossága elvitathatatlan, sőt az is előfordul, hogy egyeseken háborús metaforát használnak az ökológiai krízissel kapcsolatban. Eszerint az emberiség „technológiai irtóhadjáratot” indított a környezete ellen. Ezen elképzelés szerint tehát háborút viselünk, olyan háborút, amit el kellene veszítenünk.

A természet ebben a háborúban ugyan szívósan ellenáll, de vesztesre áll. Van azonban valami, ami bizakodásra ad okot, valami, ami megváltoztathatja az erőviszonyokat. Ha maradunk a háborús narratívánál, akkor nevezhetjük akár fegyvernek is. Persze semmiképpen sem hagyományos fegyverről van szó. Hatása (egyelőre) alig észrevehető, mégis rendkívüli. Ez a csodafegyver pedig éppen az, hogy az ember elméjében a természet vagy a természeti környezetünk (Haeckel és számos művész nyomán) megképződött mint probléma, és lassan kizárólagossá vált. A csodafegyver tehát a képzelet megszállása, vagy inkább: visszafoglalása.

Ezzel áttevődik a küzdelemnek legalább egy része, mintegy mellékhad-szintértékként: a képzeletünkbe. Itt viszont már győzelemre áll az időközben eléggé megtiport természet. Alig-alig van ugyanis negatív képzetünk vele kapcsolatban. A régi elgondolás a természet vadságáról, tombolásáról és kiismerhetetlenségéről, mára marginalizálódott, kuriózzummá, ellenőrzött vágyakká, és sok esetben turistalátványossággá, sőt gyakorlatilag kí-

vánatossá vált. Ami vad és tombol és megmagyarázhatatlan: az inkább emberi tevékenységekhez kapcsolódik.

Nem állítom, hogy mindenki erről ír, fest, komponál, de azt igen, hogy mint életünk alaprétegének a problémája, mindenhová beszüremlik. Nem kell hogy az ipari tömegtársadalmak tudatos kritikusai legyünk, elég benne élnünk, és a legegyszerűbb szinten elgondolni a helyzetünket, hogy erre terelődjenek a gondolataink. Vagy erre is.

Ha nem is középpontba állítva, de valamennyi érvényes művészeti alkotáson megjelenik a természet és az emberi lét szupraindividuális vagy individuális szintjén megnyilvánuló totális interakciója. (Hogy a humánökológia egy közkedvelt definíciójából idézzek.)

E kiállítás minden darabja tükrözi a fenti megállapításokat. Persze az átéltség, a tudatosság, az érzékenységek különböző stádiumaiban, azaz különböző megfogalmazásokban. Ennek köszönhetjük azt a sokszínűséget, ami ezen a kiállításon is jól tetten érhető.

Nem kell túl bonyolult dolgokra gondolnunk.

Egy tál cseresznyét például nem lehet már úgy megfesteni, hogy egyszerűen egy tál cseresznyének lássuk. Egy ilyen szinten technicizált társadalomban, konzumvilágban kisebb fajta lázadás. Kvázi forradalmi, felforgató tett. Tiltakozás. Figyelemfelhívás. Sőt egy picit talán anarchista túlzás is.

Vagy.

Az „ingatag egyensúly” kifejezésnél (hogy egy címet idézzek) kifejezi-e valami jobban ezt az ellentmondásos viszonyt?

Világunk bármely szeletét, bármilyen módon felmutató, bárhogyan értelmező vagy újraértelmező, átalakító artisztikumban található ilyen aspektus.

Sorolhatjuk persze tovább a kiállításon látható munkákat. Civilizációs objektumokból felépülő természeti képződmények (magyarul: macska, kutya, fa), természeti jelenségekből felépülő civilizációs objektumok, a világ mikroorganizmusok szintjére bontása, absztrahálása. Mind magukon viselik ugyanannak a korproblémának a lenyomatát. Melléktermékként vagy egyenes következményként. Tudatosan vagy öntudatlanul: végül is mindegy.

Persze mindig a határterületek a legizgalmasabbak. Az absztrakció és figurativitás határvidékén megfogalmazott munkák. Ez az ábrázolástechnikai kettősség talán fel sem merül, ha nem fogalmazódik meg problémaként a természeti környezet és a benne élő ember viszonya. Ennek a határvidéknek a bejárását a fent említett probléma legegységesebb művészeti leképződésének gondolom. A kiállításon több egyszerű példáját láthatjuk.

És persze itt vannak a hagyományos tájbrázolások. Ha lehet egyáltalán még hagyományosnak tekinteni egy tájképet. Mert mindegyik utolsó,

afféle „ilyen volt” képként hat. Tétje, jelentősége lett a XXI. századi ember számára a legegyszerűbb balatoni tájképnek is. Érzelmes beszámolók egy elmúlóban lévő világról.

És persze találunk, látunk nyersen egyértelmű haditudósítást az említett (ökológiai) háborúról, ha a szocialista üzem egy kedélyes munkanapja kerül a szemünk elé.

Azt gondolom tehát, minden alkotásnak van ökológiai aspektusa. És ez valóban a lehető legkisebb közös többszörös. Életünk minden egyenlétében van ugyanis egy ökológiai állandó, amivel mindig, minden esetben számolnunk kell.

Gödel azt állította, igaz a természetes számok, és nem képzőművészeti alkotások kapcsán, hogy minden ellentmondásmentes rendszernek van olyan eleme, amelyről nem jelenthető ki egyértelműen, hogy megfelel-e a rendszer szabályainak, vagy sem. Korántsem biztos, hogy nem felel meg, de nem dönthető el.

Az ökológiai aspektus elkerülhetetlenségét (a kiállítás, és úgy általában bármire vonatkoztatva) ellentmondásmentesnek érzem. Még akkor is, ha a kiállítás egyes elemeiről, úgy tűnik, nem dönthető el, hogy illeszkedik-e ebbe a rendszerbe vagy sem. A természetes számoknál maradhat a bizonytalanság, de nem így a festményeknél. A szóban forgó képek ugyanis nem a problémát tagadják vagy mellőzik el, hanem egyszerűen más dimenzióba emelik. Kicsit leegyszerűsítve: nem fizikai, hanem metafizikai problémaként láttatják. Pontosabban nem az említett problémára, hanem a probléma mélységére, feneketlen mélységére, és annak minden dermesztő következményére reflektálnak. Legyen szó bár az angyali üdvözllet újra fogalmazásáról vagy középkori fegyverek, egy kos és a magyar underground találkozásáról.

Végezetül, kérem engedjék meg, hogy egy kicsit másról is beszéljek a kiállítás kapcsán.

Szeretünk különös jelentőséget tulajdonítani az elsődlegességnek, vagy inkább az elsőségnek. Nem csak sporteseményeken: mindenhol. Valami miatt azt gondoljuk, hogy fontos és jó elsőnek lenni. Érdemes lenne ezt egyszer átgondolni, mert utolsónak lenni is különleges élmény. És mondjuk huszonharmadikból is mindig csak egy van. Tehát tényleg érdemes lenne átgondolni, de nem most. Márpedig azért nem, mert elő tudunk állni egy ide kívánczó elsőséggel. A Veszprémi Művész Céh volt ugyanis az első civil szervezet Veszprém megyében a rendszerváltozás környékén, vagy még annak előtte. (Művészeti egyesületként talán az egész országban.) Úgy tűnik, a képzőművészek tartották a legfontosabbnak annak idején az autonómiát, a szabad gondolatot, a fel- és elszabaduló alkotás örömét, és mindezek közös, közösségi megélését. Ezek a dolgok persze azóta sem mentek ki a divatból. Örökzöld darabok egy értelmiségi slágerlistáján. Mindenkién, de a képzőművészet például azért is jó, mert más-

hogy nem jó. Vagyis minden érvényes megközelítés hordozza ezeket az erényeket. Tehát az autonómiát, a szabadságot és a dühödt alkotókedvet. És ezáltal bizony csodálatos hatalommal bír.

A képzőművészetben persze még ezenkívül is számos jó dolog van. Az egyik az, hogy magányos dolog, magára maradhat benne az ember. Mindig csak egy képpel vagy szoborral állsz szemben, nem kell hozzá semmi és senki más.

De az is nagyon jó a képzőművészetben, hogy egymást sosem kioltó ellentétek paradoxonjait is el tudja viselni, vagy inkább kötelezően hordozza. Mert az tényleg jó a művészetben, hogy magányos valami, de képes arra is (és ezt a Művész Céh bizonyítja évtizedek óta), hogy közösséggé transzformálja, és létrehozzon belőle egy másik minőséget. Olyasmit, amire nem érdemes szavakat keresni, mert jóval több, mint amit el lehet mondani róla. Vagyis nem csak pontatlan szavakkal lehet róla beszélni, hanem olyasvalamivel, amihez az itt kiállító művészek értenek a legjobban. Színekkel, formákkal, gesztusokkal. Ezekből pedig létrejöhet egy olyan nagyszerű dolog, mint ez a kiállítás. Amely, mint az jól látható: nyitva áll.

Köszönöm a figyelmüket!

(Elhangzott 2024. augusztus 22-én, Budapesten, a Bartók 1 Galériában, a Vészprém Művész Céh kiállításának megnyitóján.)

KORINEK JANKA

Ikrek

Itthon is meg a pesti albérletből is szoktam látni egy-egy ikerpárt. Mindegyik ikerpárhoz tartozik kiskutyus is, hagyományos apró termetű, amit panelban lehetséges tartani. Itthon is és Pesten is panelban lakom, kétlakian, és mindenhol ilyen kutyák élnek tömegszámra. Kifigyeltem egy elegánsat is, szép feketét, talán németjuhász lehet, de ennek az ikerpárnak meg a másiknak is nyeszlett kutyusuk van. Ha nem találkoztam volna ezzel a két ikerrel, nem is gondolnám, hogy az ember öregén is lehet ikrek. Persze miért ne lehetne, de valamiért mindig fiatal ikreket képzeltem el, kisbabákat egyforma ruhában vagy kamaszokat, akik már belenyugodtak az egyformának ítélt identitásukba, és hogy tulajdonképpen a környezetüknek is mindegy, melyikük melyik.

Az itthoni és pesti ikerpár is két-két szinte teljesen egyforma néniből áll. Az itthoniak szőke, melírozott hajúak, a pestiek szeszínű barnák. Mindegyik ablakomból kinézve, jobbra fordulva látom őket, velük együtt a kiskutyit, így tulajdonképpen hárman-hárman vannak. A pesti ikerpár spánielt tart. Már kiszámoltam, napjában körülbelül ötször hordják sétálni, de mindig csak az egyik néni, akinek furcsán hajlik a térdé. Kurta léptekkel halad végig a gangon, a kutya csóválja a farkát, húzza maga után az egyik gazdáját, akinek a térdé nem bírja a lelkes iramot, a másik néni közben utánuk néz – fogadok, hogy egészen addig, amíg el nem tűnnek a folyosó végén. Valójában ő egy kicsit alacsonyabb a testvérénél, és a térdé is máshogyan hajlik, ő marad mindig otthon. Amikor a másik iker néni hazaér a kutyával, ő még az ajtó előtt végigtörölgeti az állatot egy ronggyal, ez szabály. Közben a sétáltató néni nézi az állatot, ez a szertartás, majd mindketten bemennek az ajtón a kutya után.

Az itthoni kutya valami kitenyészített fajtának tűnik, szeleburdi, aprócsontú fekete jószág. Régen bátor cinizmussal el is neveztem Vatikánnak, mert olyan pici és öntörvényű. Vatikán esetében időbe telt, mire rájöttem, hogy két gazdája van, eleinte csak a kutyán nevettem, annyira apró szegény. Aztán egyszer csak el kellett csodálkoznom, hogy Vati két egyforma nénival mutatkozik a blokkok között, akik minden alkalommal adnak a teljesen megegyező öltözékre, tetőtől talpig.

Úgy látszik, nagy eséllyel ilyenek az öreg iker nők. Milyenek lehetnek az iker férfiak, meg az iker öregemberek? Mert nemigen fedik fel magukat. Figyelni kell a most még fiatal iker fiúkat, hogy pár évtized múlva rajtakapjuk őket az öreg ikerségen. Én is Ikrek vagyok, de csak csillagjegyileg. Elvileg sejt szinten nekem is volt iker testvérem, de aztán egyedül maradtam. Nem baj, úgysem szeretem a kutyákat.

Túrószelet

Valami oknál fogva úgy érezte, mindenképp el kell kérnie a túrós süti receptjét. Pedig semmi extra nem volt igazából, csak egy kis plusz kókuszst szórtak a tetejére. Mégis ki kellett mondania, hogy elkérhetem ennek a sütinek a receptjét? – a vendégül látó nagy meglepedettségére. Felcsillant a szeme, hogy elkéri a receptjét, ami, lássuk be, szerinte sem olyan különleges. De hát az egyszerű dolgok néha jobbak is, ebben a szeletben sincs több annál, mint ami kell, és pont ettől olyan nagyszerű.

A beszélgetés kezdeti szakaszán már szóba jött a korai vetélés. Mindannyian nagyon sajnálták, hogy ezen a nehézségen át kellett menni, úgy mond, hogy meg kellett történnie, és miért pont velük. Nem bírták nem elmondani a részleteket a vendégnek, hogy hol s hogyan történt. Muszáj megosztani mással, kicsit enyhíteni a terhen, hogy legalább próbálják meg elképzelni, min mentek keresztül – ez volt a találkozó titkos apropója. És a vendég jött, evett az egyszerű túrószeletből, megdicsérte a kertet, a vacsorát, érdeklődött a többi rokon hogyléte felől, akiket évek óta nem látott és relatíve sikeresek, és sajnálta a vetélést.

Szegények – gondolta hazafele. A következő héten csinált egy kisebb adag túrószeletet.

GÁL CSABA

Nem melegít

Évekig szolgált hűségesen,
nem dicsérte meg érte soha, senki.
Végezte ami a kötelessége,
legalább azt mondták volna
(mint az evangéliumban):
haszontalan szolga,
csak parancsot teljesített.
Tehetett volna mást?
Sorsát némán tűrte,
jelenléte mindig sugárzó volt.
Egyszer csak elfáradt,
szidták, hogy fellázadt,
de minden hiába,
csak engedetlenkedett.
Most vették hát észre,
hogy munkája milyen
fontos volt. Mindennap
hiányzott az általa
nyújtott szolgáltatás, nem ő.
Kapott még egy esélyt.
Mi a hibajelenség? — kérdezte
a mikrohullámú sütő-szerelő.
Nem melegít.

Fentről lefelé

Homályos hold az égen,
pára a levegőben,
porcelán törik össze,
víz ömlik ki a földre.

Pislogó hold az égen,
fűszer a levegőben,
üvegnyak törik össze,
bor ömlik ki a földre.

Villogó hold az égen,
villám a levegőben,
védőpajzs törik össze,
vér ömlik ki a földre.

Mire gondolt a költő?

Ismerek egy költőt,
aki arra gondol
amikor verset ír,
hogymajd az olvasó
mire gondol vajon,
mikor elolvassa,
és ettől az agya
jóformán leblokkol.
Így hát költőnk gyakran
inkább nem ír semmit
és amikor nem ír,
sokat gondolkodik.
Számptalan szebbnél szebb
gondolat agyában
rak fészket. Költemény-
fiókák fejlődnek
sok ötlettozásban.
De amikor eljön
a döntő pillanat,
a döglött fiókák
a földre hullanak.
Mégsem gondolhatod,
hogymajd költőnk agyhalott,
hisz homlokára csap
és gondol egy nagyot!
Eztán ha verset ír,
nem gondol semmire,
összefüggéstelen,
zavaros sorokat
firkál egy cetlire.
Silabizálgatja
majd azt az utókor,
érettségi tétel
is lehet belőle,

izzadó diákok
verítéke csöppen
rá a költeményre.
Ötöst csak az kaphat
a dolgozatára,
aki kitalálja,
hogy a nagy semmiről
szóló szokatlan vers
tulajdonképpen a
kor meghatározó
posztmodern lírája.

Religiózus doxazmák

Apácaráccsal takart ablak alatt
burjánzó papsajtot majszol
a templom egere.
Odabent a sekrestyés azon töpreng,
hogy a miseborhoz trappista sajtot
vagy püspökkenyeret egyen-e.
A holdfényben júdáspénz
sápadt korongjai villognak.
A harangvirág nektárjától
elbódult imádkozó sáskák,
este szenteltvízbe esnek,
onnan pislognak.

TAIZS GERGŐ

itt, most

innen nézve
(a kerékpáros pihenőhely
plexiteteje alatt állok,
hallgatom a jégeső sámantáncát.
 semmire sem gondolni
 vajon lehetséges egyáltalán?
kristálytalpak dobognak,
rajtam kívül
sehol egy lélek,
idebent meg éppen hogy
szuszog valamiféle.
 furcsa ez a kifordított csend.
előttem kizsigerelt szervizpont,
acélsodronyok tekergőznek:
a hiábavalóság hűvös Medusa-szobra.
kővé dermed a délután,
 mint minden egyéb a nagy porladás előtt,
és csak én mozdulok benne.
átnyúlok az esőbeálló tört üvegén,
kitapintom a hiány szilánkjait,
a tér egyenetlen kopását.
mégis, mint az arcomba csapó szél,
olyan őszintén mondom)
mindenhol jó, de legjobb
itt,
most

fonalzó

Levendel Júliának

(hogy a végső csatát elbukjuk
– nem kérdés, nem válasz,
ezt gyakoroljuk mindvégig
ébredés és szájszélen lecsurgó
labirintusálmaink közt,

de addig) megannyi diadal vár,
 kifelé biccentés, félmosoly, ölelés,
 befelé odaút, fénypalástutazás,
 hisz sosem volt visszaút,
 csak a tekintet roncsolta táj
 és a mozdulat metélte tér,
 ahol a kockakő, lámpavas,
 radiátor, szegélyléc: a kint és bent
 kanyarog, kuszálódik, ránk simul, összeér,

csak belegabalyodni van idő,
 megismerni is alig, talán épp sejteni
 (függöny mögött a szobabelsőt),
 gombolyítani faltól falig,
 diszkrétén cifrázni a csendet,
 melynek nincs neve még,
 és maradni hosszan, de sosem örökké,
 mindvégig szökésre készen,
 mint részvétlen szemrebbenések

Szubjektív csillagértelmezések

Pár, beszéd, vég, szó

- Mert te lettél életem legnagyobb csalódása.
- Megtisztelő, hogy valamiben első lehetek.
- „Nagy, kavargó álmoképek között” modelláltam...
- (Miért kell idézgetnie útvesztőhelyeken?)
- ...az ürességed tényszerű pontjait, és íme.
- Háztáji önkínzás, pirosra érlelt fájdalom?
- Inkább csak félnóták, félelmekből félrímek.
- Vagy józanodás, mint egy erősebb másnapon?
- A bögrében a kávédat mindig én kavartam.
- Hisz női nevet kap a hurrikánok többsége.
- A fal repedéseit fényképed nem takarja.
- És időm sem marad már tisztasági festésre.
- Nagy akarásnak nyögés a (köztünk most mindennek)...
- ...vége. Ezentúl te vagy és én vagyok. Nincs ketten.

Másképp, mielőtt
Faludi Ádámnak

Ahogy a fűszál sarjad, tojánhéj reped
– ugyanaz másképp, bárhová nézek: zajlik
a megállíthatatlan, minden más ráér.

A lombok színére vízjelet rajzolsz,
megérkezel, május, majd taxiba szállsz,
onnan figyeled, hogyan botladozom.

Szememben erdők és rétek hullámzanak,
fohászcodó vázák gyűlnek a verandán.
Hagyom, hogy megint rám esteledjen.

Módomban áll gyakorolni a hallgatást,
maradék időmet alvással töltöm,
szarvassá válásom történetén dolgozom.

Rólam álmodik Aktaión? Talán.
Ugyanott vagyok, csak még jobban sehol.
Ami ellen kellene, mégsem úgy ágálunk,

pedig „a szabadság mindenhol ugyanaz”
– ugyanaz másképp, bárhová nézek: zajlik
a megállíthatatlan. Ismerj fel, mielőtt.

(Minden más ráér.)

VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF

A 79-es nyár

Százötven forintos Expressz-táborok, így járod be az országot: Velence, Balaton, Dunakanyar. A villanypóznára akasztott hangszóróból egész nap a Léna szól az Omegától: hull a hó, fú a szél, Dimitrij Lénáról mesél, árnyékban 35 fok. Valaki nagyon szerelmes lehet egy ilyen nevű csajba (Léna), vagy a diszkós otthon felejtette a kazettáit. A farmerzsebben megolvad a Sport szelet, és nincs másik: se gatyá, se csoki. A stúdiósok fellázadnak a minősíthetetlen menzákost ellen, de az éhségstrájkot le-törrik a Révész Sándorba szerelmes lányok, este a Szúnyog-szigeten koncertezik a Piramis, ott a helyük. A „lázkodó” fiatalok egész nap vaságyakon döglenek, King Kong, a táborvezető kétóránként ellenőrzi az őrségváltást. Tanévben testnevelést tanít a mezőgazdasági gépészeket képző szak-középben, diákjai remegő gyomorral mérik a salakon a százakat, kézben stopper. King Kong késő este – nyakában rúdelemlámpa – a terepet járja, kérdés nélkül is lekever pár pofont a lányos faházak körül settenkedőknek. Kibabrálunk vele: mi magunk vállaljuk el az éjszakai őrséget, mintha bátrak lennénk, így aztán szabad az út a mohácsi bigék bungalójába, valami gyanúsat észleltünk. „Csak ennyien”? – suttogja Malacka sarki fekhelyéről... Aztán mégis lebukunk, King Kong hajnalban büntít osztogat: a tábort átszelő patakából kell köveket, kisebb sziklákat felgörgetni a parton, a mélység két és fél méter. Izzadunk, mint a marokszedők, városnézés nyista. Csütörtök este Vágó István érkezik, játékos vetélkedő első vég-rig, Dinnyés Józsi Che Guevaráról és Fidelről énekel. A börtön ablakába soha nem süt be a Nap. Búcsúzóul Mini-koncert a dunai hajón, mire visszafordulunk, már mindenki részeg. Hé-hé-hé, hó-hó-hó, jön a gőzhajó, itt a gőzhajó, Vissza a városba. Utolsó utáni buli, szólótánc a Boney M. River of Babylon című számára. A vasútállomásra menet csatlakozunk a helyi KISZ-szervezet tiltakozó menetéhez, kezekben tábla, melyet a cél-hoz érve leadunk, szendvics és sör jár érte. Az emlékezet vásznára örökre beég: „Szabadságot Salvador Allendének!”

Télapó Filtolra gyújt, és leég vattaszakálla

– Kicsi, de nagyra nőtt benne a gonosz – jellemez az egész osztály színe előtt különben kedvenc „gyakorlat” tanárom, Matuska, miután kiderült, hogy Mikulás-szakállam nem véletlenül égett le, cigire gyújtás közben kapott bele a láng. Kalapácsnyelet már tudok csinálni, ügyesen reszelem és csiszolom a fát, de a karácsonyfára készülő papírlánc karikái csorognak a ragasztótól és rángatózik a kezem, mintha egy Chaplin-némafilmben szerepelnék.

A csíny, a rosszaság nem maradhat következmények nélkül, leváltanak az őrsvetetői posztról, elvégre mégsem járja, hogy nyolcadikos lányok és fiúk gyűlés végén Filtolt szívjanak a sulivécén. Pedig egyedül én végzek őrsvetetőképzőt az osztályból, engem küldenek Balatonszabadjára, egész nap zakatol velünk a vonat, mire odaérünk, lemegy a nap. Félévkor és év végén is ötösök az ellenőrzőmben. A magatartásommal sincs különösebb baj, kissé gátlásos gyerekként hátra tett kézzel ülök a padban még hatodikban is. De ahogy kamaszodni kezdek, vonz a rejtély, a titok, mindaz, amire a felnőttek azt mondják, hogy bűn, gyerekeknek nem való.

Először is fejembe veszem, hogy ha török, ha szakad, hippy leszek. Természetesen semmit sem tudok a huligánokról, csak a divat külsőségeit próbálok utánozni. Farmerom nincs, szövetnadrágot hordok, de kopott bársonynadrágot megtalálom a szekrény mélyén, az anyagát vesztett foltjaival már majdnem olyan, mint egy igazi farmis. Az egyik főtéri huligán fehér műbőrrel toldja ki munkásnadrágja két szárának alját (amerikai westergatyája neki sincs), ami nekem nagyon imponál. Óbarna bársonyom végét narancssárga kordesíkkal hosszabbítom, ciroksöprűvel gitározom a tükör előtt a Mungo Jerry In the Summertime című számára, önfeledten csettegem az énekessel együtt, hogy ó, csicccsicsi, ó csicccsicsi. Fogalmam sincs, mit jelent, az angol szavakat kiejteni sem vagyok képes, nemhogy érteni, az isiben az oroszot gyűrjük, bár azon a nyelven sem tudok semmit, legfeljebb sóhajtani vagy harangozni. Kossuth rádió, 12 óra 30 perc, Tánczenei koktél, következik a Bay City Rollerstől a „Bye, Bye, Baby”.

Számban a szál Filtollal gyufaért nyúlok, még nem sejtem a sötét jövőt, hátamon szemeteskosárból készített puttony, benne csokis és rózsaszín szaloncukrok tömege, fejemen fordítva felhúzott piros térdzokni sapka gyanánt, odabent negyedikes pisisek várakoznak rám, a Mikulásra. Nem számítanak röpködő angyalkákra, a Mikulást is inkább Télapónak hívják („gyegy maróz”), a faliújságon krepp papírból készített hópolyhek és a kopasz bácsi, aki mindenek felett állva feltétlenül jó. Hogy okos is, sőt a legokosabb ember a világon, nem sejtethjük.

Még odakint kigyullad vattából készített szakállam, amilyen gyorsan csak tudom, letépem, így is megpörkölődik nyakam és állam alatt a bőr,

de egyelőre nem fáj, később viszont iszonyatosan. A baleset sem akadályozhat meg abban, hogy – immáron vattaszakáll nélkül – belépjek az olajos padlójú, forgáccsal felszórt tanterembe, a kicsik megszeppenve bámulnak, nem merik számon kérni a nyomomban terjengő füstszagot.

A nővéremtől elcsent garbóban somfordálok a fenyőbálba, hiába, így is ki-kivillan nyakamon a varasodás, tombola, zsíros kenyér sóval és pirospaprikával, a színpadról a „gyakorlat” tanár nyomatja hangszórókból a tánczenét: Németh Vilmos a Balatoni nyárról, a Generál és a Kócbabák a fűrészről énekel, a Zsötemről szó sem lehet. Ha egy-egy pár megfedkezik magáról és túl közel táncol egymáshoz, Matuska – kezében a legvastagabb lexikkal – melljük lép, és közénk tolja a könyvet, kétségbevonhatatlanul jelezve az engedélyezett távolságot.

Nincs kedvem táncolni, ráadásul nem is tudok, alig veszem észre, hogy majomsziget képződött körülöttem, a disc jockey le is kiáltja az emelvényről, hogy „hölgyválasz!”, riadtan menekülünk. Véletlenül rossz szalag keveredett a magnóba, felhangzik az „I can't get no” jellegzetes gitárszólója, de Matuska azonnal lekapcsolja.

BALAJTHY FERENC

Szeretetedbe takarj

(Anyaszültek hálaszonettje)

Én, látom az összes csillagot, érzem
Alattam Földünknek mindenik rögét.
Adj Anyám forró szeretetedből még,
Akkor is, ha egyre ritkábban kérem!

Én, érzem nagyvilág összes fájdalmát,
Mert, látom, mily elérhetetlen a Rend,
Őrizném szívemben, ha lenne itt bent,
Míg, a kimondhatatlant szólongatnám!

Szántok, vetek, aratok, megment a rög,
Ha még esdekel, és ha még könyörög,
Mindenség egykéje mind ettől ragyog!

S szeretetbe takarj Anyám, mert fázom,
A Mindenségnek majd elmagyarázom,
Hogy láthat az ember minden csillagot!

Ki(h)ívási verseny

(WS. kapcsolós könyvébe)

1. AGÁRVERSENY

Akár (m)egér, akár (m)agár,
S futkos hátamon a hideg.
Akiért már úgyse nagy kár,
Azt futtatom, de azt minek!

2. BORVERSENY

Ittam, (h)íttam, – (sz)ívtam,
S ivott a jó öreg. Csak úgy,

Nem a kedvemért, de azért,
Isten verje, vagy áldja meg!

3. PÁLINKAVERSENY

Ez nem dinka – ez pálinka!
Furkós bottal jól fejbe ver.
Csak arra emlékszel, mintha
Mennybe mentél volna fel!

4. PÓKVERSENY

Futkározol, mint pók a falon,
Ez ám egy nagy forradalom!
Kötélen lógni – pókfonálon,
Ne próbáld ki, azt ajánlom!

5. MENEKÜLŐVERSENY

Hiába menekülsz, hiába futsz,
Egyszer úgyis a karomba jutsz!
Forogsz körbe akár a propeller,
Nem az Isten, és nem is ember!

6. FUTÓVERSENY

Vér alá futottam, meg vesszőt,
Lehagytam mégis mind a kettőt!
Vízcsepp-könnycsepp-vércsepp,
Meg tíz – már szárad a testem,
kegyelem az nincs!

Hol már jobbra...

(„Az Élet él, és élni akar” – Ady Endre: Intés az őrzőkhöz)

Hol, sátán hátán kaptatnak a hegyre,
Ott, hamis az oltár, hazug az ostya!
A halál hal – és halni akar – s ontja
Vérgőzös vágy viharát az Emberre!

Bár imát dünnyög, dalt dúdol a gonosz
Bűnre s könnyre tenyésztett hadserege,
Hol, a vész forgószele gyászt lengedez,
Háború dúl, nyomában vér és mocsok!

Hol, hazug az oltár, s hamis az ostya,
A kínnak nincsen se vége sem hossza,
S angyalok megmentő csapata késik!
Hol, már jobbra, a Jó Istent sem kéri,
Szikla porlik, a szenny mindent betakar,
Ott, csak a HALÁL hal – és halni akar!

Mindig temetünk

(„A világ sírköve alatt...” – József Attila)

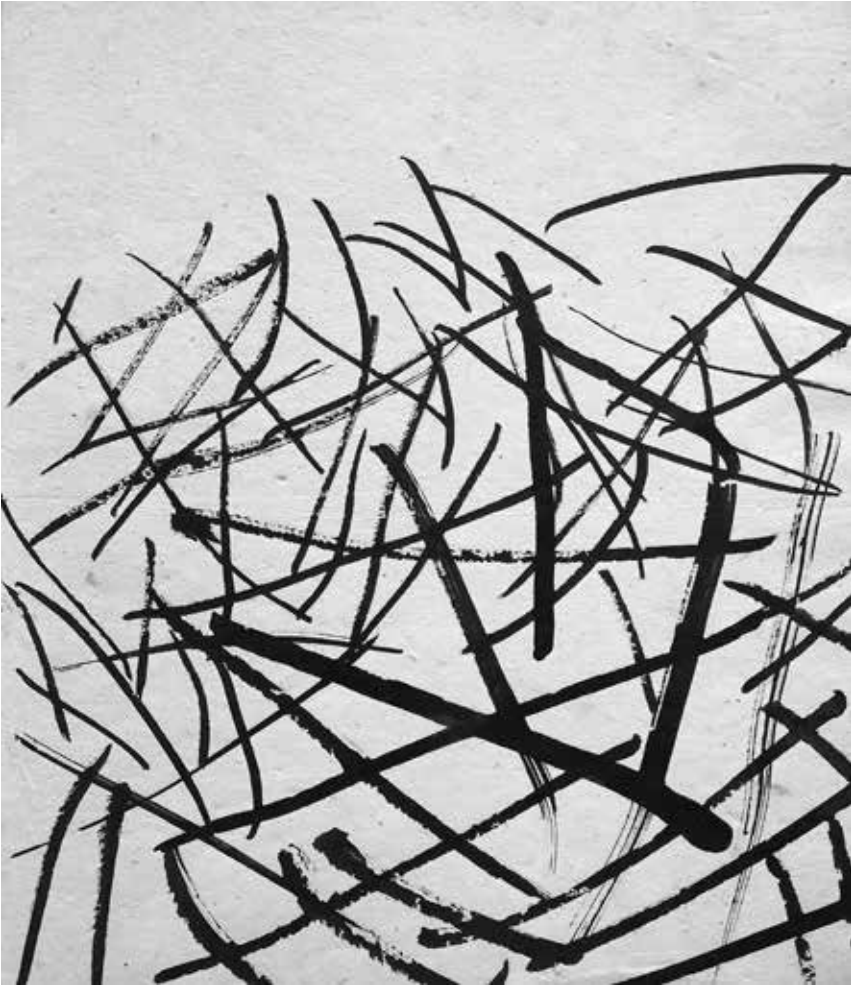
Mindig temetünk! Anyát, gyereket, apát,
Álmokat, szerelmeket, egy kicsi kutyát.
Mindig földbe döngöljük a szerető szót,
A hívőt, vagy hitetlent, a gondolkodót!
Mindig temetünk! Mikor, ha szülni kéne,
Ám, ne szóródjon szerte a bontott kéve!
Halottak országán, mind halott a virág,
Fájdalmasan fogy a fény is, amíg kivár.
S a temetés harangja, félrevert dallam,
Csak az él, az van, ami a föld alatt van!

Mindig temetünk! Öregeket, csecsemőt,
Egy tányérrá lapított piciny, plüss cicát.
Szület, születettet, múltat és jövőndőt,
Mert megbűnhődni se lehet a bűnt mi árt.
S hiábavalóság lenne itt vér, sok könny,
Mi törhet át egyszer a szívbörtönökön?
Mindig temetünk! Lovakat, régi kardot,
Hősöket, vagy akárcsak semmire valót.
Fel-felbukkannak a koponyák, az arcok,
S égre merednek csontkezek a föld alól!

Mindig temetünk! Elásunk becsületet,
Legyen jó mélyen az erkölcs, a tisztelet!
Minek mese/vers, a szabadság/szerelem,
Kapaszkodjon rögbe, ha van az értelem!
Elhantoljuk apránként a maradt hazát,
Mélyre ássuk ősmagyarok szent igazát.
Mindig temetünk! Bár, ha születni kéne,
Összefonódni, mint fönn a Galaxisok,
Keresztet vetni mind a sok szenvedésre,

Ne nyelje el tiszta lelkünket a mocsok!

Mindig temetünk! Isten átka nagy teher,
Köztünk járnak halottaink, mint születők,
Kiket az Ég, tőlünk soha sem vehet el! –
Térdel majd a nagy világ vesztesük előtt!
Teremtés harangja nem félrevert dallam,
Csak az él, az van, mi a szívben ott van!
Mindig temetünk! Van élő szőlővesszőnk,
És egyszer, véget ér a gyászos körmenet!
Kezdjük együtt tenni, az Istennek tetszőt,
Hogy legyen még valaki, ki minket temet!

CSIKAI GÁBOR

Szénarany élet

Imre, a halantabányai Elek Pista harmadik fia elég kései gyerek volt, mert az öreg már a 45-öt is betöltötte, mikor ő 1934-ben megszületett. Ez pedig azt eredményezte, hogy Elek Imre éppen 1952-ben lett 18 éves, így a legsötétebb Rákosi-időkből hívták be katonának. Az anyja, Sándor Margit nem győzte a szemeit törölgetni, mikor elolvasta a gyerek behívóját:

– Jaj, ides fiam, hogy pont most elvinniök katonáékhoz. Mikor azok a szemét imperialisták meg az a láncos kutya Tito annyit áskálódik ellenünk. Aztán majd ha aljasul megtámadják épülő hazánkat, te is ottveszel a fronton, mint a testvérem a háborúban! – kesergett Margit, bár a bánatában bujkáló kommunista propaganda sokkal inkább szolt annak, hogy épp a konyhaasztaluknál üldögélt vendégségben Pista unokaöccse, a helyi párttitkár Elek József, közismertebb nevin a Sztalin Jóska. Ő aztán egyből vigasztalni is kezdte a szomorú édesanyját:

– Ne aggódjon, néném, a mi nagy és bölcs vezérünk, Rákosi Mátyás elvtárs a hadsereget is úgy irányítja, hogy a katonáknak a hajok szála se görbülhessék!

Sándor Margit gyorsan visszanyelte azt a veszélyes választ, hogy a Jóska nyugodtan feldughatja magának az ő nagy és bölcs vezérét, és inkább csak csöndben pityergett tovább. Imrét pedig annak a rendje és módja szerint be is rukkoltatták, és először Pápára került az 514-es számú lövészezredhez. Bár eleinte eléggé tartott az egész katonásditól, itt megdöbbenésére elég könnyű élete lett. A kiképzésre ugyanis a géppuskásokhoz került, ahol a nyakába akasztottak egy davaj-gitárt – hivatalos nevének az M48 PPS géppisztolyt – de történet azt már túl sokat nem adtak mellé. Így hát gyakorlatozás közben leginkább az erdőben rejtőzködést kellett végezniök, amit elég hangos horkolással valószínűztak meg, amikor pedig gyalogsági támadást kellett indítani, akkor igyekeztek olyan ádáz képet vágva és hangosan ordibálva hadonászni az üres fegyverrel, hogy attól a gaz imperialisták azonnal összeszarják magukat, és hanyatt-homlok fussanak vissza Eisenhower elnökük háta megé.

– Hát ezt el tudnám csinálni egész szolgálat alatt! – mondta Imre cimborájának, Erős Karcsinak mikor egy rejtőzködési gyakorlat közepén megébredtek. De nem volt ilyen szerencséje, mert a kiképzés végeztével egyszer csak megérkezett a parancs, hogy áthelyezik Tatabányára, ahol a szénbánya – átvitt értelemben és konkrétan is – frontján folytathatja a békeharcot az épülő kommunizmusért.

– Hogy rohadjanak el! – morgott magában Elek Imre, mert hangosan persze nem lehetett ilyent mondani a feljebbvalóira. – Ezek aztán szépen elásnak egy sötét likba!

Végül is teljesen nem így történt, mert Tatán egy szép új laktanyában szállásolták el a brigádot, és onnan minden nap egy fadobozos Csepel teherautóval vitték át őket a Tatabányai szénbányába. Itt aztán tényleg kemény világ várt rájuk, mert egy 350 méter mélyen lévő vájatban kellett dolgozniuk, ahol nagyon meleg volt, levegő viszont alig. Sőt voltak olyan likak, oldalvájatok, ahol szinte egyáltalán volt levegő, ezekbe aki betévedt, magától nem is nagyon tudott kijönni. Ráadásul a bánya tele volt sújtóléggel, annyira, hogy a lőmesterek csak biztonsági lámpákkal mertek közlekedni, mert egy apróbb szikra is elég lett volna ahhoz, hogy porig égjen odalent mindenki. Szerencsére azonban ez a 10-es aknán, ahol ők voltak, nem történt meg, viszont a szomszédos 11-esen igen. Ott berobbant egyszer a sújtólég, és hat kiskatonát hoztak fel tepsiben, tízet meg hordágyon, de később azok közül is meghalt kettő, másik kettő meg soha többé nem lett egész ember.

Imre akkor el is döntötte, hogy igyekszik valami sokkal biztonságosabb helyre kerülni, mert bár a Szabad Nép-félórakon meg a marxista előadásokon számtalanszor elmondták, hogy akár az életüket is adnák a munkásosztály győzelméért, persze senki nem akarta ott hagyni a fogát. Mert Imrét rövid betanítás után egyből a frontfejtésre küldték, ahol igazán komoly munka várt rá. Naphosszat üthette a követ a csákányával a pokoli hőségben, és hát jó párszor elmondta magában, meg a többieknek is, hogy nem igazán ilyen életre gondolt, mikor megtudta, hogy beviszik katonának. Ezt aztán később nem csak negatív élel emlegette, mert a bányán kívül meg olyan aranyéletük volt, mint amilyen csak a legnagyobb vezetőknek lehetett azokban az időkben.

Mivel a bányászok meg a vasmunkások számítottak a munkásosztály élcsapatának, így a bányán kívül szinte luxuskörülmények között élhettek. Tiszta, rendes szállásuk volt, a kantinban megkaptak, ami italt csak szerettek volna, és az étrendjüket is a munka nehézségéhez állították. Rendszeresen hatalmas marhahúsokból főtt leveseket, gazdag pörkölteket, rántott húsokat ehettek, így a kegyetlen munka ellenére is az arra hajlamosak hízásnak indultak. Imre azonban kifigyelte, hogy a könnyebb meló mellé is ugyanilyen elbánás jár, így hát mégiscsak keríteni kéne valami olyant. Ebben aztán a véletlen segítette meg, mert egyszer ebédnél éppen az egyik fentebb szolgáló gépmester mellé sikerült letelepednie.

– Most szerelték le a segédemet, pedig nagyon jó emberem volt! – panaszkodott egyik kollégájának, mire Imre persze egyből hegyezni kezdte a fülit. – Nem is tudom, hol bukkanok én még egy ilyen jó gépészre!

– Elnézést, hadnagy elvtárs! – szólalt meg egy hirtelen ötlettől vezérelve Imre, mert úgy érezte, itt a soha vissza nem térő alkalom, hogy valami

jobb helyet csípjén meg. – Csak véletlenül hallottam meg, mi a problémája. Az én idesapám volt odahaza, Halantabányán az uradalmi gépész még a háború előtt, most meg a téészen az, és nagyon sok mindent megmutogatott nekem. Lehet hogy én tudnék segíteni az elvtársnak. – Persze ebből egy szó sem volt igaz, Elek Pista egyszerű mezőgazdasági munkás volt az uradalomban, akit még véletlenül se engedtek a gépek közelébe, de hát Imre úgy volt vele, hogy elég gyorsan tud tanulni, talán az itteni gépek kezelésébe is gyorsan belejön. Aztán meg mi lehet a legrosszabb, ami vele történhet: maximum visszateszik a frontfejtésre, de addig is lesz pár könnyebb hete.

Mindenesetre roppant hitelesre sikeredhetett ez az előadás, mert az Imre másnap reggel már a vitla mellett találta magát; ez egy olyan két irányba forgó motoros gépezet volt, ami eresztett ki vagy tekert föl egy rettenetesen hosszú kötelet, és azzal engedték le mélységbe az üres csilléket, megrakodva pedig húzták vissza őket. A gépfelügyelőnek annyi dolga volt, hogy ki- és bekapcsolja a gépet, egy kar elfordításával mindig a megfelelő irányba állítsa, miközben pedig dolgozik a masina, figyelje, hogy ne legyen semmi probléma. Ebbe a munkába aztán órák alatt belejött, így nagy öröme ott is ragadt a gép mellett, és így tényleg pazar élete lett, mert ugye továbbra is a bányában dolgozott, így ugyanaz járt neki, mint bármelyik komoly fizikai munkát végzőnek, de hát komoly fizikai munkát meg innentől nem kellett végeznie.

Elég békésen teltek Elek Imre napjai, csak néha zavarta meg az életét egy-egy rendkívüli esemény. Egy kora őszi napon például békésen ácsorgott a gépe mellett, és éppen elindított egy felfelé tartó szállítmányt, mikor komoly küldöttség jelent meg mellette. A csoportozatot a bánya különböző alacsonyabb és magasabb rangú tisztjei alkották, de ők mind egy jól megnőtt, szikár, komikus arcú ezredes dongtak körül, szóval abban Imre biztos volt, hogy ő lehet a magas rangú látogató. Mikor mellé értek, Imre egyből vigyázzba vágta magát, és tisztelgett, de az ezredes nem hozzá szólt, hanem a bányavezető őrnagyot kérdezte:

– Neki itt mi a dolga? – mutatott Elek felé.

– Ő kezeli a csilléket húzó gépezetet – válaszolt a parancsnok, mire az ezredes csak biccentett egyet, és indultak is tovább. Hamarosan megérkezett Imre főnöke is, akitől egyből megkérdezte, ki volt ez a főtiszt.

– Elek elvtárs nem ismerte fel? – kérdezett vissza döbbenten a hadnagy. – Ez Maléter Pál ezredes elvtárs volt, az összes bányában dolgozó katona főparancsnoka.

– Hát akkor már őt is láttam – állapította meg csöndesen Imre, aztán vissza is fordult a gépéhez.

Két héttel később aztán még meglepőbb események történtek. Egy reggel Imre elindította az első felfelé tartó szállítmányt, és mikor a csillék már majdnem fölértek, egy kis baleset történt. A vajat plafonjából ugyanis

valahogy kivált egy kemény, érces kődarab és egyenest a sínekre esett, de ezt Imre nem vette észre, mert éppen azt figyelte, hogy a nagy zajjal működő gépre rendesen tekeredik-e fel a kötél. Az első csille persze megakadt ebben a kőben, a többi hátulról ráfutott, és mire Imrének feltűnt, mi is történt, és le tudta állítani a masinát, addigra már a csillék nagy része leugrott sínről, és kiborult. A nagy zajra a hadnagy is odarohant, és mikor meglátta mi történt, majdnem elsírta magát:

– Te jó isten, mi van itt! – kapott rémulten a fejéhez.

– Történt egy kis baleset, nem tehetek róla – próbálta megnyugtatni a feljebbvalóját Imre, de ez láthatóan nem igazán sikerült neki. – Ha a hadnagy elvtárs iderendel pár embert, gyorsan meg tudjuk oldani a gondot.

– Nekünk végünk! – kiáltotta erre a főnök. – Tudja maga, miért járt itt a múltkorában Maléter elvtárs?

– Hát, gyanítom üzemlátogatáson volt.

– A lószart, terepszemlét tartott, mert ma dél körül maga Rákosi elvtárs fog idelátogatni. Ha pedig ezt a káoszt meglátja, olyan gyorsan kerülünk szabotázs miatt hadbírótság elé, hogy pislantani se lesz időnk!

Ettől persze már Imre is megijedt, mert semmi kedve nem volt a további katonaidejét a futkosón tölteni, úgyhogy rémulten kérdezte a felettesét, hogy mégis mit tudnak tenni?

– Aki él és mozog, ideküldöm, úgy talán délre fel tudjuk számolni ezt a katasztrófát. De ne adja az Isten, hogy Rákosi elvtárs előbb ideérjen, mintsem végünk, mert akkor itt mindenkinek lóttek.

Öt perccel később már ott tüsténkedett a 10-es akna minden épkez-láb embere, és nagyon gyorsan dolgozott mindenki, mert azzal tisztában voltak, hogy itt az életük a tét. Hihetetlen hatékonysággal tették vissza a sínekre a csilléket, és lapátolták vissza beléjük a szenet, de így is alig tudtak végezni, mire odahallatszott volna a déli harangszó, ha ott a mélyben valaha is meghallották volna. Mindenesetre amint végeztek a munkával, azonnal szétrebbent a brigád, és mindenki ment vissza a felállítási helyére, hogy ha esetleg arra tévedne Rákosi Mátyás, azt lássa, hogy ők milyen becsületes dolgozói a kommunista hazának. Imre is visszaállt a gép mellé, és roppant szakszerűen kezelni kezdte, de közben azért aggodalmasan tekingetett a plafon irányába, nehogy valami imperialista kődarab ismét megakassza a munkát, főleg ne Rákosi elvtárs szeme láttára.

Ilyen azonban nem történt már csak azért sem, mert a nagy és bölcs vezért még véletlenül se ette arra a fene. Egyszer Imre mintha egy-két száz méterrel föltebb látott volna egy olyasmi sziluettet, mint Rákosié, de oda, ahol egész délelőtt megfeszített munkával dolgoztak azon, hogy rendet vágjanak, egész nap nem vetődött el senki. Este aztán, mikor Imre átadta a műszakját, és fölment a kantinba, megtudta, hogy járt itt Rákosi.

– Végül az irodákban volt és 11-es aknába ment le, hogy megnézzé, hogyan sikerült helyreállítani a robbanás után – mesélték neki a társai, ő

pedig majdnem felrobbant, hogy micsoda munkát végeztek el ilyen fölösleges gyorsan.

Ilyen dolgok aztán a következő hónapokban már nem történtek a bányában, Imre békésen végezte a munkáját, és várta, hogy leteljen a katonai szolgálata, aminek végeztével a főnöke persze marasztalni próbálta.

– Tudja mit, hadnagy elvtárs – válaszolta erre Imre, miközben a vájat falára mutatott –, ha ide mellém be tudnak szerelni egy ablakot, amin kilátok a napfényre, akkor maradok, de ha nem, akkor a leszerelés után színemet se fogják látni.

Aztán valósággal így is lett, az 1955-ös nyár már otthon találta Elek Imrét, aki onnantól kezdve rengeteg időt töltött a Hanyban, meg kint a téesz végtelen földjein, mert hihetetlen módon tudta értékelni azt, hogy ha fel-emelte a tekintetét, akkor az a szomszéd falu templomtornyán akadt meg, nem egy hideg, kemény, halálos veszedelmeket hordozó kőfalon.

ÁDÁM TAMÁS

Utazás

Hátul nyitottam fel a csomagtartót,
lassan tűnődve tudatosult bennem,
a farmotorra meredtem gyanakvón,
a megoldást elől kellett keresnem.

Délután lazán becsaptam az ajtót,
csuklott a Skoda, hűtővize elment,
készítettem hálósákokat, takarót,
végül mégiscsak megláttam a tengert.

Kilenc üveget állítottam sorba,
fehér faháncsok áztak komló ízű
galléromon, eső szakadt hajnalig.

Az öbölben kő esett elém holtan,
célzott villámnyilak zúdultak sűrűn,
hullámok másolták söröm habjait.

Koncert

Arénába, hangárba, romkocsmába
mentem, ahonnan a hang is hazajött,
bakelitlemezt gyűjtöttem kosárban,
Roger Glover titokban elköltözött.

Mázsás hangfal dübörgött a konyhában,
a szalagos magnó darabokra tört,
kottákat gereblyéztünk a határban,
sebzett rajongó ilyenkor újra tölt.

Aki ügyes, italt és jegyet szerez,
a koncerten Ian Gillant fényezik,
a közönség önfeledten ellazul.

Füst a színpadon, füst a folyó felett,
nem fáradnak az idő gyermekei,
ott állunk részegen, mégis józanul.

BAKONYI ISTVÁN

A szem

Nézem a szemeket.
Mindegyik más.
Pedig milyen egyszerű forma.
Tükre a léleknek?
Tükre a szépségnek, a vágynak.
Mély barnájával, tengerkékjével. Zöldjével.
Mosolyával, könnyeivel, szigorával, biztatásával.

A szem a legfontosabb.

Nézd

Nézd a világot, mennyi borzalom.
Mennyi keser, mennyi fájdalom.
Mennyi vizsály, mennyi hordalék.
Tajték és gyűlölet.
S a lélek is erőtlen, a test romlandó.

Kisiklott vágyak, kisiklott életek.
Hiszen „*a bűn az embert szembe fordította Istennel.*”
Bűnhődünk tehát.
S ritka a kegyelem a Földön.
Odaát talán másképp lesz.
Talán.

Várok

Várok valam(k)it.
Talán jön, talán nem jön.
De jönnie kell.

A metrón

egy középkorú nő átadja a helyét.
Nekem.
Aztán egy másik előre köszön.
Nekem.
Öreg lennék tán?

Az Országmánál régen és most
Dőlt a Krasznaja Moszkva szaga.
Fényképezkedtek a katonák.
Vajon hol vannak már?
Elsodorta őket a történelem.

Most is arra járok.
Odébb a Romkert romokban.
Pedig Nemzeti Emlékhely is lehetne.
Megérjük-e valaha?

Az ember tragédiája

Az Eszme.
Megszületik.
Felnő.
A csúcsra ér.
Lehanyatlik.
Elpusztul.
Aztán jön a másik.
Föl, le.
Föl, le.
A végtelenségig.
Vagy tán azon is túl

Nagypéntek

E napon a csönd az úr.
Jó ez a csönd.
Egész délután hallgatok.
Fejemben az a délután. Az a 3 óra.
Amikor az a kárpit...

Amikor az a rengés...
És holnap is csönd. Síri.
Hogy aztán holnapután megszűnjön.
Mindörökre.

Dúlt

Dúlt lelkű ébredés.
Számonkérő indulat.
Kétely, kétség.

Aztán a „szelíd szemek” húsvéti ereje.
A véráztatta kereszt titka.
Ő szelíden kopogtat.
Beengedem.
Őt.

Van

Tudom, hiszem, hogy van.
Szemeim nem látják.
Ő lát engem.
Mindig, mindenütt.
Most is, ebben a percben is.
Kíséri lépteimet.
Várja szavaimat.
Megszólítom.
Nem mindig felel.
De van. Tudom, hiszem.
Van.

Két sor

Fűnyírás vagy méhlegelő.
Té nem lehetsz mérlegelő.

Galamb a járdán

Ott, a szürke talajon, a betonon.
Árván, egyedül. Figyelő szemmel.
Rám néz, hagyja, hogy lefényképezzem.
Így, pünkösöd előtt.
Mint akkor, sok éve, a kórház udvarán.
Követett, amíg lehetett.
Anyámhoz mentem.
Egy műtét után.
Nem feledem azt a galambot.
Ezt sem fogom.

A szépség halála

Gyönyörű szemek. Gyönyörű mosoly.
Gyönyörű hang. Angyal lenne tán?
Az volt a Földön, s az lesz a Mennyben.
41 év után.

Június elején

Egész éjjel esett. Verte az ablakot.
Reggel esőáztatta plakátok.
Lefoszló arcok.
Háború, béke.
Kéretik jogdíjat adni Tolsztojnak!

Júniusi illatok

Hársfavirágok illata kísér hazáig.
Betölti a belvárost, az utcákat, tereket.
Átszivárog bőrömön, belül árad.
Régi nyarak illata.
S a mai napé.
Évszázadokon átívelő szent illat.
Vogelweide, érzed ezt odaát?
Az öröklét csendes árnyán....

Sartima

Uram köszönöm az égei eget.
Sarti fényeit, melegét.
A dübörgő vizet, az ősi hullámokat.
Szemben a szent hegyet,
hova földi halandó aligha mehet be,
nő meg sehogy.
De látom a kereszt tövén, ott fenn,
mekkora az erőd, jóságod.
És köszönet az ide elhozónak,
a hű társnak.

SZAUER ÁGOSTON

Vonatablak

Egy perce sincs, hogy láttál
borókát, vadnyulat,
és testetlen lett minden,
emlék csak, hangulat.
Elég egy rés az elmén,
s már hasztalan kutat;
átjár, akár a fülkén
egy könnyű léghuzat.

Ars longa

Barlang falán a festék –
bölények, nyíl, körök.
Ha még fel sem fedezték,
lesz igazán örök.

Félhomály

Ablak. Redőnyén fejnyi rés.
Nem látni át a függönyén.
A ház titkához ez kevés.
Sötét, akár az ösztönén.

A szomszéd. Nincs, ki ismeri,
a legkorábban költözött.
Ha indul, szürke, filmbeli
a karcos „jó reggelt” mögött.

Este a tónál

Megannyi fénylő sajka
feszít vitorlahúrt,
vagy tán a holdnak arca
ezernyi ívre hullt.

Kék vers

A távolság az kék lehet,
átfest folyót, erdőt, hegyet,
és kék az óceán s az ég,
azoknál messzebb nincs vidék.
Onnét egy perc a végtelen,
kékellő folt a képeken.

SZÁMUNK SZERZŐI

Villányi László (1953, Győr) költő, szerkesztő. József Attila-díjas, a Széchenyi István Művészeti Akadémia tagja.

Győri László (1942, Orosháza) költő, József Attila- és Radnóti díjas. A Kilencek költőcsoport tagjaként indult.

Takács-Csomai Zsófia (1991, Zirc) tanulmányait a Széchenyi István Egyetemen, majd az ELTE-n folytatta. Írásai különböző portálokon és irodalmi lapokban jelentek meg. Férjével a Bakonyban élnek.

Magolcsay Nagy Gábor (1981, Miskolc) Szombathelyen él. Legutóbbi kötete: *Tanösvény a Spitzbergák alatt* (FISZ, 2023)

Spindler Zsolt (1976, Székesfehérvár) jogot végzett, majd pedig a Pannon Egyetemen is diplomát szerzett. Szülővárosában él.

Szabó Elvira (1985, Székesfehérvár) pszichológia szakon diplomázott, könyvkiadói szerkesztőként, szöveggyógyzóként dolgozik. Martonvásáron él, és a Balaton-felvidék nagy rajongója.

Déri Anna (2002, Körömend) költő, újságíró. Jelenleg az ELTE TáTK mesterszakos hallgatója, a KULTer.hu munkatársa.

Mohai V. Lajos (1959, Budapest) költő, irodalomtörténész. József Attila-díjas.

Nagy Lea (2000, Szolnok) a költészet mellett festéssel és táncművészettel is foglalkozik. Budapesten él.

Bíró József (1951, Budapest) József Attila-díjas költő és performer.

Bene Adrián (1977, Pécs) középiskolai tanár. Pécsen él.

Kukucska Szabolcs (1996, Szeged) a Szegedi Tudományegyetem BTK amerikanisztika mesterképzésén tanul. Az irodalom mellett zenével is foglalkozik, nagyon szeret motorozni.

Röhrig Eszter (1954, Budapest) legutóbbi kötetei: *Né sírj!* (Napkút kiadó, 2024), *Ephyra szerelmem* (Napkút kiadó, 2023)

Bodrogi Csongor (1981, Budapest) az ELTE magyar-német szakán diplomázott. Jelenleg némettanárként dolgozik. Egyetlen kötete 2023-ban jelent meg a Könyvpont Kiadónál: *Még mosolyog a rég letűnt fény, Tanulmányok, esszék és kritikák Kosztolányiról és másokról.*

Váci Márk (1988, Székesfehérvár) a Pécsi Tudományegyetemen szerzett történelemből diplo-

mát. A Szent István Múzeum munkatársa. Szababattyánban él.

Hörcher Eszter (1984, Budapest) kritikus, a Holocaust Múzeum munkatársa, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK doktorandusza. Legutóbbi kötete: *Tükröződések és kölcsönhatások* (Művészetek Háza Veszprém, 2023)

Petrik Iván (1971, Balassagyarmat) író, költő, levéltáros. Gannán él.

Korinek Janka (1997, Veszprém) első kötete *Szélkerék* címmel jelent meg 2023-ban a Művészetek Háza Veszprém kiadásában

Gál Csaba (1968, Kecskemét) legutóbbi verseskötete *Ellenszer* címmel jelent meg Művészetek Háza Veszprém kiadásában 2021-ben.

Taizs Gergő (1984, Tatabánya) tanulmányait Piliscsabán a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bölcsészettudományi karán végezte. Versei a *Bárka*, az *Ezredvég*, a *Liget*, a *Műhely*, a *Napút*, a *Sió-pArt*, a *Szépirodalmi Figyelő*, a *Szitakötő* és az *Új Forrás* folyóiratokban jelentek meg. Kötetek: *Utasok* (Tatabánya Alkotó Művészeiért Alapítvány, 2019), *Üvegidő* (Liget Műhely, 2021), *Vízszhangok* (Tatabányai Múzeum, 2022).

Ványai Fehér József (1959, Dévaványa) a szegedi tanárképző kulturális menedzser szakán diplomázott, valamint elvégezte a Bálint György Újságíró Iskolát. Szellemi szabadfoglalkozású, Gyomaendrődön él.

Balajthy Ferenc (1946, Mór) Székesfehérváron él.

Csikai Gábor (1981, Csorna) kulturális szakember, író, költő. Születése óta Kónyban él, jelenleg is ott dolgozik kulturális munkatársként. 2006-ban végzett az ELTE BTK magyar szakán, versei, írásai nyomtatott és digitális folyóiratok sorában jelentek meg.

Ádám Tamás (1954, Balassagyarmat) Nagy Lajos-díjas író, költő, szerkesztő. A Magyar Írószövetség tagja. Legutóbbi kötete *Satuprés* címmel 2023-ban látott napvilágot. Felsőrácegresen él.

Bakonyi István (1952, Székesfehérvár) irodalomtörténész, tanár. József Attila-díjas.

Szauer Ágoston (1963, Pápa) legutóbbi kötete: *Körülírás* (Napkút kiadó, 2021). Szombathelyen él.

*Klimó Károly (1936, Békéscsaba)
Fotó: Mátyás István*

A Vár Ucca Műhely Könyvek sorozat eddig megjelent kötetei

2002

Fábián László: A gond embere (1)
Széki Patka László: Amorgosz II-III.
(2)
Orcsik Roland: Rozsdamaró (3)

2003

Bodosi György: Don Domani (4)
Mészáros Ernő: A város peremétől
az akadémiáig (5)
Búzás Huba: Napranéző (6)

2004

Brassai Zoltán: Gárdonyi Géza (7)
Fenyvesi Ottó: Blues az óceán felett
(8)
Horváth Tibor: Búvópatakok (9)
Arany Zsuzsanna: Ördögtrillák (10)

2005

Sarusi Mihály: Túl-a-gulág (11)
Hordós Csaba: Szélzene (12)

2006

Nemere István: Születésnap novemberben (13)
Domján Gábor: Csalódott szereplők
(14)

2007

Bíró József: Self acting (15)
Ányos Pál: Higgy, remélj, szeress
(16)

2008

Széki Patka László: 60 vers (17)
Fábián László: Az öröm embere
(18)

2009

Ányos Pál: Édes Fiaim ...Figyelmezzetek! (19)
Sarusi Mihály: Hiábahaza (20)

2010

Virág Zoltán: Szülőföldek, határok,
dialógusok (21)
Széki Patka László: Átégett ég (22)

2011

Arany Zsuzsanna: Isten bálján (23)

2012

Fenyvesi Ottó: Tele van a memória
(24)
Botár Attila: A helyzet izotópjai (25)

2013

Kulcsár Ágnes (képzőm-i albuma)
(26)
Tungli M Klára: Észrevétlen és alig
(27)
Janus Desertus: Fabulae de Urso
maiore (Pusztay János) (28)
Réthy István: Bojtorján és Fuszuly-
ka (29)
Sebő József: Dicshalom (30)

2014

Géczi János: Szélbe burkolt város
(31)
Sarusi Mihály: Szentföldön (A Vagabundkorzó VII.) (32)
Botár Attila: Időfoltok (33)
Fenyvesi Ottó: Dryfujaca szcelina
Géczi János: Pozłupane plakaty
(lengyel nyelvű) (34) és (35)
Fenyvesi Ottó: A szabadság foglyai
(36)

2015

Tungli M. Klára: Tornyok fölött a szó... (37)
Tömörny Péter: Bodóné lányai (38)
Debreczeny György-Nyírfalvi Károly: Két hang, tíz ujj (39)

Faludi Ádám: Betépett oldalak (40)
Brassai Zoltán: Megérkezni és itt
maradni (41)

2016

Botár Attila: Kötődések (Ave Regi-
na) (42)
Arany Zsuzsanna: Desiré Kalandjai
(43)

2017

Praznovszky Mihály: Írók és kultu-
szok (44)
Péntek Imre: Vizuális kalandozások
(45)
Tungli M. Klára: Nadi és Lara (46)
Kántás Balázs: Áthangolás (47)

2018

László Zsolt: Hajnal a mélyben (48)
Virág Zoltán: Próbára tett emlékezet
(49)
Sándor Zoltán: A gonosz átváltozása
(50)

2019

Bokányi Péter: Álom, emlék, hul-
lámverés (51)
Faludi Ádám: Nincskereső (52)
Búzás Huba: Félrevert harangjaim
(53)
Kántás Balázs: Poetica humanistica
hungarica (postmoderna?) (54)
Botár Attila: Mire készültök csilla-
gok? (55)
Kántás Balázs: Európa(i) Rádió(s)
(56)

2020

Péntek Imre: Megviselt papírmúze-
um (57)
Virág Zoltán: Nyelvi mozaikok és
kulturális rezonanciák (58)

Bakonyi István: Írók, költők nyomá-
ban (59)

Tungli M. Klára: Tüzes jégvirág (60)

Botár Attila: Úszómester néhány
szezonzra (61)

Fenyvesi Ottó: 66 (62)

2021

Csányi Erzsébet: Vajdasági Dipti-
chon (63)

Búzás Huba: Évszázadok feje fölött
(64)

Éltető Erzsébet: Szi/Rag/tapasz (65)

Gál Csaba: Ellenszer (66)

2022

Péntek Imre: Elpergő évek (67)

L. Móger Tímea: Sajátfalu (68)

Fenyvesi Ottó: Mély vizek, magas he-
gyek (69)

Pollágh Péter: Régi voltam (70)

2023

Somogyi Csaba: Variációk egy nap-
rendszerre (71)

Pusztay János: ... és mégis és újra
tündököl a templom (72)

Hörcher Eszter: Tükröződések és
kölsönhatások (73)

Szeles Judit: Libegő (74)

Korinek Janka: Szélkerék (75)

Varga Richárd: Súlyok repüléshez
(76)

2024

Debreczeny György: Akarom mon-
dani (77)

Hegy Zoltán: Garázsmenet (78)

Botár Attila–Csonth Katalin: Hold-
ban dobszó (79)

Kántás Balázs: Kitérni nincs mód
(80)

A Vár Ucca Műhely számaait a következő üzletekben biztosan meg tudja vásárolni

Relay Café 1446 Aréna – **1148 Budapest**, Hungária körút 48.
Inmedio 2410 Óbuda Auchan – **1033 Budapest**, Szentendrei út 115.
Inmedio 2401 Bp Campona – **1223 Budapest**, Nagytétényi út 37-47.
Inmedio 2417 Bp Pólus Center – **1152 Budapest**, Szentmihályi út 131.
Inmedio 2103 Soroksár Auchan – **1239 Budapest**, Auchan Soroksár, Bevásárló utca
Inmedio 2441 Budaörs Tesco – **2040 Budaörs**, Kinizsi út 1.
Inmedio 2102 Budaörs Auchan – **2040 Budaörs**, Auchan, Sport utca 2.
Inmedio 2104 Törökbálint Auchan – **2045 Törökbálint**, Torbágy utca 1. B/420
Inmedio 2135 Budakalász Auchan – **2011 Budakalász**, Omszk Park 1.
Relay 1113 Érd Stop Shop – **2030 Érd**, Budai út 13.
Inmedio 2126 Solymár Auchan – **2083 Solymár**, Szent Flórián utca 2.
Inmedio 2101 Fót Auchan – **2151 Fót**, Fehérkő út 1.
Inmedio 2847 Dunakeszi -Fót Té – **2120 Dunakeszi**, Fóti út 120.
Inmedio 2150 Maglód Auchan – **2234 Maglód**, Eszterházy János utca 1.
Inmedio 2105 Sz.miklós Auchan – **2310 Szigetszentmiklós**, M0, Háros utca 120.
Relay 1101 Tatabánya MÁV – **2800 Tatabánya**, Győri út 1.
Inmedio 2506 Komárom Igmándi u – **2900 Komárom**, Igmándi út 11.
Inmedio 2112 Salgótarján – **3100 Salgótarján**, Erzsébet tér 5.
Inmedio 2305 Mezőkövesd – **3400 Mezőkövesd**, Mátyás király út 101.
Inmedio 2303 Miskolc Auchan ex – **3500 Miskolc**, Pesti út 9.
Inmedio 2327 Miskolc Auchan – **3527 Miskolc**, József Attila utca 87.
Inmedio 2707 Debrecen Malom... – **4027 Debrecen**, Fűredi út 27.
Inmedio 2702 Debrecen Auchan – **4031 Debrecen**, Kishatár utca 7.
Inmedio 2715 Debrecen Tesco – **4031 Debrecen**, Kishegyesi út 1-11.
Inmedio 2706 Fehérgyarmat – **4900 Fehérgyarmat**, Kossuth tér 3-5.
Relay 1702 Szolnok MÁV – **5000 Szolnok**, Vasútállomás, Jubileum tér
Inmedio 2809 Szolnok Auchan – **5000 Szolnok**, Szandaszőlős, Felső Szandai rét
Inmedio 2920 Szolnok Volán Üzlet – **5000 Szolnok**, Ady Endre út 15.
Inmedio 2805 Orosháza Vásárcsarnok – **5900 Orosháza**, Könd utca 47-49.
Inmedio 2830 Orosháza Tesco – **5900 Orosháza**, Vásárhelyi út 23/a.
Inmedio 2220 Kecskemét Auchan – **6000 Kecskemét**, Dunaföldvári út 2.
Inmedio 2209 Csongrád Fő u – **6640 Csongrád**, Fő utca 2-4.
Inmedio 2202 Szeged Auchan – **6722 Szeged**, Zápor utca 4.
Inmedio 2508 Bonyhád – **7150 Bonyhád**, Szabadság tér 12.
Inmedio 2902 Kaposvár Pláza – **7400 Kaposvár**, Kaposvár Plaza, Berzsényi utca
Inmedio 2504 Pécs Árkád – **7622 Pécs**, Árkád, Bajcsy-Zsilinszky utca
Inmedio 2109 Szfvár Auchan – **8000 Székesfehérvár**, Holland fasor 2.
Inmedio 2002 Pápa Kossuth u. 3 – **8500 Pápa**, Kossuth Lajos utca 30.
Inmedio 2915 Nagykanizsa TESCO – **8800 Nagykanizsa**, Tesco, Boszorkány utca 2.
Inmedio 2613 Győr Vásárcsarnok – **9001 Győr**, Herman Ottó utca 25.
Inmedio 2632 Győr Árkád – **9001 Győr**, Árkád, Budai út 1.
Inmedio 2602 Sopron – **9400 Sopron**, Széchenyi tér 13.
Inmedio 2608 Szombathely Szűrcs – **9700 Szombathely**, Szűrcsapó utca 4.
Inmedio 2612 Kőszeg Városház u – **9730 Kőszeg**, Városház utca 5.

Keresse lapunkat a Relay vagy az Inmedio üzleteiben!

valamint kapható az Írók boltjában (Budapest, Andrásy út 45.)
és Veszprémben a Művészetek Házában.